

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет бізнес-технологій та економіки

(повне найменування інституту, факультету)

Економіка та митна справа

(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка
до дипломного проєкту (роботи)

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему: Формування інвестиційного клімату країни та напрями міжнародного
інвестування

Виконав: студент(ка) II курсу,
групи БТЕ-1914м

Спеціальності 292 Міжнародні економічні
відносини

(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)
Міжнародний бізнес

Перепелиця Р.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник Карпенко А.В.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Пуліна Т.В.

(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет Бізнес-технологій та економіки
Кафедра Економіка та митна справа
Ступінь вищої освіти магістр
Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
(код і найменування)
Освітня програма (спеціалізація) Міжнародний бізнес
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____
Соколов А.В.
«14» жовтня 2025 року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

Перепелиці Руслана Валерійовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи) Формування інвестиційного клімату країни та напрями міжнародного інвестування

керівник проєкту (роботи) Карпенко Андрій Володимирович, д.е.н., професор,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом закладу вищої освіти від « » жовтня 2025 року №

2. Строк подання студентом проєкту (роботи) 11.12.2025 р.

3. Вихідні дані до проєкту (роботи) праці українських і зарубіжних вчених, матеріали періодичних видань, статистичні матеріали, законодавчі акти, дані Державної митної служби України, дані Національного банку України тощо.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретико-методологічні основи формування інвестиційного клімату та міжнародного інвестування

2. Дослідження глобального інвестиційного клімату та міжнародних інвестиційних потоків

3. Напрями формування сприятливого інвестиційного клімату та активізації міжнародного інвестування

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1	Карпенко А.В., професор кафедри ЕМС	14.10.25	05.11.25
2	Карпенко А.В., професор кафедри ЕМС	14.10.25	12.11.25
3	Карпенко А.В., професор кафедри ЕМС	05.11.25	19.11.25
Нормоконтроль	Галан О.Є., доцент кафедри ЕМС	28.11.25	05.12.25

7. Дата видачі завдання «14» жовтня 2025 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту (роботи)	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
1	Узгодження теми, складання змісту	02.09.25-11.09.25	
2	Вивчення літературних джерел	15.09.25-23.10.25	
3	Збір матеріалу на дипломну роботу	15.09.25-05.11.25	
4	Групування та аналіз зібраного матеріалу	14.10.25-05.11.25	
5	Виконання першого розділу	14.10.25-05.11.25	
6	Виконання другого розділу	16.10.25-12.11.25	
7	Виконання третього розділу	05.11.25-19.11.25	
8	Формування висновків та рекомендацій	20.11.25-26.11.25	
9	Оформлення дипломної роботи	05.11.25-26.11.25	
10	Перевірка роботи керівником	27.11.25-30.11.25	
11	Одержання відгуку та рецензії	08.12.25	
12	Попередній захист дипломної роботи	04.12.25-08.12.25	
13	Подання роботи на кафедру	11.12.25	
14	Захист дипломної роботи	19.12.25-24.12.25	

Студент(ка)

_____ (підпис)

Перепелиця Р.В.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник проєкту (роботи)

_____ (підпис)

Карпенко А.В.

_____ (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота містить 109 с., 15 табл., 36 рис., 72 джерела.

Об'єкт дослідження – глобальні та національні інвестиційні потоки в умовах трансформації міжнародного бізнесу.

Предмет дослідження – механізми, методи, сукупність організаційних, економічних та правових відносин щодо формування сприятливого інвестиційного клімату та активізації міжнародного інвестування.

Мета роботи – дослідження механізмів формування інвестиційного клімату та розробка заходів щодо активізації міжнародного інвестування в контексті євроінтеграції України.

Методи дослідження – системний, структурно-функціональний підхід, інституційного аналізу, порівняльного методу, методів аналізу та синтезу, економіко-статистичних методів та графічного моделювання результатів.

Анотація. Досліджено теоретико-методологічні основи формування інвестиційного клімату. Проаналізовано сучасні тенденції глобальних інвестиційних потоків. Проведено комплексну оцінку інвестиційної привабливості України та проаналізовано її міжнародну інвестиційну позицію. Охарактеризовано стратегічні виклики та можливості для України. Запропоновано напрями активізації міжнародного інвестування.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ, ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ, МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС, КЛАСТЕР, СТРАТЕГІЇ.

Abstract. The theoretical and methodological foundations of the formation of the investment climate are studied. The current trends of global investment flows are analyzed. A comprehensive assessment of the investment attractiveness of Ukraine is carried out and its international investment position is analyzed. The strategic challenges and opportunities for Ukraine are characterized. Directions for the activation of international investment are proposed.

KEYWORDS: INVESTMENT CLIMATE, FOREIGN DIRECT INVESTMENT, INTERNATIONAL BUSINESS, CLUSTER, STRATEGIES.

ЗМІСТ

Завдання на дипломну роботу	2
Реферат	4
Вступ	6
1 Теоретико-методологічні основи формування інвестиційного клімату та міжнародного інвестування	10
1.1 Сутність інвестиційного клімату в системі міжнародних економічних відносин	10
1.2 Фактори формування інвестиційного клімату в глобальній економіці	22
1.3 Теоретичні моделі, форми та підходи до оцінювання міжнародного інвестування	30
Висновки до розділу 1	38
2 Дослідження глобального інвестиційного клімату та міжнародних інвестиційних потоків	40
2.1 Сучасні тенденції міжнародної торгівлі та інвестиційних потоків	40
2.2 Порівняльна оцінка інвестиційного клімату країн світу за міжнародними індикаторами	63
2.3 Стан економіки та інвестиційної привабливості України в контексті міжнародного бізнесу	72
Висновки до розділу 2	82
3 Напрями формування сприятливого інвестиційного клімату та активізації міжнародного інвестування	84
3.1 Стратегії покращення інвестиційного клімату в світовій економіці та активізація глобальних потоків капіталу	84
3.2 Напрями трансформації інвестиційного середовища України в контексті євроінтеграції та повоєнного відновлення	91
Висновки до розділу 3	98
Висновки	100
Перелік посилань	103

ВСТУП

Актуальність теми. Міжнародне інвестування є фундаментальним чинником модернізації національної економіки, формування її технологічної конкурентоспроможності та інтеграції у глобальні ланцюги створення доданої вартості. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) виступають не лише джерелом капіталу, а й каналом трансферу новітніх технологій, управлінських компетенцій та інноваційних бізнес-моделей. Водночас динаміка та структура інвестиційних потоків критично залежать від якості інвестиційного клімату — комплексної характеристики середовища, що визначає рівень ризиків та можливостей для суб'єктів міжнародного бізнесу.

У сучасних умовах глобальної нестабільності, посилення геоекономічної фрагментації та переходу до «стратегічного індустріалізму» концепція інвестиційного клімату набуває нового змісту. Для більшості країн світу пріоритетом стає не просто відкритість ринків, а створення цифрових екосистем та інституційних режимів, що забезпечують прогнозованість і безпеку капіталу. Особливої ваги ці питання набувають у контексті переходу до Індустрії 4.0 та цифровізації державних сервісів, що відображено у новітніх методологіях оцінювання, таких як Business Ready Світового банку.

Для України актуальність проблеми формування сприятливого інвестиційного клімату суттєво зросла в умовах повномасштабної війни, що призвела до фізичного руйнування активів, порушення логістичних зв'язків та зростання безпекових ризиків. Потреби повоєнного відновлення та реіндустріалізації вимагають якісно нових підходів до залучення капіталу. Зміна архітектури міжнародної інвестиційної позиції України, необхідність страхування воєнних ризиків та розвиток науково-виробничих кластерів зумовлюють потребу в поглибленому науковому аналізі механізмів державного стимулювання інвестиційної діяльності.

Водночас євроінтеграційний курс України передбачає гармонізацію інвестиційного законодавства з нормами Європейського Союзу. Це вимагає не

лише формальної адаптації права, а й розбудови інституційної спроможності, впровадження інструментів цифрової фасилітації та створення умов для «зеленого» і цифрового переходу економіки.

Проблематика формування інвестиційного клімату та міжнародного інвестування досліджується у працях таких вчених, як Д. Родрік, М. Мацукато, Дж. Даннінг та вітчизняних економістів: В. Гейця, Ю. Кіндзерського, Д. Лук'яненко, Т. Мельник, А. Філіпенка та ін. Разом із тим сучасні виклики, пов'язані з війною, трансформацією глобальної системи ППІ та необхідністю кластерної самоорганізації бізнесу, зумовлюють необхідність оновлення теоретичних підходів. Недостатньо дослідженими залишаються питання поєднання інструментів «стимулюючого протекціонізму» зі страхуванням воєнно-політичних ризиків у межах індустріальних парків.

Саме цим зумовлений вибір і актуальність теми дипломної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрямок досліджень збігається з фундаментальними науковими дослідженнями кафедри економіки та митної справи: «Дослідження формування та функціонування бізнес-екосистем в умовах сталого розвитку».

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є дослідження механізмів формування інвестиційного клімату та розробка заходів щодо активізації міжнародного інвестування в контексті євроінтеграції України.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

- узагальнити теоретичну сутність та еволюцію категорії «інвестиційний клімат» у системі міжнародних економічних відносин;
- визначити ключові фактори формування інвестиційного клімату в умовах глобальних трансформацій та цифровізації економіки;
- систематизувати теоретичні моделі та сучасні міжнародні методики оцінювання інвестиційної привабливості країн;
- проаналізувати сучасні тенденції та структурні зміни глобальних інвестиційних потоків у 2023-2025 рр., порівняльну оцінку інвестиційного клімату провідних країн світу;

- оцінити стан інвестиційної привабливості України та її міжнародну інвестиційну позицію в умовах воєнного стану;
- визначити світові стратегії та успішні інституційні моделі покращення інвестиційного клімату;
- обґрунтувати стратегічні напрями та практичні механізми активізації міжнародного інвестування в Україні.

Об'єкт дослідження – глобальні та національні інвестиційні потоки в умовах трансформації міжнародного бізнесу.

Предмет дослідження – механізми, методи, сукупність організаційних, економічних та правових відносин щодо формування сприятливого інвестиційного клімату та активізації міжнародного інвестування.

Методи дослідження. Вирішення задач здійснювалося із застосуванням системного і структурно-функціонального підходів, інституційного аналізу, порівняльного методу, методів аналізу та синтезу, економіко-статистичних методів та графічного моделювання результатів.

Інформаційна база дослідження. Нормативно-правові акти України, звіти UNCTAD (World Investment Report), матеріали Світового банку (B-READY), ОЕСР, статистичні дані Держстату України, НБУ, Державної митної служби, аналітичні звіти кластерних ініціатив та наукові публікації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні комплексного підходу до активізації міжнародного інвестування в Україні через синергію страхування воєнних ризиків, розвитку науково-виробничих кластерів. Виконано комплексне обґрунтування ролі індустріальних парків як точок концентрації ПП у високотехнологічних секторах в умовах повоєнного відновлення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання висновків у діяльності органів державної влади, бізнес-спільнот при розробці стратегій залучення інвестицій, а також у навчальному процесі при викладанні дисциплін з міжнародного бізнесу та митної справи.

Апробація результатів роботи. Основні положення дослідження були представлені на щорічній науково-практичній конференції викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів та студентів «Тиждень науки 2024» (Запоріжжя, 2024 р.).

Структура і обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дипломної роботи – 109 сторінок, 15 таблиць, 36 рисунків. Список використаних джерел нараховує 72 найменування.

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ТА МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

1.1 Сутність інвестиційного клімату в системі міжнародних економічних відносин

У системі сучасних міжнародних економічних відносин рух капіталу виступає одним із найпотужніших механізмів глобальної інтеграції та модернізації національних господарських систем. Сутність інвестиційного клімату в цьому контексті трансформується з локального набору умов у фундаментальний інструмент міжнародної конкурентоспроможності, що визначає спроможність держави залучати критично важливі фінансові, технологічні та управлінські ресурси. Ефективність функціонування суб'єктів міжнародного бізнесу безпосередньо залежить від якості інституційного середовища країни-реципієнта, що робить глибоке теоретичне осмислення цієї категорії першочерговим завданням для вибудовування стратегічних векторів взаємодії з транснаціональним капіталом.

Актуальність дослідження сутності інвестиційного клімату поглиблюється процесами фундаментальної трансформації світогосподарських зв'язків, де традиційні фактори залучення інвестицій поступаються місцем новим детермінантам – цифровій готовності, екологічній стійкості та інституційній здатності протидіяти геополітичним шокам. В умовах посилення волатильності світових ринків та фрагментації глобальних ланцюгів створення вартості, розуміння інвестиційного клімату як складної, багаторівневої системи в межах МЕВ стає вирішальним фактором не лише для стимулювання економічного зростання, а й для забезпечення стратегічної безпеки національної економіки у глобальному бізнес-просторі [1].

У науковому дискурсі міжнародних економічних відносин (МЕВ) категорія «інвестиційний клімат» займає центральне місце при аналізі взаємодії національних господарських систем із глобальним ринком капіталу.

Розгляд сутності цього поняття потребує відмови від вузькопрагматичного підходу на користь системного аналізу, де інвестиційний клімат виступає як середовище, що забезпечує відтворення капіталу в міжнародному масштабі [2].

Еволюція поглядів на інвестиційний клімат у теорії міжнародного бізнесу дозволяє виокремити кілька рівнів розуміння цієї категорії (рис. 1.1) [3].

Рисунок 1.1 – Два рівні еволюції поглядів на інвестиційний клімат у теорії міжнародного бізнесу

У контексті міжнародного бізнесу сутність клімату розкривається через поняття «інвестиційного ризику» та «інвестиційного потенціалу». Це динамічне співвідношення, яке формує мотивацію суб'єктів МЄВ до здійснення прямих іноземних інвестицій (ПІІ).

Важливим є розгляд інвестиційного клімату через призму еkleктичної

парадигми Дж. Даннінга (OLI-model). Згідно з цією теорією, інвестиційний клімат є основою для реалізації переваг локації. Компанія обирає певну юрисдикцію для інвестування лише тоді, коли сукупність умов у цій країні (інвестиційний клімат) дозволяє максимізувати переваги власності та інтернаціоналізації [4].

Таким чином, у системі МЕВ інвестиційний клімат виконує роль медіатора між глобальними потоками капіталу та національними економічними інтересами. Він визначає місце країни в міжнародному поділі праці та її спроможність залучати не лише фінансовий капітал, а й новітні технології та управлінський досвід.

Для глибокого наукового висвітлення теми необхідно структурувати інвестиційний клімат за такими функціональними підсистемами (рис. 1.2):

- правова підсистема, яка охоплює національне законодавство, що регулює іноземні інвестиції та міжнародні зобов'язання країни (двосторонні та багатосторонні угоди);
- економічна підсистема, яка містить параметри ринкової кон'юнктури, податкову систему, рівень розвитку фінансових ринків та інфраструктури;
- політична підсистема, яка визначає рівень політичної стабільності, ризику експропріації та загальний вектор державної політики щодо іноземного капіталу;
- соціокультурна підсистема, яка включає ділову етику, рівень корупції, кваліфікацію людського капіталу та ментальні особливості ведення бізнесу [5].

У сучасних умовах інвестиційний клімат перестає бути суто внутрішньою характеристикою держави. У системі МЕВ він стає об'єктом міжнародного оцінювання та рейтингування.

Провідні міжнародні організації (Світовий банк, МВФ, UNCTAD та ін.) розробляють методики, які дозволяють порівнювати економічні умови та інвестиційний клімат різних країн, що фактично стимулює «конкуренцію за інвестора» [5; 6; 7].

Більше того, сутність інвестиційного клімату зараз активно доповнюється

концепцією ESG (Environmental, Social, and Governance). Для суб'єктів міжнародного бізнесу клімат країни вважається сприятливим лише тоді, коли він дозволяє дотримуватися глобальних стандартів сталого розвитку, що стає обов'язковою умовою доступу до дешевих кредитних ресурсів на світових ринках [8].

Рисунок 1.2 – Функціональні підсистеми інвестиційного клімату

Отже, теоретичне розуміння інвестиційного клімату в системі МЄВ вимагає розгляду його як комплексної, відкритої системи, що перебуває під постійним впливом глобалізаційних процесів та визначає ефективність інтеграції країни в міжнародний бізнес-простір.

Розвиток теорії міжнародного бізнесу супроводжувався трансформацією поглядів на природу інвестиційного середовища. Якщо на ранніх етапах розвитку МЄВ інвестиційний клімат розглядався переважно через призму наявності природних ресурсів та географічного положення, то сучасна наука виділяє складніші інтелектуально-інституційні складники, а саме: класичний підхід; неокласичний підхід; поведінковий підхід [9; 10; 11].

У межах класичного підходу (теорія порівняльних переваг) сутність

інвестиційного клімату зводиться до мінімізації витрат виробництва, що ґрунтується на доступі до дешевої сировини та праці.

Неокласичний підхід передбачає зміщення акценту на макроекономічну стабільність та темпи економічного зростання, а сприятливість інвестиційного клімату вважається тоді, якщо забезпечується вища норма прибутку порівняно з іншими ринками.

Поведінковий підхід у міжнародному бізнесі досліджує суб'єктивне сприйняття інвесторами умов у країні-реципієнті, де інвестиційний клімат – це «психологічна дистанція» між країною походження капіталу та країною інвестування [12].

Інвестиційний клімат не є статичним фоном, а безпосередньо впливає на вибір форми експансії ТНК. При сприятливому кліматі з високим рівнем захисту прав інтелектуальної власності компанії віддають перевагу прямим іноземним інвестиціям (ПІІ) у формі створення дочірніх підприємств (рис. 1.3-1.4). При високих інституційних ризиках, але значному ринковому потенціалі, суб'єкти міжнародного бізнесу обирають «неакціонерні форми» (ліцензування, франчайзинг, контракти на управління тощо), що дозволяє мінімізувати втрати капіталу в разі погіршення умов, тобто інвестиційного клімату [13].

Рисунок 1.3 – Вплив інвестиційного клімату на вибір форми експансії ТНК

Сутність інвестиційного клімату в системі МЕВ найкраще розкривається через двофакторну модель, де потенціал та ризик є антагоністичними, але

взаємопов'язаними категоріями [14].

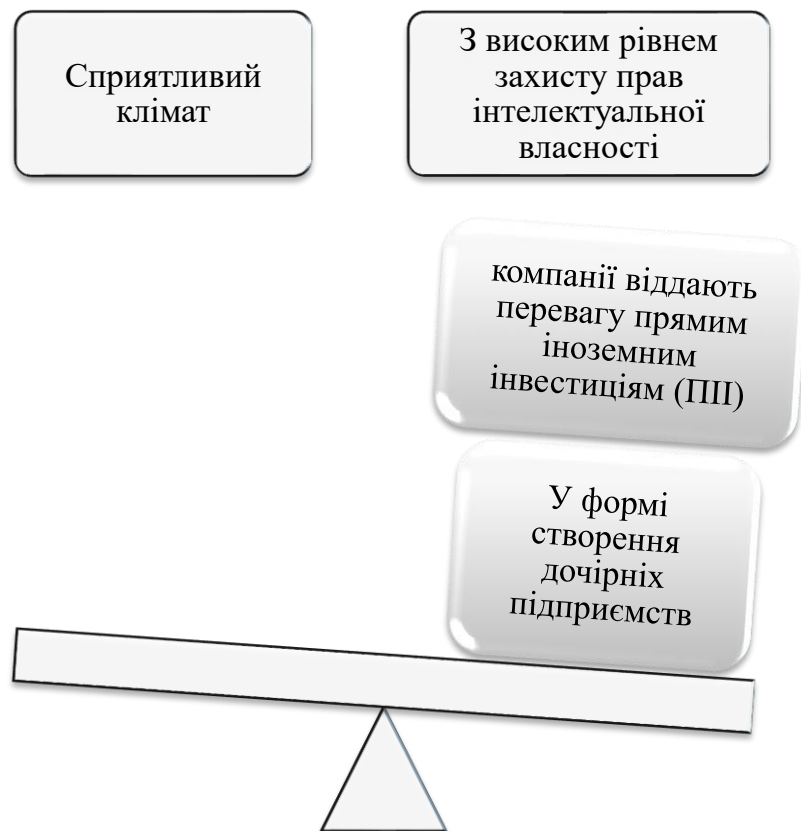

Рисунок 1.4 – Логіко-структурна схема впливу інвестиційного клімату на стратегічний вибір ТНК

Інвестиційний ризик у міжнародній практиці класифікується на [15]:

- політичний (зміна уряду, військові конфлікти, націоналізація);
- економічний (волатильність валютного курсу, дефіцит платіжного балансу);
- законодавчий (нестабільність податкового поля, обмеження на репатріацію прибутку).

У сучасних міжнародних економічних відносинах сутність інвестиційного клімату виходить за межі національного суверенітету. Він формується під впливом міжнародного інвестиційного права. Ключову роль у цьому відіграють:

- двосторонні інвестиційні договори, які створюють правовий каркас

клімату, гарантуючи інвесторам режим найбільшого сприяння та національний режим;

- багатосторонні угоди, які обмежують можливості держав щодо застосування заходів, які дискримінують іноземних інвесторів.

- міжнародні арбітражі з наявним механізмом вирішення спорів між інвестором та державою, що є невід'ємною частиною сучасного розуміння якісного інвестиційного клімату [16].

На сучасному етапі розвитку МЕВ до традиційних факторів додаються нові детермінанти, які трансформують сутність поняття:

- цифрова готовність (digital readiness) визначає наявність цифрової інфраструктури, дата-центрів та законодавства про захист даних. Для міжнародного бізнесу країна з поганим зв'язком та паперовою бюрократією автоматично має низький інвестиційний рейтинг, незалежно від податкових пільг;

- сталість (sustainability) передбачає впровадження принципів циркулярної економіки. Міжнародні фінансові інституції (МВФ, ЄБРР та ін.) дедалі частіше розглядають «зелені» стандарти як обов'язковий елемент інвестиційного клімату, без якого залучення довгострокового капіталу стає неможливим [17].

У вітчизняній економічній думці дослідження інвестиційного клімату в системі міжнародних відносин базується на фундаментальних працях Д. Лук'яненка, А. Поручника, О. Швиданенко та В. Рокочої. Українські вчені розглядають інвестиційний клімат не просто як набір умов, а як інституціональну матрицю, що визначає спроможність національної економіки до системної трансформації та модернізації в умовах глобальної конкуренції [18].

Зокрема, професор Д. Лук'яненко наголошує на тому, що в умовах глобальної економічної інтеграції інвестиційний клімат набуває ознак «дифузійності» – він формується не лише внутрішніми чинниками, а й міжнародними регуляторними режимами. Відтак, сутність клімату в МЕВ

полягає у комплементарності (взаємодоповнюваності) національних правових норм та міжнародних стандартів захисту капіталу [19; 20].

Ефективність залучення іноземного капіталу безпосередньо залежить від рівня розвитку ресурсних та функціональних можливостей приймаючої країни. Ключовим фактором привабливості для стратегічних інвесторів виступає сукупний інвестиційний потенціал держави, що охоплює споживчі, виробничі, інноваційні та інфраструктурні характеристики економіки (рис. 1.5) [21].

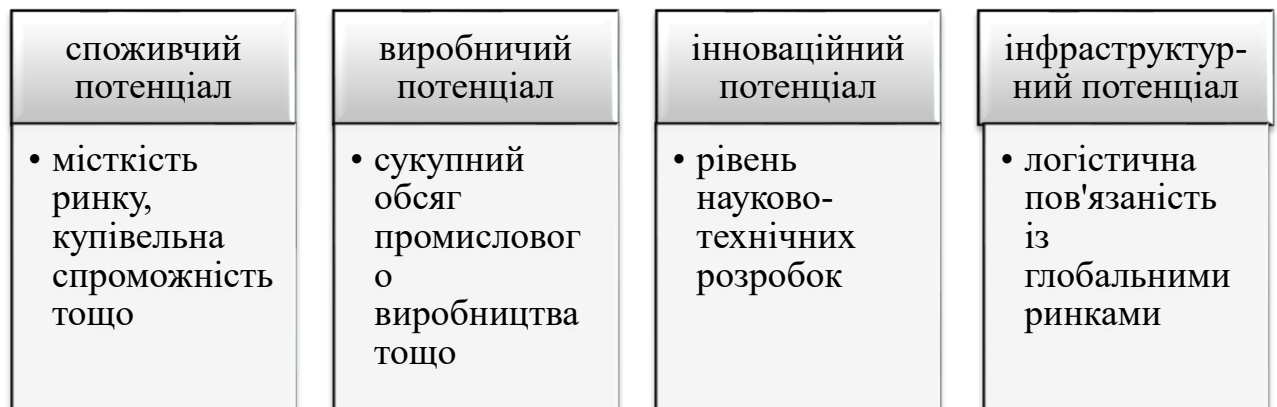

Рисунок 1.5 – Інвестиційний потенціал

Для сучасного міжнародного бізнесу сутність інвестиційного клімату нерозривно пов'язана з концепцією глобальних ланцюгів створення вартості (Global Value Chains – GVC). Країна-реципієнт розглядається транснаціональними корпораціями як певна «ланка» у виробничому процесі [22].

Якість інвестиційного клімату в системі МЕВ визначає, на якому етапі ланцюга країна зможе залучити інвестиції (рис. 1.6)

Таким чином, у контексті МЕВ інвестиційний клімат є інструментом позиціонування країни в міжнародному поділі праці. Він визначає, чи буде країна «технологічним донором» або «сировинним додатком» [23].

Особливе місце в теорії міжнародного бізнесу займає роль галузевих кластерів у формуванні привабливості клімату. Згідно з теорією «національного

ромба» Майкла Портера, наявність конкурентоспроможних кластерів є однією з чотирьох детермінант успіху країни в МEB.

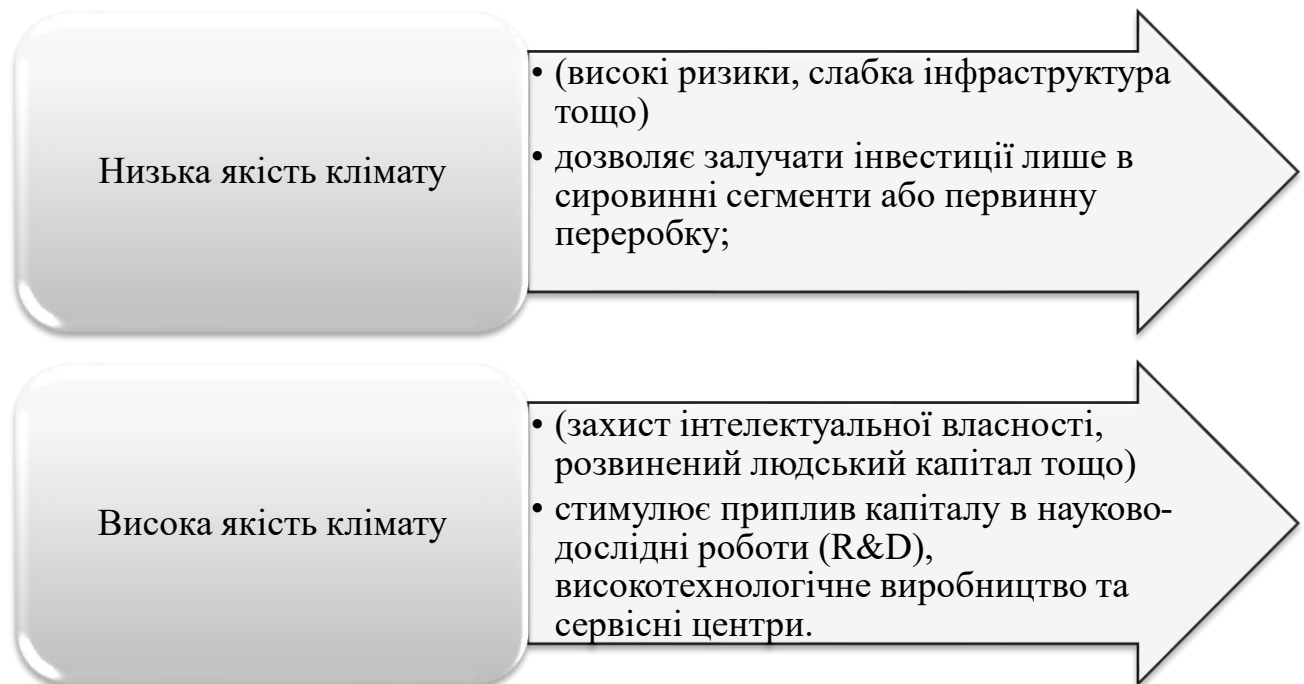

Рисунок 1.6 – Якість інвестиційного клімату в системі МEB

У системі міжнародних економічних відносин кластеризація виконує роль «магніту» для іноземного капіталу. Сутність інвестиційного клімату тут розширюється через:

- синергетичний ефект – іноземний інвестор входить не на «пусте місце», а в існуючу екосистему постачальників та наукових центрів;
- мінімізацію ризиків – кластери забезпечують кращий доступ до спеціалізованих кадрів та інфраструктури, що знижує капітальні витрати ТНК;
- локалізацію інновацій – наявність кластера свідчить про високий рівень адаптивності середовища до складних технологічних процесів [24].

В умовах мобільності капіталу сутність інвестиційного клімату в міжнародних економічних відносинах трансформується в об'єкт регуляторної конкуренції. Держави конкурують між собою, пропонуючи найбільш вигідні «пакети» регулювання, які наведені на рисунку 1.7 [25].

Рисунок 1.7 – Об’єкти регуляторної конкуренції в міжнародних економічних відносинах в державах конкурентах

Проте, теорія міжнародного бізнесу застерігає від так званої «гонки на випередження до дна» (race to the bottom), коли надмірне зниження податків та екологічних стандартів для залучення інвестицій призводить до деградації соціальної сфери та інфраструктури, що в довгостроковій перспективі руйнує інвестиційний клімат.

Останні дослідження у МЕВ акцентують увагу на тому, що інвестиційний клімат є значною мірою інформаційним продуктом. Суб’єкти міжнародного бізнесу діють в умовах неповної інформації про ризики в країні-реципієнті. Відтак, сутність формування сприятливого клімату полягає у зниженні інформаційної асиметрії через [26; 27]:

- публікацію прозорої макроекономічної статистики;
- наявність кредитних рейтингів від світових агентств (Standard & Poor’s,

Moody's тощо);

– активну діяльність національних агенцій із залучення інвестицій, які виконують роль «єдиного вікна» та джерела перевіреної інформації для міжнародного бізнесу.

В архітектурі сучасних міжнародних економічних відносин сутність інвестиційного клімату значною мірою детермінується стандартами, що виробляються глобальними інституціями, такими як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк та Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Для суб'єктів міжнародного бізнесу дотримання країною-реципієнтом цих стандартів є сигналом про «цивілізованість» та передбачуваність ринку.

Міжнародні фінансові інституції формують так звану інституційну інфраструктуру інвестиційного клімату через:

– програми структурних реформ передбачають вимоги щодо прозорості бюджету, незалежності центрального банку та антикорупційних заходів та безпосередньо трансформують клімат із закритого на інвестиційно-відкритий;

– технічну допомогу, яка сприяє впровадженню міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), що дозволяє ТНК розмовляти з локальним бізнесом «однією фінансовою мовою»;

– моніторинг та звітування визначають регулярні огляди економік та виступають об'єктивним аудитом інвестиційного клімату, на який орієнтуються приватні інвестори [28].

Сутність інвестиційного клімату в глобалізованому світі неможливо розглядати у відриві від діяльності міжнародних рейтингових агентств (Standard & Poor's, Moody's, Fitch). Рейтинг країни в системі МЕВ виконує роль «кредитного дзеркала» її інвестиційного клімату.

Механізм впливу рейтингів на інвестиційний клімат працює через вартість капіталу:

– інвестиційний рівень, який свідчить про низькі політичні та економічні ризики, що відкриває шлях для консервативних інституційних інвесторів

(пенсійних фондів, страхових компаній тощо);

– спекулятивний рівень, який сигналізує про несприятливий клімат, де високі ризики мають компенсуватися надприбутками, що обмежує приплив довгострокового капіталу [29].

Відтак, у міжнародному бізнесі управління інвестиційним кліматом часто зводиться до таргетування суверенного рейтингу, що вимагає від держави дотримання жорсткої фінансової дисципліни та політичної стабільності.

Аналізуючи сутність інвестиційного клімату, українські вчені акцентують увагу на проблемі інституційних пасток. Це ситуації, коли формально сприятливі норми (низькі податки, ліберальне законодавство) нівелюються неформальними інститутами (корупція, вибіркоче правосуддя) [30].

В контексті МЕВ це означає, що сутність інвестиційного клімату України має оцінюватися не за «фасадною» привабливістю (кількістю законів), а за інклюзивністю інститутів. Сприятливий клімат у системі міжнародного бізнесу – це середовище, де виключено можливість рентоорієнтованої поведінки та забезпечено рівний доступ до ресурсів як для національних, так і для іноземних гравців [31].

Сутність інвестиційного клімату в МЕВ спирається на систему міжнародно-правових гарантій. Основним інструментом тут виступають двосторонні інвестиційні договори. Ці договори визначають «мінімальний стандарт поведіння» з іноземним інвестором, включаючи:

– заборону некомпенсованої експропріації, йдеться про гарантію того, що майно ТНК не буде націоналізоване без ринкової виплати;

– право на репатріацію капіталу, яке вбачає можливість вільного виведення прибутків у валюті;

– ISDS (Investor-State Dispute Settlement) – право іноземного інвестора позиватися до держави в міжнародному арбітражі, оминаючи національні суди країни-реципієнта. Наявність діючих двосторонніх інвестиційних договорів у країні є фундаментальним маркером зрілості її інвестиційного клімату [32; 33].

Завершуючи розгляд сутності інвестиційного клімату, необхідно згадати

про «брендинг нації» (Nation Branding). В міжнародних економічних відносинах сприйняття клімату часто базується на репутації. Суб'єкти міжнародного бізнесу часто діють під впливом «ефекту ореолу», тобто якщо країна успішно реалізувала кілька великих інвестиційних проектів (наприклад, залучення автогіганта чи тех-гіганта), її інвестиційний клімат апріорі вважається кращим, навіть якщо законодавство залишається незмінним [34].

Це підтверджує, що сутність інвестиційного клімату в системі МЕВ є соціально-економічним конструктом, який формується на перетині реальних показників, правових гарантій та суб'єктивного сприйняття ризиків глобальною бізнес-спільнотою.

1.2 Фактори формування інвестиційного клімату в глобальній економіці

Дослідження факторів формування інвестиційного клімату в межах глобальної економічної системи дозволяє ідентифікувати рушійні сили, що визначають вектори транскордонного руху капіталу. У системі міжнародних економічних відносин ці фактори виступають не лише як об'єктивні умови, а й як інструменти стратегічного впливу на поведінку транснаціональних корпорацій (ТНК). Наукова класифікація та аналіз цих детермінант є необхідною умовою для розуміння механізмів формування конкурентних переваг національних економік на світовому ринку інвестицій [34].

У теорії міжнародного бізнесу прийнято виділяти кілька ієрархічних рівнів факторів, що впливають на якість інвестиційного середовища. Системний підхід дозволяє згрупувати їх за функціональним спрямуванням (рис 1.8):

– економічні фактори – охоплюють макроекономічні показники (темпи росту ВВП, рівень інфляції, стан платіжного балансу) та мікроекономічні умови (місткість внутрішнього ринку, наявність та вартість ресурсів), оскільки для суб'єктів МЕВ економічна стабільність країни-реципієнта є базовою умовою мінімізації фінансових ризиків;

Рисунок 1.8 – Функціонально-ієрархічна структура факторів впливу на якість інвестиційного середовища

– політико-правові фактори – включають стабільність політичного режиму, рівень бюрократії, прозорість законодавства та ступінь захищеності прав іноземних інвесторів, оскільки у межах глобальної економіки ці фактори часто виступають вирішальними при виборі між країнами з подібними економічними характеристиками;

– інфраструктурні та технологічні фактори – визначають якість логістичних ланцюгів, доступність енергоресурсів, розвиток цифрових мереж та інноваційний потенціал. На сучасному етапі розвитку МЄВ наявність високотехнологічної інфраструктури стає важливішою за дешевизну робочої сили;

– соціально-демографічні фактори – визначають якість та вартість

трудоу ресурсів (освітній рівень населення, кваліфікація кадрів, рівень безробіття, витрати на оплату праці тощо), що є суттєвим фактором особливо для трудомістких галузей міжнародного бізнесу;

– природно-ресурсні фактори – особливо актуальні для агросектору та видобувної промисловості (наявність корисних копалин, родючість ґрунтів, доступ до водних ресурсів, географічне розташування тощо) [35; 36; 37].

Сучасна глобальна економіка вносить корективи у традиційну систему факторів. Сьогодні формування інвестиційного клімату відбувається під впливом мегатрендів, що трансформують логіку міжнародного інвестування:

– геополітична фрагментація, яка пов'язана з посиленням конкуренції між провідними економічними центрами та призводить до виникнення факторів «політичної лояльності». Інвестори дедалі частіше орієнтуються на стратегії інвестування в країни-партнери («friend-shoring») та наближення виробництва до споживача («near-shoring»), що робить геополітичне позиціонування країни критичним фактором інвестиційного клімату [38];

– цифровізація та економіка даних є важливою складовою інвестиційної привабливості в МEB, оскільки тепер рівень розвитку ІТ-сектору та законодавства у сфері захисту даних здійснює суттєвий вплив на інвестиційні процеси. Цифрова інфраструктура виступає каталізатором для ПП у сфері послуг та високотехнологічного виробництва;

– ESG-фактори (Environmental, Social, Governance) стали невід'ємною частиною оцінки інвестиційного клімату, оскільки екологічні стандарти та соціальна відповідальність держави є обов'язковими для всіх інвестиційних проєктів у розвинених країнах. Країни, що ігнорують «зелений порядок денний», стикаються з обмеженням доступу до міжнародних фінансових ресурсів та втратою інтересу з боку глобальних ТНК [39].

Українські науковці акцентують увагу на тому, що інституційна якість є інтегральним фактором, який визначає ефективність усіх інших детермінант. Навіть за наявності значних природних ресурсів або низьких податків, слабкість інститутів (корупція, неефективне правосуддя та ін.) створює

непереборні бар'єри для якісного іноземного капіталу [40].

Для міжнародного бізнесу інституційні фактори виступають гарантом зниження трансакційних витрат. Наявність ефективної системи «єдиного вікна» для інвесторів, прозорі процедури митного оформлення та захист інтелектуальної власності є тими «м'якими» факторами, що формують реальну конкурентоспроможність інвестиційного клімату.

У глобальному інвестиційному середовищі важливим фактором є рівень інформаційної прозорості. Країни з високим ступенем інформаційної асиметрії (приховування реальних показників боргів, непрозорі приватизаційні процеси тощо) автоматично отримують вищу «премію за ризик», що здорожує інвестиційний капітал. Відтак, активна політика держави у сфері міжнародного маркетингу та співпраця з міжнародними рейтинговими агентствами є дієвим фактором покращення інвестиційного клімату в системі МЕВ [41].

Далі розглянемо детальнішу характеристику факторів інвестиційного клімату в глобальній економіці [42-53].

Економічні детермінанти – це складові від макростабільності до ресурсного забезпечення, які у системі МЕВ оцінюються не ізольовано, а в порівнянні з альтернативними ринками. Економічні фактори є базисом, на якому вибудовується інвестиційна стратегія будь-якої ТНК. Основними серед них є: макроекономічна динаміка та стабільність; фіскальний простір і податкове навантаження; місткість і купівельна спроможність ринку [42; 43].

Макроекономічна динаміка та стабільність характеризується темпами зростання ВВП, які виступають індикатором ринкового потенціалу. Однак для міжнародного інвестора важливішим є рівень інфляції та стабільність національної валюти, адже висока волатильність валютного курсу створює ризики при репатріації прибутку, що автоматично погіршує інвестиційний клімат.

Фіскальний простір та податкове навантаження розкривається через рівень корпоративного оподаткування, який залишається потужним інструментом залучення ПІІ. Проте в сучасній глобальній економіці значення

має не стільки низька ставка, скільки стабільність та прозорість податкового адміністрування. Запровадження Глобального мінімального податку (Global Minimum Tax) у розмірі 15% за ініціативи ОЕСР поступово нівелює значення податкових гаваней, зміщуючи акцент на якість державних послуг.

Місткість та купівельна спроможність ринку є фактором, що визначає привабливість для інвестицій, орієнтованих на ринок. Рівень доходів населення та демографічні тренди визначають довгострокові горизонти планування для міжнародних брендів.

Політико-правові фактори – це управління ризиками та інституційна довіра. Інвестиційний клімат вважається сприятливим лише за умови високої якості державного управління. Політичні фактори у межах МЄВ розглядаються як ключове джерело некомерційних ризиків, основними серед яких є: політична стабільність та передбачуваність; верховенство права та захист прав власності; рівень корупції та бюрократичні бар'єри [44; 45].

Політична стабільність та передбачуваність визначається «тривалістю життя» урядових програм та послідовністю реформ. Міжнародний капітал уникає країн із високою ймовірністю різкої зміни політичного курсу.

Верховенство права та захист прав власності – це фундаментальний фактор, що визначає можливість захисту інвестицій у судових органах. Наявність незалежного арбітражу та ефективність виконання контрактів безпосередньо корелюють із обсягами залученого іноземного капіталу.

Рівень корупції та бюрократичні бар'єри характеризується індексами сприйняття корупції від Transparency International, що є важливим орієнтиром для ТНК при проведенні процедур належної перевірки. Висока корумпованість державного апарату підвищує трансакційні витрати міжнародного бізнесу.

Соціокультурні фактори та розвиток людського капіталу – це «м'які» фактори, які визначають якість операційного середовища та включають: якість робочої сили; ділова культура та етика; трудове законодавство тощо [46; 47].

Якість робочої сили (Human Capital) визначається освітнім потенціалом країни, який стає фактором, що утримує інвестора від релокації. Для

високотехнологічних галузей наявність кваліфікованих інженерів, програмістів та менеджерів є важливішою за низьку заробітну плату.

Ділова культура та етика визначаються спільністю бізнес-цінностей, володінням англійською мовою та відкритістю суспільства до іноземних інновацій, що значно полегшують адаптацію міжнародних компаній.

Трудове законодавство – це основа гнучкості ринку праці, легкості найму та звільнення працівників, що оцінюються інвесторами як фактор адаптивності бізнесу до економічних шоків.

Нові геополітичні фактори – стратегія інвестування у країни-союзники («френд-шорінг») та безпекові альянси. В системі МЕВ виникли концепції, що базуються на довірі та безпеці :

– стратегія інвестування у країни-союзники – це перенесення ланцюгів постачання та інвестицій у країни, які поділяють спільні політичні та безпекові цінності. Геополітична приналежність до демократичних блоків стає потужним чинником привабливості клімату;

– енергетична безпека – це здатність країни забезпечити інвестора безперебійною та «зеленою» енергією стає критичною детермінантою, особливо для енергоємних виробництв та центрів обробки даних [48; 49].

Інфраструктурна готовність – від логістики до 5G. У глобальній економіці інвестиційний клімат оцінюється через «фізичну та цифрову пов'язаність» та характеризується:

– транспортно-логістична інфраструктура – це якість портів, доріг та аеропортів, що визначає швидкість обігу капіталу. Розвиток міжнародних транспортних коридорів створює додаткові стимули для інвестування в прилеглі території.

– цифрова інфраструктура – рівень проникнення широкосмугового інтернету, розвиток мереж 5G та наявність законодавства про кібербезпеку формують клімат для цифрових інвестицій та віддалених сервісних центрів [50].

Інституційна якість як мета-фактор інвестиційної привабливості. У

сучасних дослідженнях міжнародних економічних відносин дедалі більша увага приділяється інституційній якості, яка розглядається не просто як один із факторів, а як фундаментальна основа, що визначає ефективність усіх інших детермінант. Згідно з концепціями Д. Аджемоглу та Р. Робінсона, саме якість інститутів (інклюзивність проти екстрактивності) визначає довгострокові траєкторії залучення капіталу [51], зокрема:

– захист прав інтелектуальної власності є для ТНК, що працюють у високотехнологічних секторах критичним фактором. Країни з високим рівнем піратства або слабким патентним захистом автоматично виключаються зі списку потенційних локацій для R&D-центрів;

– ефективність державного апарату – оцінює якість публічних послуг, рівень незалежності державної служби від політичного тиску та довіру до політики, що проводиться урядом. Висока ефективність управління знижує непередбачувані витрати міжнародного бізнесу [52].

Природно-ресурсний потенціал та його трансформація в системі МЕВ – є ключовим фактором для інвестицій, орієнтованих на ресурси. В умовах глобальної трансформації сутність цього фактора розширюється [53]:

– доступ до «критичних мінералів» – це перш за все наявність літію, кобальту, рідкоземельних металів, що стає стратегічним фактором для інвесторів у сфері виробництва акумуляторів та електромобілів. Геополітичний контроль над цими ресурсами формує нові вектори інвестиційної привабливості;

– зелена енергія як ресурс – країни з високим потенціалом відновлюваної енергетики (сонячна, вітрова, гідро) стають пріоритетними для енергоємних міжнародних виробництв, які прагнуть досягти вуглецевої нейтральності (Net Zero).

Рівень відкритості економіки та участь у регіональних інтеграційних блоках дозволяє забезпечити інтегрованість у глобальні та регіональні торговельні мережі, зокрема [54]:

– участь у Зонах вільної торгівлі – наявність угод про вільну торгівлю з

великими ринками є потужним фактором привабливості. Це дозволяє інвесторам використовувати країну як виробничий хаб для подальшого експорту без митних бар'єрів;

– членство в СОТ – виступає гарантом того, що торговельний та інвестиційний режими країни відповідають загальноприйнятим міжнародним правилам, що суттєво знижує регуляторні ризики для ТНК.

Агломераційні ефекти та кластерна синергія – важливий самостійний фактор формування інвестиційного клімату. В МЄВ це описується як ефект агломерації [55]:

– зниження витрат на пошук постачальників – інвестор входить у середовище, де вже існують спеціалізовані сервісні компанії та постачальники компонентів;

– спільне використання пулу талантів – наявність профільних університетів та дослідницьких центрів у межах кластера забезпечує постійний приплив кадрів, що є критичним для довгострокових проектів міжнародного бізнесу;

– знання та технологічні переливи – локалізація в кластері дозволяє ТНК швидше адаптуватися до місцевих інновацій та обмінюватися досвідом з іншими учасниками ринку.

Екологічні стандарти та ESG-рейтинги як новітні детермінанти – перетворилися з «бажаного» на «обов'язковий». Глобальні інвестори дедалі частіше використовують ESG-фільтри при прийнятті рішень [46]:

– вуглецеве регулювання передбачає впровадження механізмів транскордонного вуглецевого коригування, що робить країни з «брудною» енергетикою менш привабливими для експортоорієнтованих інвесторів;

– соціальна відповідальність визначає, що рівень дотримання прав людини, гендерної рівності та безпеки праці в країні впливає на репутаційні ризики ТНК. Країни з низькими соціальними стандартами стикаються з відтоком капіталу через тиск акціонерів та споживачів у розвинених країнах.

1.3 Теоретичні моделі, форми та підходи до оцінювання міжнародного інвестування

Теоретичне осмислення процесів міжнародного інвестування дозволяє розкрити внутрішню логіку та мотивацію суб'єктів міжнародного бізнесу. Наукові моделі інвестування пройшли тривалий шлях еволюції – від класичних теорій капіталу до складних багатофакторних парадигм, що враховують недосконалість ринків, трансакційні витрати та стратегічні переваги транснаціональних корпорацій (ТНК).

Систематизація теоретичних моделей прямих іноземних інвестицій ПІІ за функціональним спрямуванням дозволяє розділити їх на три групи (рис. 1.9).

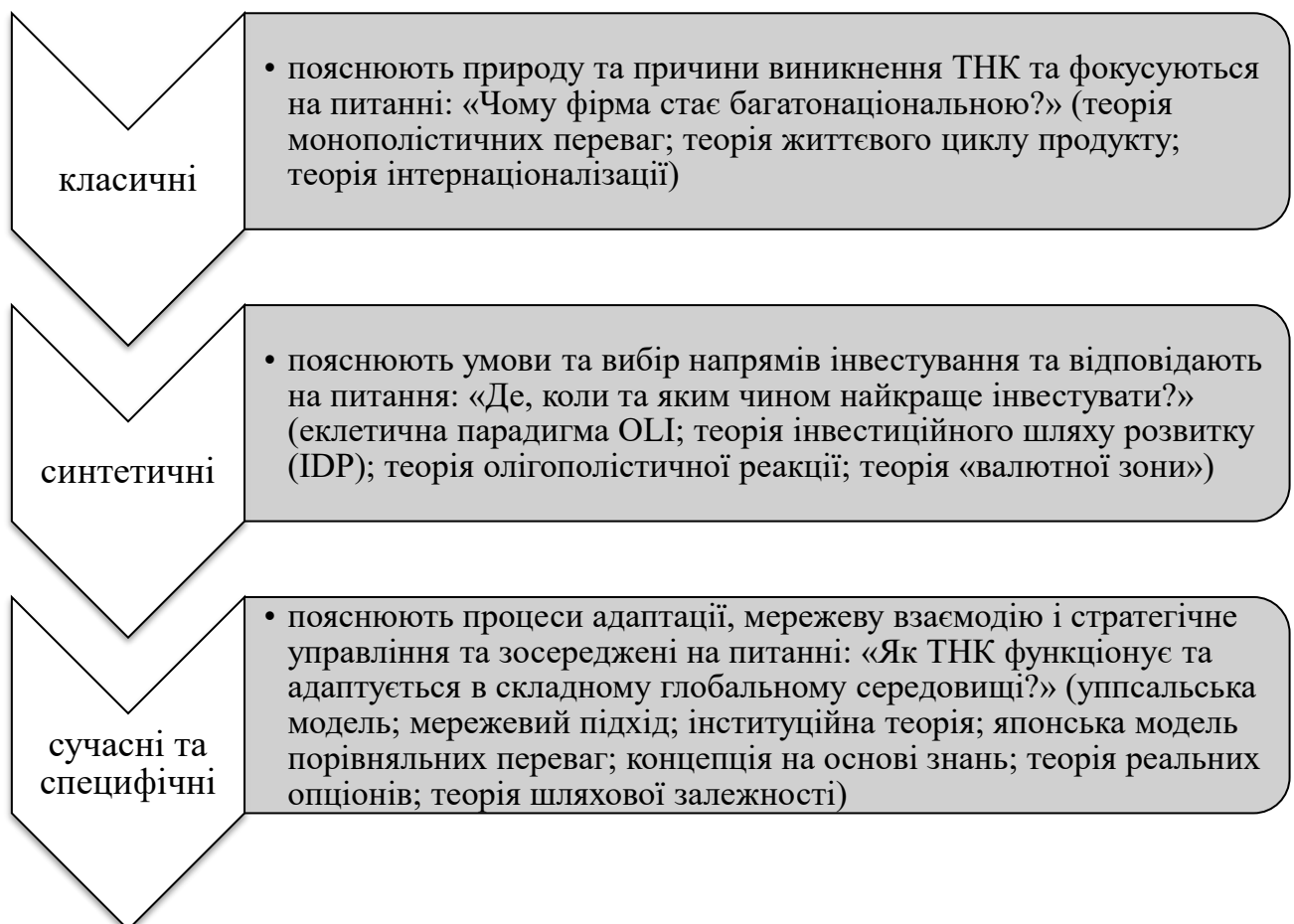

Рисунок 1.9 – Моделі прямих іноземних інвестицій ПІІ за функціональним спрямуванням [57]

У системі міжнародного бізнесу вибір моделі інвестування визначається здатністю компанії реалізувати свої конкурентні переваги на іноземних ринках. Розглянемо детальніше кожен з моделей [26; 27; 57; 58; 59]:

– теорія монополістичних переваг (С. Хаймер, Ч. Кіндлбергер) ґрунтується на тому, що іноземний інвестор стикається з додатковими витратами порівняно з місцевими фірмами («costs of foreignness»). Для успішного інвестування ТНК повинна володіти специфічними перевагами (технології, бренд, ефект масштабу тощо), які дозволять перекрити ці витрати та забезпечити вищу прибутковість;

– теорія життєвого циклу продукту (Р. Вернон) пояснює динаміку перенесення виробництва капіталу залежно від стадії зрілості продукту. На стадії інновації виробництво зосереджене в країні походження; на стадії зрілості та стандартизації інвестиції спрямовуються в країни з нижчими витратами на ресурси;

– теорія інтернаціоналізації (П. Баклі, М. Кессон) передбачає, що модель базується на концепції трансакційних витрат. Якщо ринкові механізми (зовнішні контракти) є неефективними або занадто дорогими через асиметрію інформації, компанія «інтерналізує» ці операції, створюючи власні підрозділи за кордоном через прямі інвестиції.

– еклетична парадигма OLI (Дж. Даннінг) – це найбільш комплексна та загально визнана модель, яка синтезує попередні теорії. Згідно з парадигмою, компанія приймає рішення про здійснення прямих іноземних інвестицій лише за умови одночасної наявності трьох типів переваг: O (Ownership advantages – переваги власності) – специфічні переваги власності (патенти, технології, управлінський досвід тощо), що дозволяють конкурувати з місцевими фірмами; L (Location advantages – переваги розташування) – локаційні переваги країни-реципієнта (доступ до ресурсів, географічне положення, інституційне середовище тощо); I (Internalization advantages – переваги інтерналізації) – це переваги, що виникають у разі, коли компаніям економічно доцільніше здійснювати міжнародну діяльність через власні ієрархічні структури за

кордоном, ніж передавати права на використання технологій, брендів або організаційних знань третім сторонам на основі ліцензійних угод чи франчайзингу;

– теорія олігополістичної реакції (Ф. Нікербокер) розкриває модель, яка ґрунтується на стратегічній поведінці фірм у межах олігополістичних структур. Основна теза полягає в тому, що ПІІ часто є актом захисної стратегії («слідування за лідером»). Як тільки одна з домінуючих компаній галузі виходить на іноземний ринок, її конкуренти здійснюють аналогічні інвестиції, щоб нейтралізувати потенційну перевагу першопрохідця та зберегти свою частку світового ринку;

– уппсальська модель інтернаціоналізації (Й. Юхансон, Я. Валне) – це модель, яка на відміну від статичних моделей розглядає інвестування як еволюційний процес нарощування знань. Компанії збільшують свою присутність на іноземному ринку поступово: від нерегулярного експорту до створення торгових представництв і, нарешті, до організації повноцінного виробництва. Ключовим поняттям тут є «психологічна відстань» (мінливість мови, культури, політичних систем), яку компанія долає через послідовне навчання та досвід;

– теорія інвестиційного шляху розвитку (Дж. Даннінг) – вона розкриває динамічний зв'язок між рівнем економічного розвитку країни та її чистою інвестиційною позицією (співвідношенням вхідних та вихідних ПІІ). Модель описує п'ять стадій розвитку, де на початкових етапах країна виступає лише як реципієнт капіталу для модернізації економіки, а з досягненням зрілості інституцій та технологій трансформується у потужного експортера капіталу;

– теорія «валютної зони» (Р. Алібер) – це модель, яка пояснює ПІІ через різницю в ризиках та капіталізації на міжнародних фінансових ринках. Основна ідея полягає в тому, що компанії з країн із стабільною («сильною») валютою мають вищу оцінку капіталізації та нижчу вартість залучення ресурсів, що дозволяє їм вигідніше купувати активи в країнах із слабшими валютними системами. Таким чином, ПІІ розглядаються як результат недосконалості

валютного та капітального ринків.

У науковій літературі міжнародні інвестиції класифікуються за низкою ознак, серед яких ключовою є ступінь контролю інвестора над об'єктом інвестування та характером використання капіталу: прямі іноземні інвестиції; портфельні інвестиції; інші форми міжнародного інвестування; некапітальні форми міжнародного інвестування.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) передбачають вкладення капіталу з метою встановлення довгострокового контролю над підприємством-реципієнтом. Як правило, ПІІ реалізуються через створення дочірніх компаній, філій, спільних підприємств або придбання контрольного пакета акцій. Інвестування передбачає встановлення довгострокового контролю (зазвичай понад 10% голосуючих акцій). Ця форма інвестування є найбільш бажаною для країн-реципієнтів, оскільки супроводжується трансфером технологій, управлінських компетенцій та інтеграцією у глобальні ланцюги створення вартості. Вони як правило бувають у формі Greenfield (інвестиції «зеленого поля») – це створення підприємств «з нуля», тобто створення нових виробничих потужностей. Це найбільш капіталоемна форма, яка є життєво необхідною для країн, що потребують структурної перебудови економіки. (найвищий рівень інтеграції в локальну економіку) та Brownfield (M&A) – це злиття та поглинання існуючих компаній (швидкий вихід на ринок).

Портфельні інвестиції характеризуються вкладенням капіталу в цінні папери іноземних емітентів без встановлення контролю над управлінням компанією (акції, облігації). Вони є більш мобільними та чутливими до макроекономічних і фінансових ризиків, проте відіграють важливу роль у розвитку фінансових ринків і забезпеченні ліквідності.

Інші форми міжнародного інвестування включають міжнародні кредити, позики, інвестиції через міжнародні фінансові організації, а також альтернативні інвестиції (інфраструктурні, венчурні, приватний капітал). У сучасних умовах зростає роль венчурних інвестицій та інвестицій у стартапи, що пов'язано з розвитком інноваційної економіки.

Окрему групу становлять некапітальні форми міжнародного інвестування, зокрема ліцензування, франчайзинг, контрактне виробництво, які хоча й не завжди супроводжуються рухом капіталу, але забезпечують міжнародну експансію компаній та трансфер знань. Проміжна форма, де ТНК контролює процес без капітальної участі, що дозволяє компаніям експлуатувати свої переваги власності з мінімальними ризиками в нестабільних інвестиційних кліматах [34].

Напрями міжнародного інвестування визначаються як галузевими, так і географічними пріоритетами міжнародних інвесторів.

З точки зору географії, традиційно основні потоки міжнародних інвестицій зосереджуються між економічно розвиненими країнами. Водночас упродовж останніх десятиліть спостерігається зростання інвестицій у країни з ринками, що формуються, зокрема в Азії, Латинській Америці та Східній Європі. Це зумовлено вищими темпами економічного зростання, наявністю трудових ресурсів і потенціалом внутрішнього ринку.

У галузевому розрізі сучасні напрями міжнародного інвестування дедалі більше зміщуються від традиційних виробничих секторів до від традиційних виробничих секторів до сучасних напрямів (рис. 1.10).

Сучасні глобальні виклики, такі як фінансові кризи, пандемії, геополітична нестабільність та цифровізація, суттєво впливають на характер міжнародного інвестування. Компанії дедалі частіше орієнтуються на диверсифікацію інвестиційних ризиків, регіоналізацію виробничих ланцюгів і наближення виробництва до кінцевих ринків збуту.

Зростає роль стратегічних та довгострокових інвестицій, спрямованих на формування стійких конкурентних переваг, а не лише на короткострокову фінансову вигоду. У цьому контексті інвестиційний клімат країни виступає визначальним фактором вибору форм і напрямів міжнародного інвестування, впливаючи на рішення інвесторів щодо рівня контролю, масштабу вкладень і тривалості інвестиційного циклу.

Згідно з класифікацією UNCTAD та роботами українських вчених,

мотивація інвесторів поділяється на чотири типи, що визначають вибір форми інвестування:

- пошук ринків (Market-seeking) – це інвестиції з метою проникнення на нові споживчі ринки;
- пошук ресурсів (Resource-seeking) – це отримання доступу до дешевої сировини або праці;
- пошук ефективності (Efficiency-seeking) – це оптимізація виробничих ланцюгів через спеціалізацію підрозділів у різних країнах;
- пошук стратегічних активів (Strategic asset-seeking) – це придбання іноземних брендів, технологій або дистриб'юторських мереж для посилення глобальної конкурентоспроможності [57].

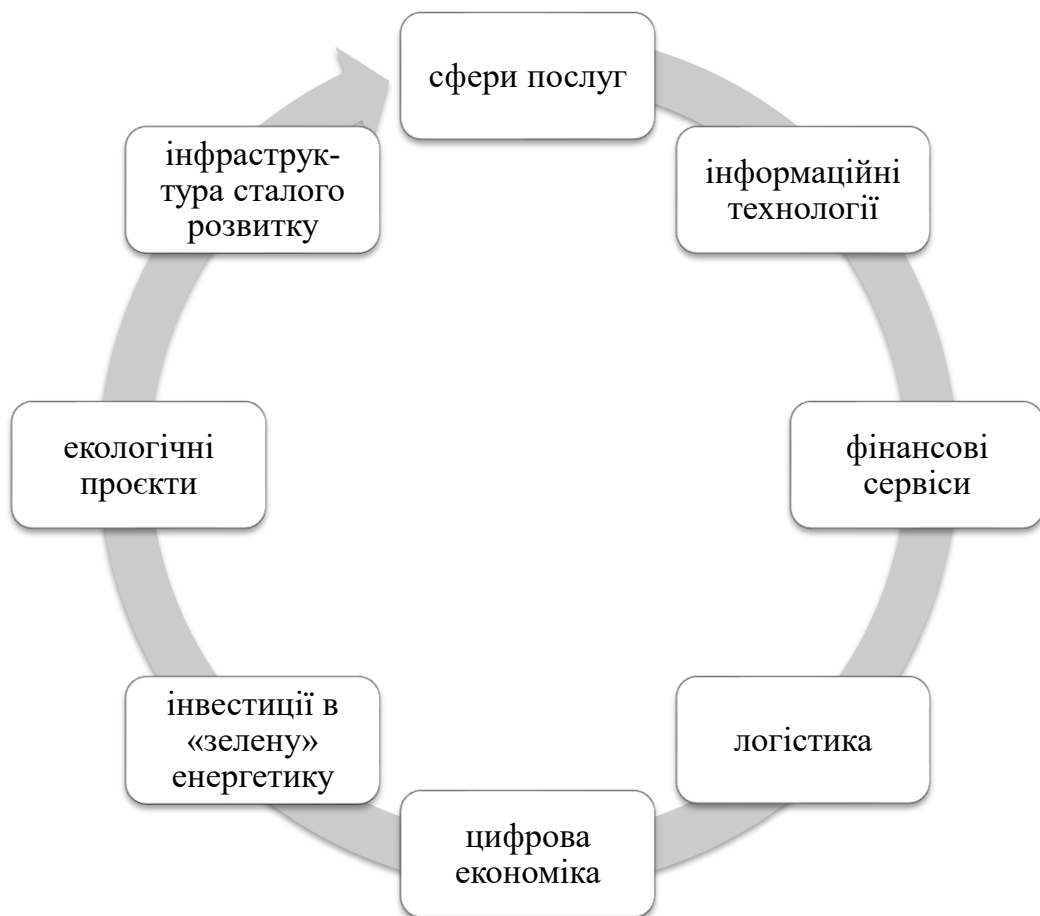

Рисунок 1.10 – Сучасні напрями міжнародного інвестування

Вітчизняна школа МЕВ акцентує увагу на трансформаційній моделі інвестування. Вчені наголошують, що для країн із перехідною економікою та країн у стані відновлення традиційні моделі (наприклад, OLI) повинні доповнюватися факторами інституційної адаптивності. Форми інвестування в Україні часто тяжіють до створення спільних підприємств, що дозволяє іноземному капіталу розділяти ризики з місцевими партнерами та швидше адаптуватися до специфіки інвестиційного клімату.

Окреме значення для аналізу міжнародних інвестицій має класифікація за джерелом походження капіталу, що дозволяє оцінити рівень впливу інвестицій на економічний суверенітет, конкуренцію та державну політику країни-реципієнта [27; 57]:

- державні інвестиції – здійснюються безпосередньо урядами або державними корпораціями з метою реалізації стратегічних, інфраструктурних або геополітичних завдань. Такі інвестиції часто супроводжуються міждержавними угодами та програмами економічного співробітництва;

- приватні інвестиції – формуються за рахунок коштів приватних компаній, фінансових установ та індивідуальних інвесторів. Вони є домінуючою формою міжнародного інвестування у глобальній економіці та орієнтовані передусім на отримання прибутку і підвищення конкурентоспроможності бізнесу;

- інвестиції суверенних фондів – представляють собою капітал, акумульований державами, переважно за рахунок доходів від експорту природних ресурсів або позитивного платіжного балансу. Інвестиції суверенних фондів поєднують фінансові та стратегічні цілі й відіграють дедалі важливішу роль у глобальних потоках капіталу.

Оцінювання інвестиційного клімату країни є комплексним аналітичним процесом, що поєднує макроекономічні, інституційні, політико-правові, фінансові та соціальні чинники, які визначають привабливість національної економіки для внутрішніх і міжнародних інвесторів. Методологічно таке оцінювання базується на поєднанні кількісних індикаторів, якісних експертних

оцінок та інтегральних індексів, що дозволяє сформулювати цілісне уявлення про умови здійснення міжнародного інвестування.

Розглянемо основні підходи до оцінювання інвестиційного клімату [47]:

– індикаторний підхід – передбачає використання системи кількісних показників, які відображають ключові параметри економічного середовища країни;

– інституційно-правовий підхід – акцентує увагу на якості формальних і неформальних інститутів, що визначають умови функціонування бізнесу та захист прав інвесторів;

– ризик-орієнтований підхід до оцінювання інвестиційної привабливості базується на ідентифікації та кількісній оцінці інвестиційних ризиків, що супроводжують міжнародне інвестування;

– індексний підхід і міжнародні рейтинги є найбільш поширеним у практиці міжнародного інвестування та ґрунтується на використанні інтегральних індексів, які поєднують економічні та інституційні параметри;

– комплексний (інтегрований) підхід до оцінювання інвестиційного клімату є найбільш обґрунтованим з наукової точки зору, який поєднує: кількісні макроекономічні індикатори, якісні інституційні оцінки, аналіз ризиків, експертні опитування та бізнес-очікування.

– методологія оцінювання міжнародного інвестування доповнює аналіз інвестиційного клімату та включає: аналіз структури та динаміки потоків ПІІ за країнами та регіонами, оцінювання галузевої спрямованості інвестицій, аналіз стратегій міжнародних інвесторів, визначення ефективності використання залученого іноземного капіталу. У цьому контексті важливим є зіставлення інвестиційного потенціалу країни з фактичними обсягами залучених міжнародних інвестицій, що дозволяє ідентифікувати нереалізовані можливості та інституційні обмеження.

Методологія порівняльної оцінки інвестиційного клімату базується на агрегуванні кількісних та якісних показників, що відображають ризики та можливості певної юрисдикції. Науковий підхід передбачає використання

інтегральних індексів, які можна класифікувати за трьома рівнями: макроекономічні індекси (результативні); інституційно-регуляторні індекси (процесні); індекси сприйняття та ризиків (суб'єктивні).

Таким чином, методологія оцінювання інвестиційного клімату країн світу та міжнародного інвестування має багаторівневий і міждисциплінарний характер. Поєднання індикаторного, інституційного, ризик-орієнтованого та індексного підходів забезпечує наукову обґрунтованість оцінювання і створює аналітичну основу для формування рекомендацій щодо підвищення інвестиційної привабливості країн у системі міжнародного бізнесу.

Висновки до розділу 1

Доведено, що інвестиційний клімат у системі міжнародних економічних відносин є інтегральною категорією, яка відображає сукупність економічних, правових, соціальних та політичних умов, що визначають ступінь ризику та прибутковість капіталовкладень у конкретній юрисдикції. На відміну від вузьких підходів, сутність інвестиційного клімату в умовах глобалізації трактується як динамічне середовище, що формує рівень довіри міжнародних інвесторів до національної економічної системи та визначає її місце у глобальних ланцюгах створення вартості.

Встановлено, що формування інвестиційного клімату в глобальній економіці детермінується багаторівневою системою факторів. Окрім традиційних макроекономічних показників (ВВП, рівень інфляції, податкове навантаження), вирішального значення набувають інституційні та «м'які» фактори, зокрема: якість інституцій (рівень захисту прав власності та ефективність антикорупційної політики тощо); технологічна готовність (рівень цифровізації державних послуг та розвиток інноваційних кластерів тощо); геополітична стабільність (безпекові гарантії та включеність країни до стратегічних альянсів тощо).

Проаналізовано ключові теоретичні моделі міжнародного інвестування.

З'ясовано, що сучасні підходи до оцінювання інвестиційного клімату зміщуються від аналізу окремих показників до використання складних інтегральних індикаторів. Обґрунтовано, що для країн із транзитивною економікою найбільш релевантною є методологія компаративного бенчмаркінгу, яка дозволяє виявити розриви між національним регуляторним полем та еталонними світовими моделями.

Теоретичне узагальнення дозволило констатувати, що інвестиційний клімат не є статичною величиною, а піддається цілеспрямованому регуляторному впливу. Створення сприятливого клімату вимагає синергії між лібералізацією ринків та активним інституційним будівництвом.

2 ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ТА МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПОТОКІВ

2.1. Сучасні тенденції міжнародної торгівлі та інвестиційних потоків

Сучасний етап трансформації світового господарства характеризується поглибленням взаємодетермінації торговельних та інвестиційних потоків, що формують нову архітектуру міжнародних економічних відносин в умовах геополітичної турбулентності. Динаміка глобального експорту та прямих іноземних інвестицій сьогодні визначається не лише традиційними критеріями економічної ефективності, а й стратегіями зміцнення стійкості ланцюгів створення вартості через механізми "френд-шорінгу" та диверсифікації системних ризиків.

Важливим індикатором результативності інвестиційної політики та інтегрованості країни у глобальні ланцюги створення вартості є обсяги її зовнішньої торгівлі, що відображено у рейтингу провідних експортерів світу (табл. 2.1) [60; 61].

Таблиця 2.1 – Топ-20 країн за 2023 рік по експорту товарів, млрд.дол. США

Країна	Ранг	Експорт товарів, млрд. дол. США
		2023 рік
1	2	3
Китай	1	3380
Сполучені Штати	2	2019
Німеччина	3	1697
Нідерланди	4	742
Японія	5	718
Італія	6	677
Франція	7	640

Продовження таблиці 2.1

1	2	3
Республіка Корея	8	630
Мексика	9	593
Китай, Гонконг	10	575
Об'єднані Арабські Емірати	11	570
Канада	12	567
Велика Британія	13	521
Сінгапур	14	475
Індія	15	431
Іспанія	16	420
Швейцарія	17	420
Бельгія	18	393
Австралія	19	369
Польща	20	355

Аналіз даних таблиці свідчить про збереження глибокої концентрації світової торгівлі навколо «технологічного ядра» (Китай, США, Німеччина), чия сумарна частка експорту формує фундамент глобальної стабільності та визначає напрями руху капіталу. Вхідження до Топ-20 таких країн як Мексика (9-те місце) та Польща (20-те місце) підтверджує теоретичну тезу про ефективність стратегій Near-shoring та Friend-shoring, де географічна близькість до великих ринків споживання стає ключовою інвестиційною перевагою. Для України досвід Польщі з обсягом експорту у 355 млрд дол. США є найбільш релевантним орієнтиром, що демонструє потенціал трансформації інвестиційного клімату через глибоку інтеграцію у виробничі мережі ЄС. Таким чином, високі показники експорту лідерів рейтингу є прямим наслідком сформованої інституційної інфраструктури, яка мінімізує транзакційні витрати для міжнародного бізнесу.

Для детального розуміння природи сучасних торговельних потоків та ролі високотехнологічного сектору в системі МЕВ доцільно проаналізувати товарну структуру експорту Європейського Союзу як ключового глобального гравця.

Розподіл експортних потужностей ЄС за основними товарними групами (SITC) у 2024 році представлено на рисунку 2.1 [60; 61].

Рисунок 2.1 – Експорт товарів ЄС у 2024 році за основними групами товарів (SITC) у %, за загальною вартістю 2584,00 млрд євро

Аналіз представлених даних свідчить про домінуючу роль продукції з високою доданою вартістю, де машинобудівна продукція та транспортні засоби складають найбільшу частку – 39% від загального обсягу в 2584,00 млрд євро. Сумарна питома вага промислових товарів та хімічної продукції (по 22% відповідно) підтверджує стратегічну орієнтацію європейської економіки на інтелектуально містке виробництво, що формує понад 83% всього експортного потенціалу регіону. Така структура демонструє мінімальну залежність від

сировинного експорту (2%) та палива (5%), що забезпечує високу стійкість економіки до волатильності цін на глобальних ресурсних ринках. Ці показники є важливими, оскільки вказують на необхідність поглиблення виробничої кооперації саме у секторах машинобудування та автоматизації для успішної експансії на ринки ЄС.

Розподіл імпорту до ЄС за основними категоріями згідно з класифікацією SITC у 2024 році представлено на рисунку 2.2 [60; 61].

Рисунок 2.2 – Імпорт товарів до ЄС у 2024 році за основними групами товарів (SITC) у %, за загальною вартістю 2437,00 млрд євро

Структура імпорту ЄС загальною вартістю 2437,00 млрд євро демонструє високу частку машинобудівної продукції та транспортних засобів (33%), що свідчить про глибоку інтеграцію регіону в глобальні ланцюги створення вартості та активний обіг комплектуючих у межах міжнародної кооперації.

Вагомим чинником залишається залежність від зовнішніх енергоносіїв, оскільки мінеральне паливо та мастильні матеріали займають 19% у структурі ввезення, що безпосередньо впливає на інвестиційну привабливість енергоємних галузей промисловості. Високий сукупний показник оброблених товарів та хімічної продукції (37%) підтверджує відкритість ринку ЄС до промислового імпорту, створюючи стратегічні ніші для українських експортерів з високим ступенем переробки. Зіставлення з даними експорту дозволяє зробити висновок про стійке позитивне торговельне сальдо у секторах з високою доданою вартістю, що є ключовою ознакою зрілого інвестиційного клімату та розвиненої інноваційної інфраструктури.

Для ґрунтовної порівняльної оцінки інвестиційної спроможності та торговельної активності окремих країн-членів необхідно деталізувати національні статистичні показники зовнішньоекономічної діяльності. Ключові результати експортно-імпортних операцій у розрізі держав Європейського Союзу за 2024 рік представлено в таблиці 2.2 [60; 61].

Таблиця 2.2 – Ключові показники зовнішньої торгівлі Євро Союзу за 2024 рік, млн. євро

Країни	Експорт товарів	Імпорт товарів	Торговий баланс
1	2	3	4
Німеччина	1 554 250,5	1 313 410,8	240 839,7
Бельгія	495 054,0	475 375,8	19 678,1
Болгарія	43 063,0	49 735,0	-6 672,0
Данія	123 220,4	113 547,1	9 673,3
Естонія	17 400,0	20 733,7	-3 333,6
Фінляндія	72 126,0	74 844,0	-2 718,0
Франція	590 868,6	693 526,3	-102 657,7
Греція	49 950,0	84 947,7	-34 997,7
Ірландія	222 621,3	132 658,0	89 963,3
Італія	623 508,7	568 745,6	54 763,1

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4
Хорватія	24 054,7	43 399,6	-19 344,8
Латвія	19 073,9	21 917,7	-2 843,7
Литва	36 772,5	41 339,0	-4 566,5
Люксембург	14 985,2	23 196,9	-8 211,6
Мальта	3 495,2	8 729,8	-5 234,6
Нідерланди	850 979,2	752 426,7	98 552,5
Австрія	197 847,7	195 634,7	2 212,9
Польща	351 155,9	350 504,6	651,3
Португалія	78 895,0	107 243,4	-28 348,4
Румунія	92 691,0	126 082,4	-33 391,5
Швеція	180 964,8	174 867,1	6 097,7
Словаччина	106 949,5	105 076,3	1 873,1
Словенія	72 927,4	78 047,4	-5 120,0
Іспанія	392 122,8	436 191,0	-44 068,2
Чеська Республіка	243 151,9	215 475,1	27 676,8
Угорщина	145 251,7	137 529,4	7 722,3
Кіпр	4 085,4	12 329,1	-8 243,7
Всього ЄС-27	2 583 053,0	2 437 177,3	145 875,7

Результати проведеного аналізу свідчать про те, що Німеччина продовжує утримувати роль ключового локомотива європейської економіки, забезпечуючи понад 60% сукупного профіциту ЄС із показником торговельного сальдо на рівні 240839,7 млн євро. Ця тенденція високої експортної конкурентоспроможності також яскраво простежується в показниках Нідерландів, Ірландії та Італії, тоді як значний торговельний дефіцит Франції у розмірі -102657,7 млн євро вказує на наявність глибоких структурних дисбалансів між обсягами внутрішнього споживання та результативністю зовнішньої експансії держави.

Особливий інтерес для українського інвестиційного середовища представляє досвід країн Центральної Європи, зокрема Польщі, Чеської

Республіки та Угорщини, які змогли досягти стабільного позитивного сальдо завдяки стратегічно вірній інтеграції у глобальні ланцюги створення вартості ТНК через механізми *near-shoring*. Зрештою, зафіксоване сумарне позитивне торговельне сальдо ЄС-27 у розмірі 145875,7 млн євро підтверджує високу ефективність інституційної архітектури регіону, яка дозволяє підтримувати макроекономічну стійкість та стимулювати міжнародні інвестиційні потоки навіть у періоди інтенсивних геополітичних трансформацій.

Ретроспективну динаміку позицій ключових торговельних контрагентів Європейського Союзу в межах позарегіонального обігу за період 2000-2024 років представлено на рисунку 2.3 [60; 61].

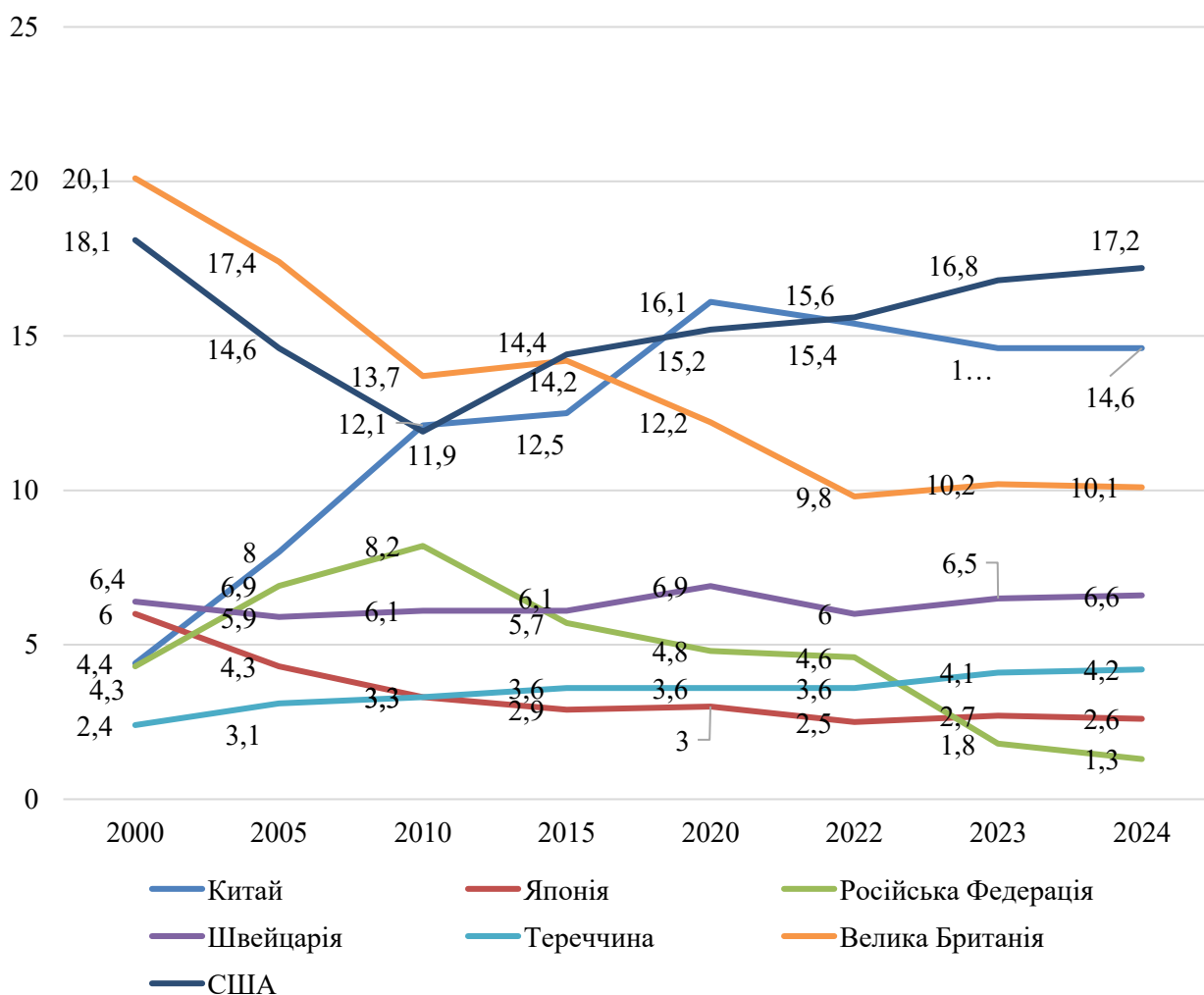

Рисунок 2.3 – Основні торговельні партнери ЄС у % від обсягу зовнішньої торгівлі за межами ЄС

Аналіз представлених даних свідчить про фундаментальну трансформацію географії торгівлі ЄС, де протягом досліджуваного періоду відбулося зміцнення позицій США та Китаю, які станом на 2024 рік акумулюють відповідно 17,2% та 14,6% зовнішнього товарообігу. Особливо показовим є стрімке скорочення частки Великої Британії з 20,1% до 10,1%, а також масштабне витіснення Російської Федерації з переліку ключових партнерів до критичного показника у 1,3%, що відображає глобальний тренд переорієнтації на безпечні та політично стабільні ринки. Водночас помірне зростання присутності Туреччини до 4,2% підтверджує ефективність стратегій регіональної кооперації та зміцнення ланцюгів постачання в межах близького зарубіжжя. Тобто структурні зрушення демонструють адаптивність європейського інвестиційного клімату до умов геополітичної фрагментації, де пріоритет віддається партнерам, які здатні забезпечити макроекономічну прогнозованість та технологічну сумісність у межах концепції *friend-shoring*.

Ретроспективна динаміка часток найбільших акторів у структурі світового товарного експорту за період 2005–2024 років, що відображає зміну глобальної конкурентної ієрархії, представлена на рисунку 2.4 [60; 61].

Подані статистичні дані демонструють радикальну трансформацію архітектури світової торгівлі, де частка Китаю за досліджуваний період зростає майже вдвічі – з 9,4% у 2005 році до пікового значення 18,8% у 2020 році, утримуючи лідерські позиції на рівні 18,1% станом на 2024 рік. Водночас Європейський Союз (ЄС-27), попри певне скорочення своєї питомої ваги з 17,5% до 14,5%, зберігає статус другого за величиною глобального експортера, що підтверджує стійкість його інноваційно-промислової моделі до зростаючого тиску з боку азійських виробників. Показники Сполучених Штатів демонструють найбільшу стабільність із незначними коливаннями в межах 10,4–11,2%, що свідчить про усталену роль американської економіки в міжнародному поділі праці незалежно від динаміки конкурентів. У підсумку ці структурні зрушення підкреслюють остаточне формування багатопольярної торговельної системи, де домінування Китаю як «світової фабрики» виступає

ключовим чинником, що детермінує перерозподіл глобальних інвестиційних потоків на користь нових виробничих хабів.

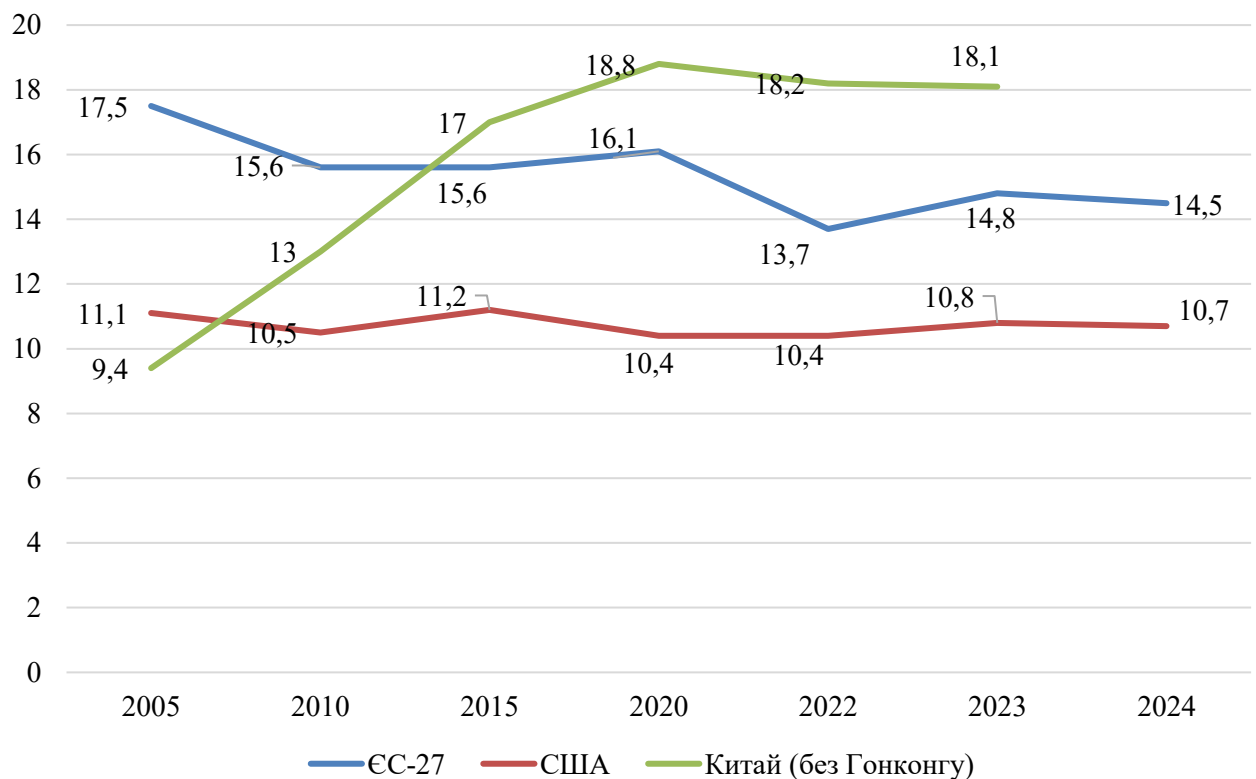

Рисунок 2.4 – Розподіл часток провідних суб'єктів міжнародної торгівлі у глобальному експорті товарів за вартістю, %

Переходячи від макроструктурного аналізу торговельних потоків до дослідження безпосередньої присутності інвесторів у реальному секторі економіки, необхідно детально розглянути роль підприємств під іноземним контролем у господарській системі Європейського Союзу. Одним із найбільш вражаючих аспектів, що характеризують функціонування таких суб'єктів, є їхня вкрай мала абсолютна кількість на тлі загального масиву підприємств, що створює специфічний парадокс між чисельністю гравців та їхнім стратегічним впливом на макроекономічну стабільність регіону.

Одним із найбільш вражаючих аспектів, що стосуються підприємств під іноземним контролем, є їх дуже мала абсолютна кількість

У 2023 році підприємства під іноземним контролем становили лише 1,1% підприємств, що діяли на ринку ЄС. Понад 60% підприємств під іноземним контролем зрештою контролювалися підрозділом з однієї з інших країн ЄС порівняно з підприємствами, які зрештою контролювалися підрозділом з країн, що не входять до ЄС. Таким чином, географічна близькість видається важливим визначальним фактором, коли іноземні інвестори розглядають свої варіанти, можливо, відображаючи певну обережність спочатку інвестувати в сусідні ринки (які також можуть бути культурно та/або лінгвістично близькими), перш ніж розглядати інвестиції далі (як географічно, так і культурно). Дійсно, привабливість різних країн часто може бути пов'язана з близькістю, історичними, культурними чи мовними зв'язками, наприклад, значна частина підприємств під іноземним контролем в Ірландії зрештою контролюється підрозділами з Великої Британії та Сполучених Штатів.

Внесок підприємств під іноземним контролем в економічні показники був набагато більшим, як з точки зору зайнятості, так і, зокрема, доданої вартості, ніж з точки зору кількості підприємств. Це можна пояснити, принаймні частково, тим, що підприємства під іноземним контролем загалом набагато більші за розміром, ніж вітчизняні (або національно контрольовані) підприємства. У 2023 році підприємства під іноземним контролем надавали роботу майже кожній сьомій (15,5%) особі, яка була зайнята у виробників на ринку ЄС; їхня частка в загальній доданій вартості була значно вищою, оскільки підприємства під іноземним контролем створили 24,0% від загального обсягу по ЄС.

У 2023 році країни, що не входять до ЄС, контролювали майже три чверті підприємств Ірландії, що перебувають під іноземним контролем. У 2023 році майже третина (27,9%) усіх підприємств на ринку бізнесу-виробників у Люксембурзі перебували під іноземним контролем; ця частка була значно вищою, ніж у будь-якій іншій країні ЄС, оскільки наступна за величиною частка була в Естонії (10,9%). З іншого боку, частка підприємств під іноземним контролем у загальній кількості підприємств становила менше 1,0% у Бельгії,

Кіпрі, Франції, Греції, Італії, Нідерландах, Польщі, Португалії, Іспанії та Швеції. Найнижча частка була зафіксована у Франції, Італії та Польщі (0,1%).

У 2023 році значна більшість підприємств під іноземним контролем у Словаччині (80,6%) та Греції (78,3%) зрештою перебували під контролем одиниці з іншої країни ЄС. З іншого боку, майже три чверті підприємств під іноземним контролем в Ірландії (73,2%) та трохи більше половини підприємств під іноземним контролем на Мальті (57,9%) контролювалися інституційними одиницями, що є резидентами за межами ЄС.

У 2023 році понад дві п'ятих робочої сили виробників на бізнес-ринку Люксембургу були зайняті на підприємствах під іноземним контролем. Що стосується кількості підприємств, то у 2023 році Люксембург зафіксував найвищу серед країн ЄС частку робочої сили виробників бізнес-ринку, зайнятої підприємствами під іноземним контролем (44,5%); також зазначимо, що в Люксембурзі існує значний сектор фінансових послуг, який також характеризується сильною міжнародною присутністю. Словаччина також мала високу частку (28,0%) робочої сили виробників бізнес-ринку, зайнятої підприємствами під іноземним контролем (рис. 2.5) [62].

На рисунку 2.5 деталізовано частку суб'єктів із зовнішнім контролем у загальній кількості підприємств, обсягах генерованої доданої вартості та структурі зайнятості станом на 2023 рік. Дані підтверджують гіпотезу про виняткову стратегічну роль іноземного інвестування, оскільки в середньому по ЄС лише 1,1% підприємств під іноземним контролем генерують майже чверть (24,0%) загальної доданої вартості та забезпечують роботою 15,5% зайнятого населення. Особливо виразною ця тенденція є в Ірландії, Люксембурзі та Словаччині, де іноземний сектор акумулює понад половину національного доходу (відповідно 71,3%, 60,6% та 50,3%), що вказує на надзвичайно високу концентрацію технологій та продуктивність праці на таких підприємствах порівняно з локальним бізнесом. Зрештою, такий дисбаланс між незначною кількістю гравців та їхнім визначальним економічним внеском підкреслює статус іноземних інвесторів як фундаментальних акторів, що детермінують

конкурентоспроможність та фінансову стійкість сучасних європейських ринків.

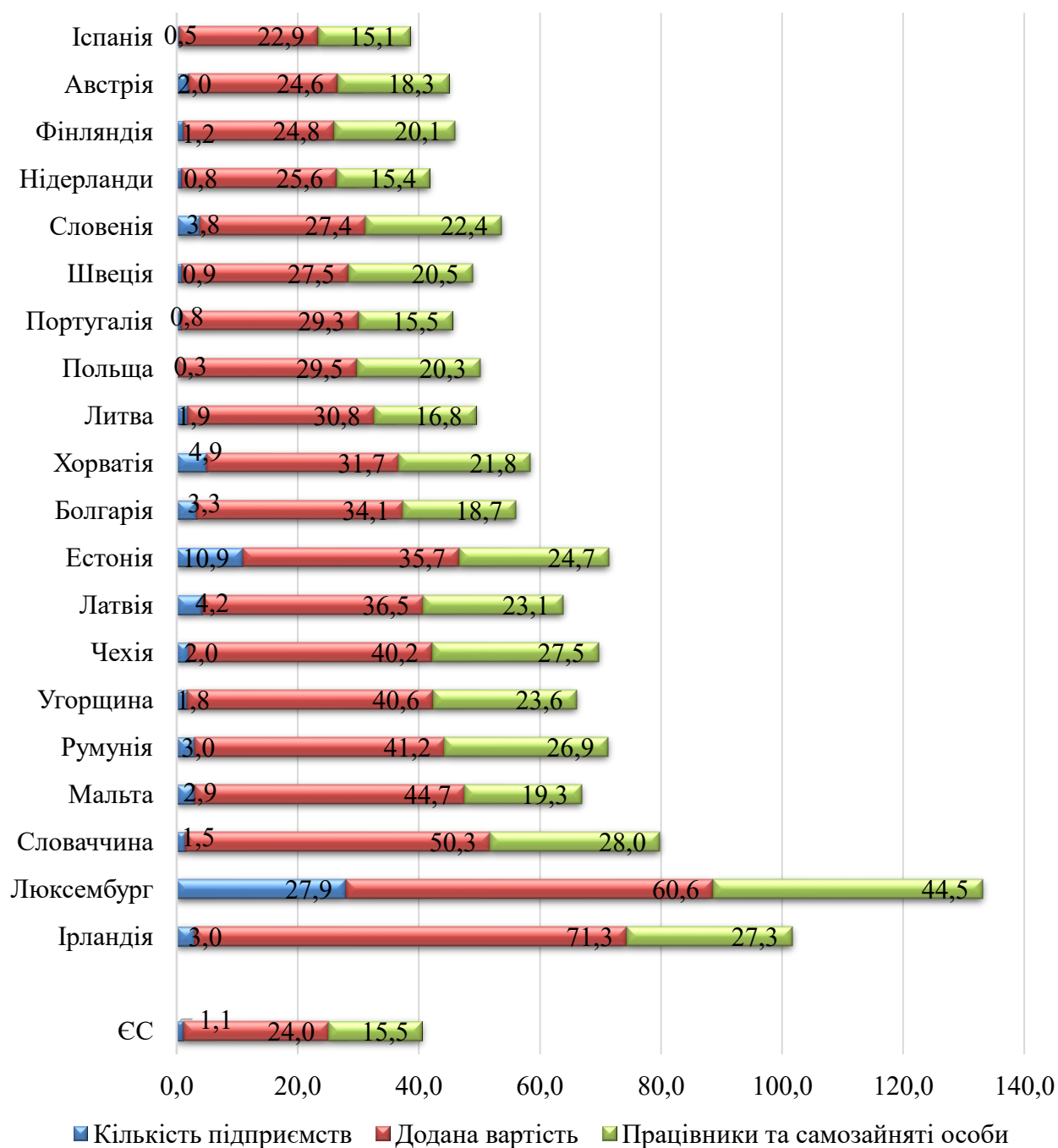

Рисунок 2.5 – Частка підприємств, що перебувають під іноземним контролем, на ринку бізнесу за 2023 рік, % від загальної кількості

Окрім Люксембургу та Словаччини, у 2023 році значну присутність підприємств під іноземним контролем у складі робочої сили підприємницької економіки мали ще 3 країни ЄС – Чехія (27,5%), Ірландія (27,3%) та Румунія

(26,9%), багато з яких характеризуються відносно низькими витратами на заробітну плату та великою кількістю людей, що працюють на підприємствах під іноземним контролем у виробничому секторі, часто контрольованих підрозділами з інших країн ЄС.

У кількох країнах більшість тих, хто працював на підприємствах під іноземним контролем у 2023 році, були зайняті на підприємстві, яке контролювалося з-за меж ЄС, найбільша частка була зайнята в Ірландії (79,0%).

Підприємства під іноземним контролем створили понад дві третини доданої вартості для виробників ірландського бізнес-ринку у 2023 році. У 2023 році щонайменше одна сьома частини загальної доданої вартості в економіках виробників на бізнес-ринку кожної з країн ЄС була створена підприємствами під іноземним контролем. Серед країн з відносно низькими частками були Франція (15,4%), Італія (17,4%), Греція (17,7%) та Німеччина (18,2%). Тим часом одинадцять країн ЄС мали частки в діапазоні 20-30%. Крім того, ще одинадцять країн ЄС мали частки від 30 до 60%, а в Ірландії підприємства під іноземним контролем становили понад дві третини (71,3%) загальної доданої вартості в економіках виробників на бізнес-ринку Ірландії у 2023 році.

На Сполучені Штати припадала найбільша частка робочої сили ЄС, зайнятої іноземними філіями в ЄС, які зрештою контролювалися резидентами з-за меж ЄС.

У таблиці 2.3 [62] представлено аналіз деяких видів діяльності, де іноземні філії були найбільш помітними. У 2023 році серед підприємств, що перебувають під іноземним контролем, кінцевий контроль яких знаходився за межами ЄС, найбільша частка робочої сили в цих видах діяльності майже виключно припадала на підприємства, що контролювалися підрозділами зі Сполучених Штатів. Двома винятками були виробництво електрообладнання та виробництво коксу та продуктів переробки нафти, де більша частка робочої сили була зайнята підприємствами, що контролювалися підрозділами відповідно зі Швейцарії та Великої Британії, за якими йшли Сполучені Штати.

Таблиця 2.3 – Частка зайнятості серед підприємств, що знаходяться під іноземним контролем, за межами ЄС, для окремих видів економічної діяльності, ЄС за 2023 рік

Галузь	Найбільша частка	Друга за величиною частка	Третя за величиною частка
Промисловість, будівництво та ринкові послуги (крім державного управління та оборони; обов'язкового соціального страхування; діяльності громадських організацій)	США	Велика Британія	Швейцарія
Виробництво харчових продуктів; напоїв та тютюнових виробів	США	Швейцарія	Велика Британія
Виробництво деревини, паперу, друкарство та репродукція	США	Велика Британія	Швейцарія
Виробництво коксу та продуктів переробки нафти	Велика Британія	США	Росія
Виробництво хімікатів та хімічної продукції	США	Швейцарія	Велика Британія
Виробництво основних металів та готових металевих виробів, крім машин та обладнання	США	Швейцарія	Велика Британія
Виробництво електрообладнання	Швейцарія	США	Японія
Виробництво автомобілів, причепів, напівпричепів та іншого транспортного обладнання	США	Японія	Китай, крім Гонконгу
Повітряний транспорт	США	Велика Британія	Швейцарія

Для більшості цих видів діяльності з високим внеском доданої вартості від іноземних філій Швейцарія та Велика Британія часто були другим або третім за поширеністю місцем контролю за межами ЄС. Японія та Китай також фігурували в трійці лідерів, посівши друге та третє місця у виробництві

автомобілів, а Японія посіла третє місце у виробництві електрообладнання.

Понад п'яту частину витрат на внутрішньокорпоративні дослідження та розробки, що здійснювалися в промисловому та будівельному секторах ЄС у 2023 році, припадало на підприємства під іноземним контролем та понад чверть (25,0%) внутрішньодержавних витрат на дослідження та розробки в промисловому та будівельному секторах (розділи NACE BF) 18 держав-членів ЄС (рис. 2.6) [62].

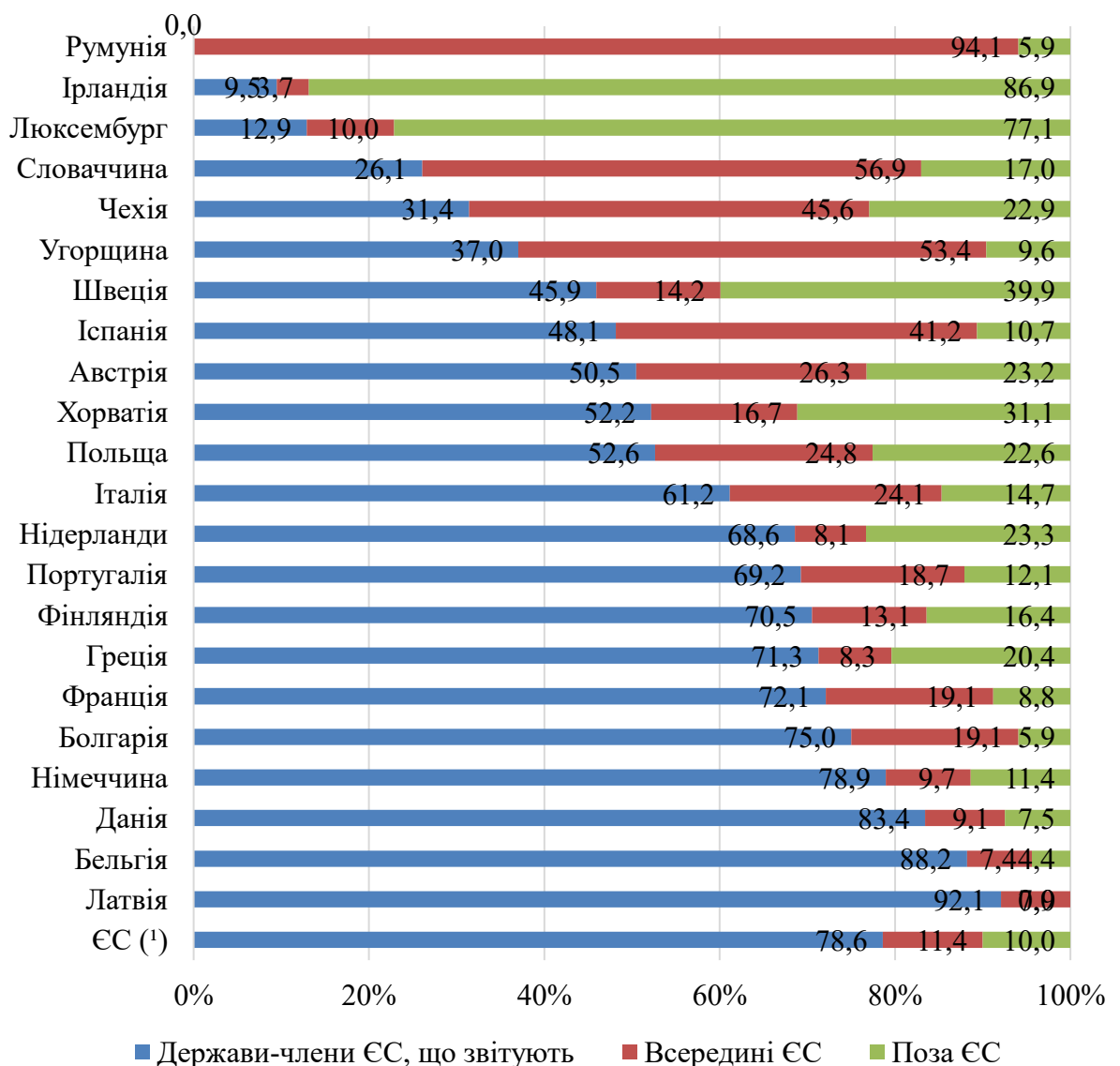

Рисунок 2.6 – Внутрішні витрати на дослідження та розробки у промисловості та будівництві за типом управління підприємствами за 2023 рік, % від загальної кількості

Хоча діяльність корпоративних досліджень та розробок (НДДКР) часто залишається високо зосередженою поблизу штаб-квартир багатонаціональних компаній, є деякі докази того, що підприємства під іноземним контролем у ЄС можуть бути більш інтенсивними в дослідженнях та розробках, ніж їхні конкуренти, що належать національним компаніям. Дійсно, підприємства під іноземним контролем розглядаються як невід'ємна частина деяких національних інноваційних систем, оскільки дослідницька діяльність великих багатонаціональних корпорацій може потенційно принести користь країнам, що приймають їх, сприяючи передачі знань та технологій.

У 2023 році на підприємства під іноземним контролем припадало 25,2% від загальної кількості персоналу, зайнятого в дослідженнях та розробках 16 держав-членів ЄС (рис. 2.7) [62].

У Чехії, Ірландії, Угорщині, Люксембурзі, Румунії, Словаччині, Іспанії та Швеції понад половина витрат на внутрішньофірмові дослідження та розробки, що здійснювалися в промисловості та будівництві у 2023 році, припадала на підприємства під іноземним контролем, а також більшість персоналу з досліджень та розробок у цих країнах (крім Іспанії) працювали на підприємстві під іноземним контролем.

Узагальнюючи дані щодо фінансування та кадрового забезпечення інноваційної діяльності, можна констатувати критичну залежність науково-технологічного потенціалу ряду європейських країн від стратегічної активності підприємств під іноземним контролем. Попри збереження домінуючих позицій національного бізнесу у великих індустріальних економіках, саме іноземні інвестори (зокрема з-поза меж ЄС) виступають головними драйверами R&D-сектору в країнах із відкритою економікою, забезпечуючи левову частку капіталовкладень та залучення висококваліфікованого наукового персоналу. Така структура підтверджує роль транснаціонального капіталу як основного фундаменту для трансферу технологій та інтелектуалізації промислового виробництва в межах сучасного європейського інвестиційного простору.

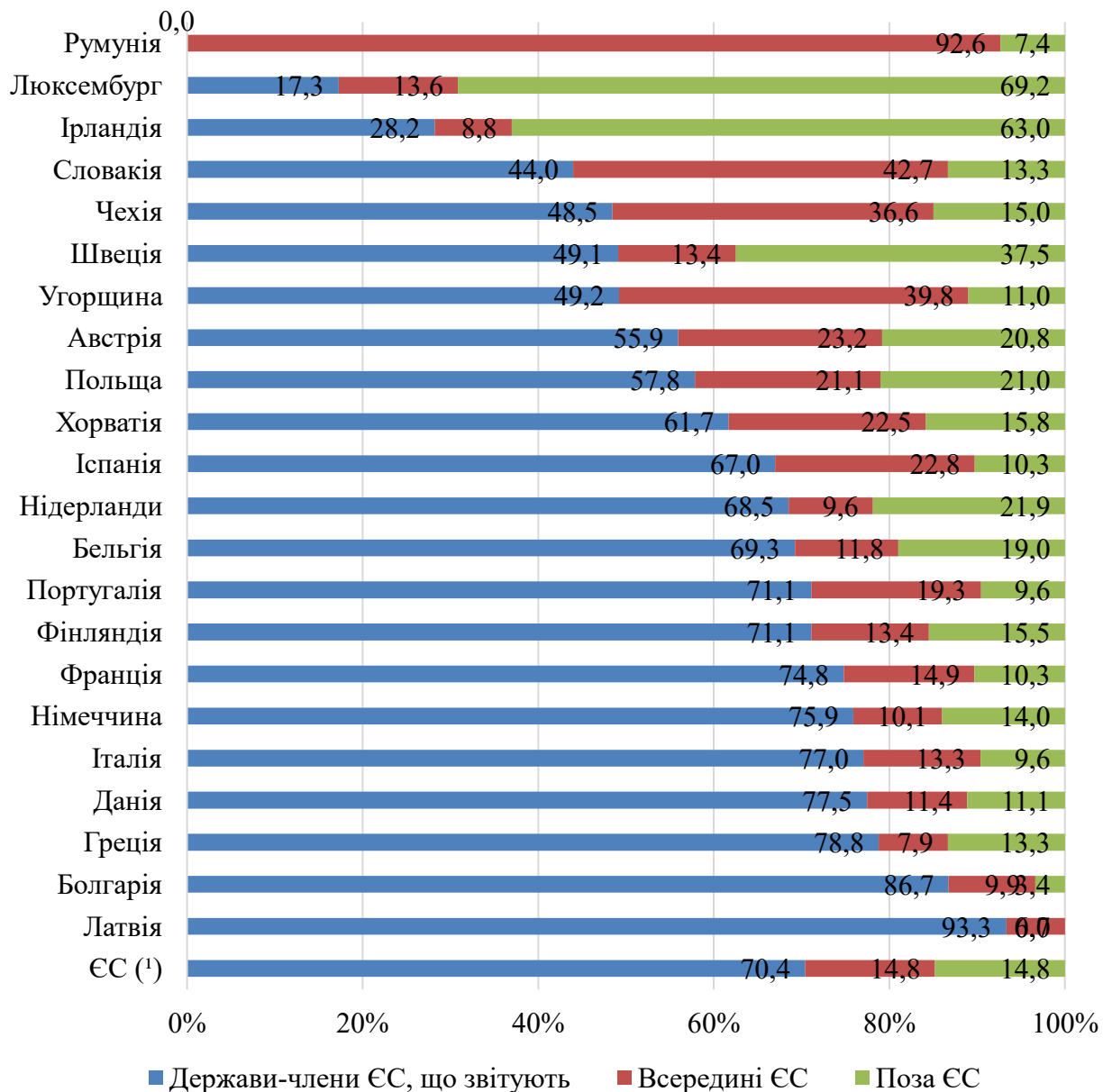

Рисунок 2.7 – Персонал з досліджень та розробок у промисловості та будівництві за типом управління підприємствами за 2023 рік, % від загальної кількості

Означені інноваційні тренди ЄС вимагають від України високої фінансової адаптивності. У зв'язку з цим доцільно проаналізувати валютно-географічну структуру вітчизняного експорту як чинник стабільності інвестиційного середовища.

Для оцінювання інвестиційної привабливості та зовнішньоекономічної

стійкості України розглянемо географічні напрями експортної експансії, які корелюють із валютним забезпеченням розрахунків. На рисунку 2.8 відображено деталізовану валютно-географічну структуру вітчизняного експорту товарів та послуг за основними регіонами світу станом на 2023 р. [63].

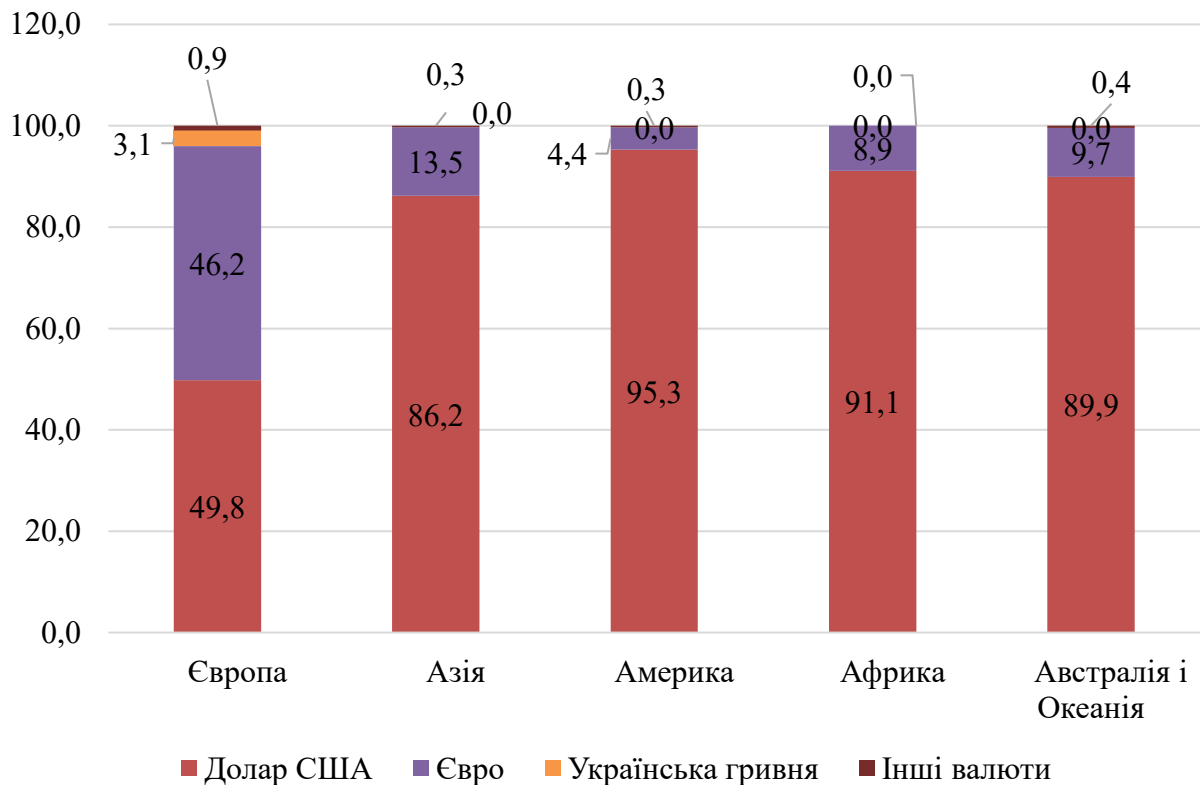

Рисунок 2.8 – Динаміка валютно-географічної структури розподілу експорту товарів та послуг України за 2023 рік, % до загального обороту

Аналіз статистичних даних свідчить про глибоку доларизацію українського експорту на більшості світових ринків, особливо в Америці та Азії, де частка розрахунків у доларах США перевищує 86%, що підтверджує високу вразливість вітчизняних експортерів до коливань курсу американської валюти в цих регіонах. Водночас європейський вектор продемонстрував найбільш збалансовану модель, де частка євро практично зрівнялася з долларом (46,2% проти 49,8%), відображаючи глибину фінансової інтеграції України до зони єдиної європейської валюти та поступове зміцнення ролі гривні у

транскордонних операціях на рівні 3,1%. У підсумку такий валютний розподіл підкреслює стратегічну необхідність переорієнтації фінансових інструментів бізнесу на євроінтеграційний вектор, що дозволить мінімізувати трансакційні витрати та стабілізувати інвестиційні очікування в межах спільного економічного простору з ЄС.

На рисунку 2.9 представлено оновлену валютно-географічну структуру розподілу вітчизняного експорту товарів та послуг за основними світовими регіонами [63].

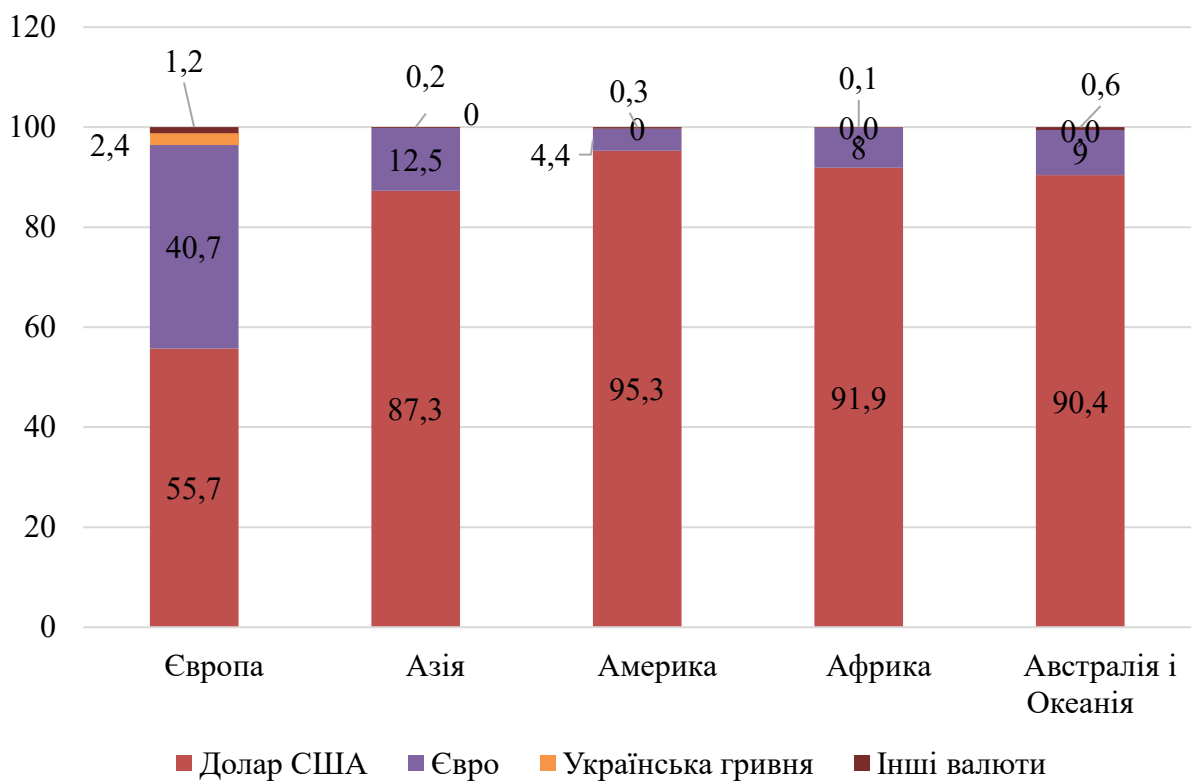

Рисунок 2.9 – Динаміка валютно-географічної структури розподілу експорту товарів та послуг України за 2024 рік, % до загального обороту

Аналіз актуальних показників 2024 року демонструє посилення домінування долара США в структурі розрахунків на європейському напрямі до рівня 55,7%, що на тлі скорочення частки євро до 40,7% свідчить про зміну пріоритетів валютного хеджування вітчизняних експортерів у межах

континентального ринку. Поза межами Європи американська валюта зберігає статус абсолютного лідера з показниками понад 87–95%, що підтверджує незмінність її ролі як базового інструменту в операціях на емерджентних ринках Азії, Америки та Африки. У підсумку така динаміка вказує на збереження високої чутливості національних інвестиційних очікувань до волатильності глобального фінансового циклу, попри інтенсифікацію інституційної інтеграції України до економічного простору ЄС.

Комплексне розуміння валютних ризиків та структури платіжного балансу передбачає зіставлення параметрів експортних надходжень із характеристиками імпорتنих операцій за відповідний період. На рисунку 2.10 деталізовано валютно-географічний розподіл імпорту товарів та послуг до України протягом 2023 року у розрізі основних регіонів походження капіталу та продукції [63].

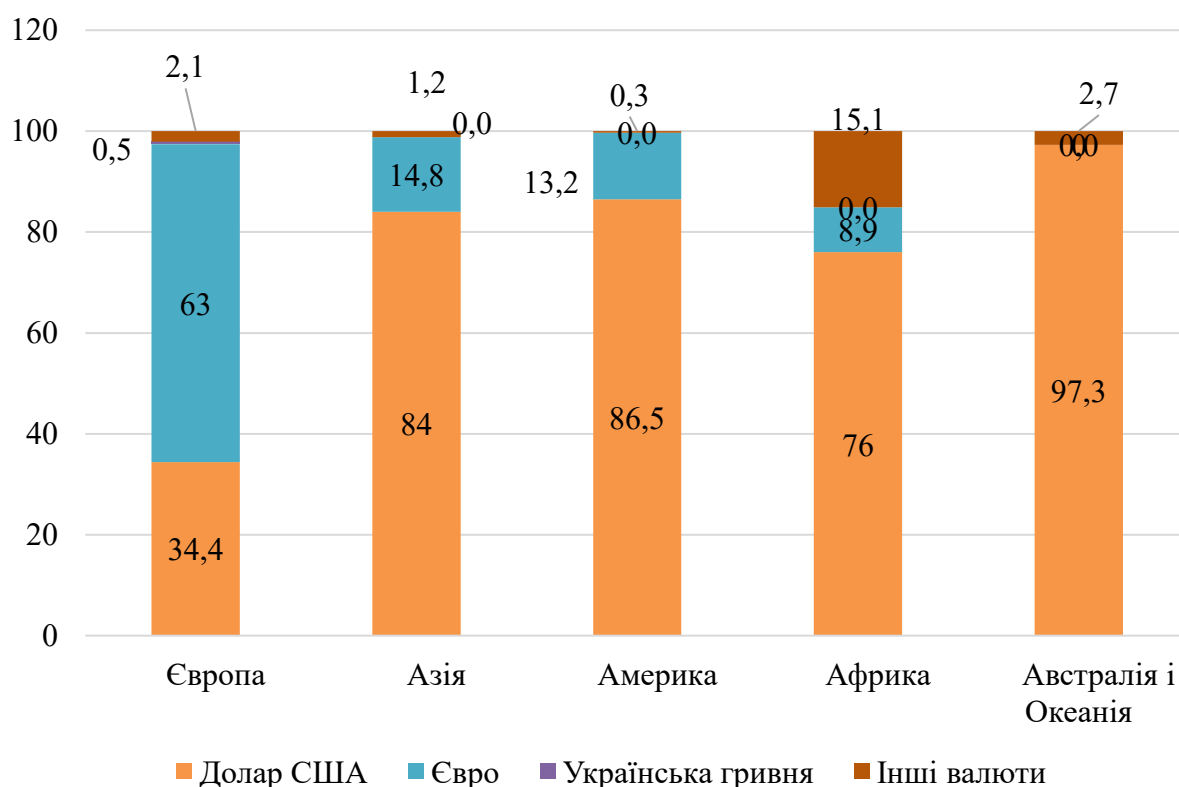

Рисунок 2.10 – Динаміка валютно-географічної структури розподілу імпорту товарів та послуг України за 2023 рік, % до загального обороту

Аналіз платіжної структури ввезення продукції свідчить про виразну «євроцентричність» імпорту з європейського регіону, де частка розрахунків у єдиній європейській валюті сягає 63,0%, що значно перевищує показники долара США (34,4%) та вказує на глибоку інтеграцію вітчизняних підприємств у виробничі ланцюги ЄС. Водночас операції з іншими макрорегіонами світу залишаються критично залежними від американської валюти, яка забезпечує від 76,0% до 97,3% всього імпортного обороту, формуючи сталий попит на доларову ліквідність для розрахунків з азійськими та американськими контрагентами. Підтверджується стратегічна роль євро як провідного інструменту торговельної взаємодії з країнами ЄС, що є ключовим чинником стабілізації інвестиційного середовища в межах євроінтеграційних процесів.

Розглянемо оновлений валютно-географічний розподіл імпорту товарів та послуг України в напрямі адаптації до глобальних валютних циклів (рис. 2.11).

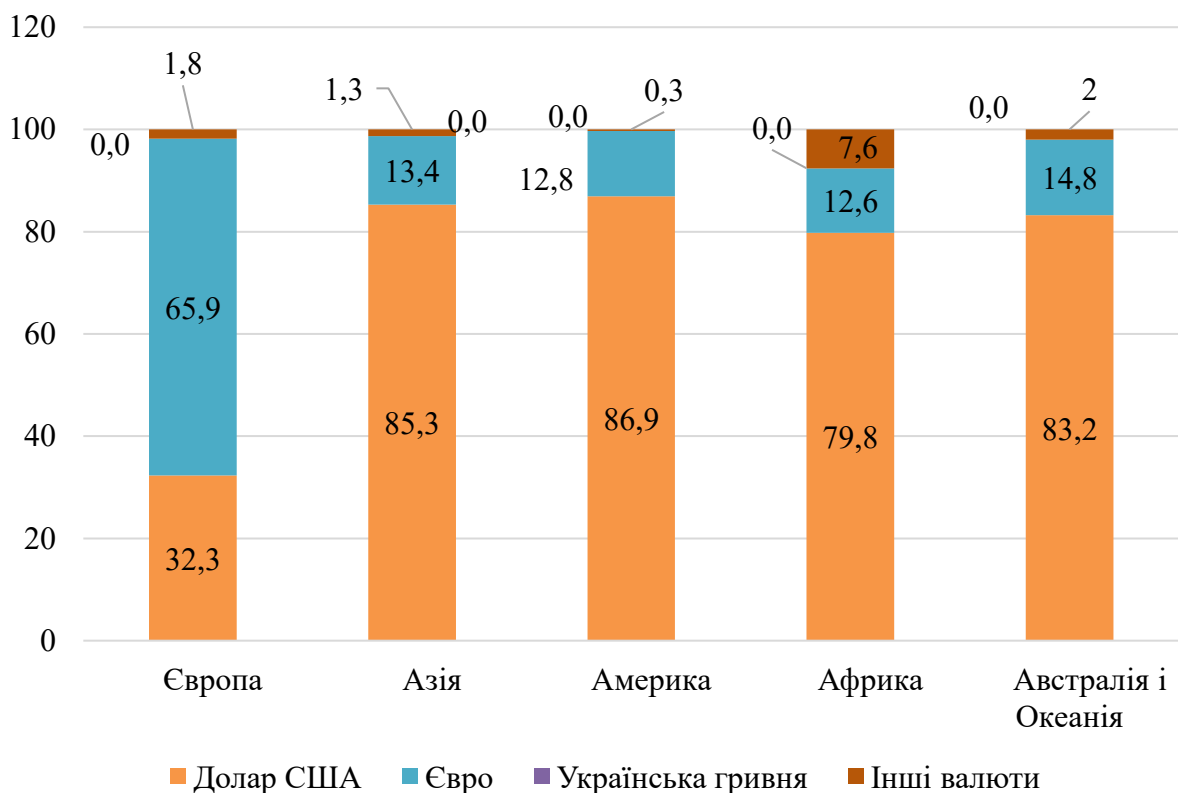

Рисунок 2.11 – Динаміка валютно-географічної структури розподілу імпорту товарів та послуг України за 2024 рік, % до загального обороту [63]

Аналіз статистичних даних за 2024 рік свідчить про подальше зміцнення статусу євро як домінуючого інструменту розрахунків у європейському векторі, де його частка зростає до 65,9%, що на тлі стабільної домінантності долара США в інших регіонах (від 79,8% до 86,9%) підтверджує остаточне формування двополюсної валютної моделі зовнішньої торгівлі України. Збереження мінімальної присутності національної валюти в імпортних контрактах разом із високою концентрацією валютних ризиків у доларовому сегменті поза межами ЄС вказує на збереження значної фінансової вразливості вітчизняних суб'єктів господарювання до глобальної волатильності.

Проаналізуємо накопичені зовнішні активи резидентів України у розрізі основних функціональних категорій (рис. 2.12) [63].

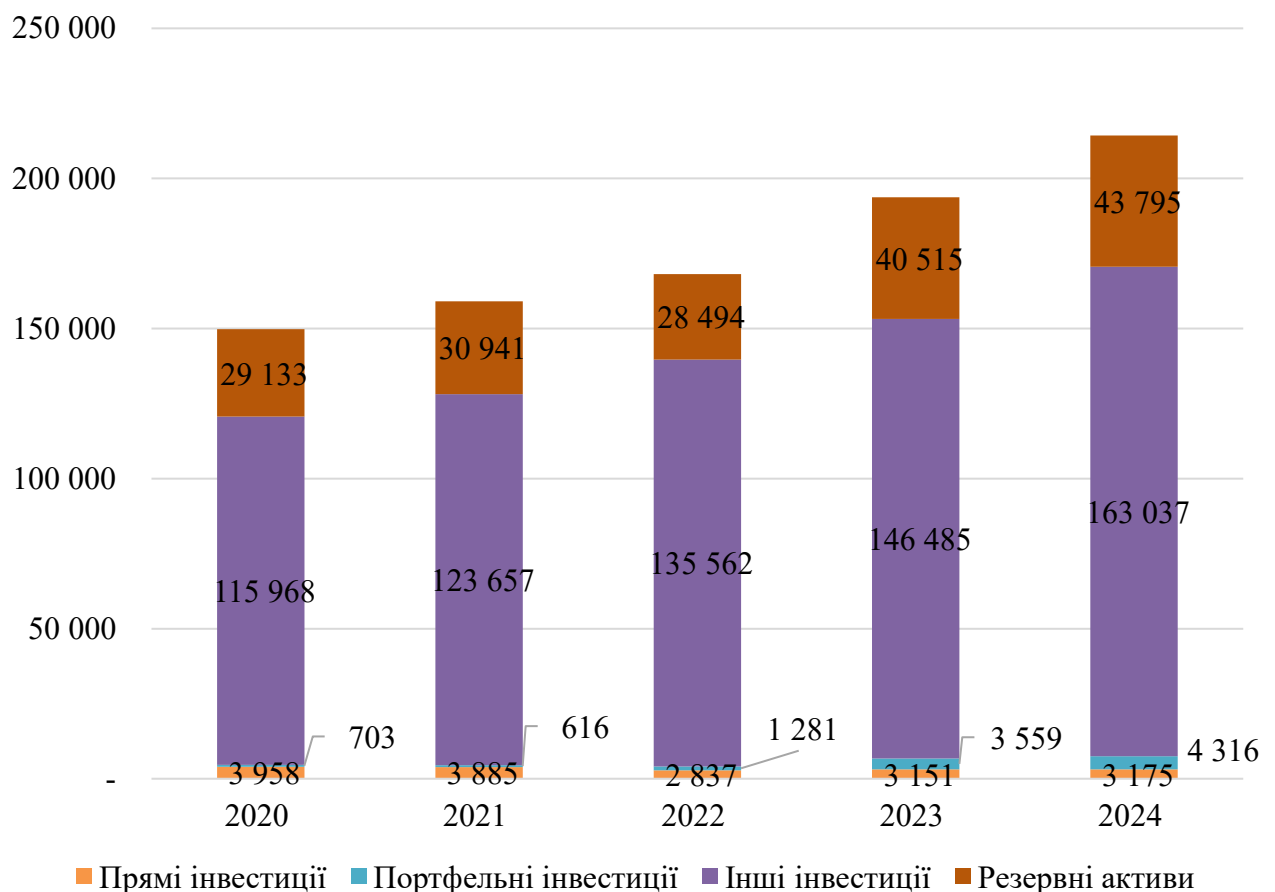

Рисунок 2.12 – Динаміка міжнародної інвестиційної позиції України за 2020-2024 рр. в розрізі складових активів, млн. дол. США

Стійка тенденція до зростання сукупних іноземних активів України значною мірою забезпечується нарощуванням категорії «інші інвестиції» до 163037 млн дол. США та зміцненням резервних активів до 43795 млн дол. США станом на кінець 2024 року. Водночас критично низька питома вага прямих інвестицій (3175 млн дол. США) на фоні домінування ліквідних та боргових компонентів вказує на збереження консервативної моделі розміщення капіталу за кордоном та обмеженість інструментів стимулювання реального інвестування в умовах високих ризиків, що підкреслює стратегічну роль міжнародної фінансової допомоги у підтримці України сьогодні та її відбудові.

Динаміка боргових та інвестиційних зобов'язань національної економіки перед нерезидентами деталізовано у структурі пасивів України у межах міжнародної інвестиційної позиції протягом 2020-2024 років (рис. 2.13) [63].

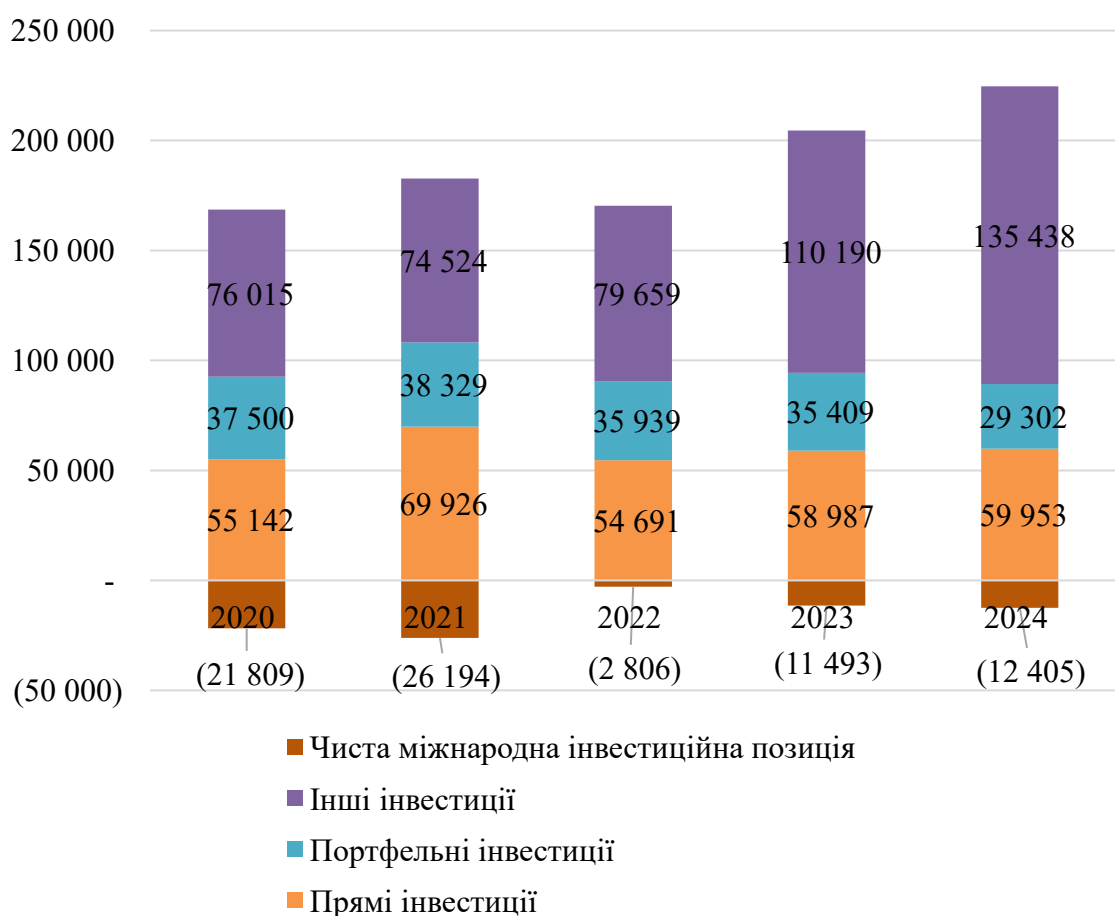

Рисунок 2.13 – Динаміка міжнародної інвестиційної позиції України за 2020-2024 рр. в розрізі складових пасивів, млн. дол. США

2.2 Порівняльна оцінка інвестиційного клімату країн світу за міжнародними індикаторами

У сучасній архітектурі світового господарства порівняльна оцінка інвестиційного клімату виступає не лише як аналітичний інструмент, а й як фундамент для стратегічного прийняття рішень транснаціональними корпораціями (ТНК). В сучасних умовах, коли глобальна економіка перебуває у стані «полікризи» (геополітична напруженість, енергетичний перехід та цифрова трансформація), міжнародні індикатори стають критичними орієнтирами для капіталу, що шукає «безпечні гавані» або зони високого потенціалу зростання.

У сучасній системі світового господарства міжнародні індикатори виступають як агрегований вираз довіри глобального капіталу до національних економік. Вони дозволяють інвесторам нівелювати асиметрію інформації та проводити компаративний аналіз ризиків. Особливого значення набуває динаміка цих показників у період 2022-2025 років, коли світова економіка адаптувалася до тектонічних зсувів у ланцюгах постачання та зростання геополітичної напруженості.

Глобальний індекс інновацій від Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO) є критичним для оцінки інвестиційної привабливості високотехнологічних секторів, оскільки він вимірює здатність країни трансформувати інвестиційні ресурси (Inputs) в інноваційні результати (Outputs) (табл. 2.4) [64].

Динаміка індексу свідчить про непохитне лідерство Швейцарії, що зумовлено високою якістю інституцій та ефективністю патентної діяльності. Для України спостерігається тривожна тенденція зниження позиції з 55-го (у 2023 р.) до 66-го місця у 2025 році. Аналіз структури індексу показує, що Україна традиційно демонструє кращі результати за показником «Результати інновацій» (Innovation Outputs – 54 місце), ніж за показником «Інноваційні ресурси» (Innovation Inputs – 80 місце). Це підтверджує тезу про високий

інтелектуальний капітал нації, який, проте, стикається з деградацією інституційного середовища та інфраструктури в умовах війни.

Таблиця 2.4 – Динаміка позицій країн-лідерів та України у рейтингу GII

Країна	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025 рік
Швейцарія	1	1	1	1
Швеція	3	2	2	2
США	2	3	3	3
Сінгапур	7	5	4	4
Велика Британія	4	4	5	5
Республіка Корея	6	10	6	6
Фінляндія	9	6	7	7
Нідерланди	5	7	8	8
Німеччина	8	8	9	9
Данія	10	9	10	10
Україна	57	55	60	66

Рейтинг IMD оцінює здатність держав створювати та підтримувати середовище, в якому підприємства можуть залишатися конкурентоспроможними. Це «золотий стандарт» для інвесторів, що оцінюють ефективність уряду та бізнесу (табл. 2.5) [65].

У 2025 році Швейцарія повернула собі першу позицію завдяки високій ефективності уряду та інфраструктури. Стрімке зростання ОАЕ (з 12-го місця у 2022 до 5-го у 2025) вказує на успішну диверсифікацію економіки та лібералізацію бізнес-законодавства. Україна наразі не включена до основної вибірки 69 країн IMD через обмеженість статистичних даних у воєнний період, проте показники її найближчих конкурентів у регіоні (Чехія – 33, Польща – 41) демонструють високу кореляцію між безпековим фактором та операційною ефективністю бізнесу.

Таблиця 2.5 – Позиції Топ-10 найбільш конкурентоспроможних економік світу

Країна	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025 рік
Швейцарія	2	3	2	1
Сінгапур	3	4	1	2
Гонконг (Китай)	5	7	5	3
Данія	1	1	3	4
ОАЕ	12	10	7	5
Тайвань	7	6	8	6
Ірландія	11	2	4	7
Швеція	4	8	6	8
Катар	18	12	11	9
Нідерланди	6	5	9	10

Світовий індекс економічної свободи є фундаментальним для оцінки регуляторного тиску. У 2025 році звіт зафіксував важливі зрушення в оцінці української економіки в умовах її «мілітаризації» (табл. 2.6) [66].

Таблиця 2.6 – Динаміка рівнів економічної свободи лідерів та України

Країна	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025 рік
Гонконг (Китай)	1	2	1	1
Сінгапур	2	1	2	2
Нова Зеландія	3	3	3	3
Швейцарія	4	4	4	4
США	7	5	5	5
Данія	10	9	8	6
Ірландія	6	7	6	7
Естонія	12	11	10	8
Австралія	9	10	9	9
Нідерланди	14	13	12	10
Україна	126	112	150	143

У 2025 році Україна продемонструвала позитивну динаміку, піднявшись на 7 позицій (до 143-го місця) порівняно з антирекордом 2024 року (150-те місце). Попри це, країна залишається в групі «економічно невільних» держав. Найнижчі бали зафіксовано за критеріями: доступ до надійних грошей (5.26) та регулювання бізнесу і ринку праці (4.58). Зростання ролі держави в економіці через воєнний стан є виправданим, але воно створює довгострокові ризики для залучення ПІІ, що вимагає розробки спеціальних інвестиційних режимів для періоду відбудови.

Індекс сприйняття корупції CPI, що публікується Transparency International, оцінює рівень корупції в державному секторі. Для іноземного інвестора цей показник є прямим індикатором «невних витрат» та правової захищеності активів (табл. 2.7) [45].

Таблиця 2.7 – Динаміка Індексу сприйняття корупції (бали: 0-100)

Країна	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025 рік
Данія	90	90	91	92
Фінляндія	87	87	88	89
Нова Зеландія	87	85	86	86
Норвегія	84	84	85	85
Сінгапур	83	83	84	85
Швеція	83	82	83	84
Швейцарія	82	82	82	83
Нідерланди	80	79	80	81
Німеччина	79	78	79	80
Люксембург	77	78	78	79
Україна	33	36	37	39

Лідери рейтингу (Данія, Фінляндія) демонструють виняткову стабільність інституцій, що робить їхні економіки еталоном безпеки для ПІІ. Україна за період 2022-2025 рр. продемонструвала стійку позитивну динаміку, піднявшись

із 33 до 39 балів. Таке зростання на тлі повномасштабної війни є результатом інституціоналізації антикорупційної вертикалі (НАБУ, САП, ВАКС) та цифровізації державних послуг (платформа «Дія»), що сприймається міжнародною спільнотою як позитивний сигнал для майбутньої відбудови. Проте показник нижче 40 балів все ще класифікує країну як ризиковану юрисдикцію, що вимагає від інвесторів додаткових інструментів страхування ризиків.

Розглянемо далі фактичні обсяги інвестиційної активності в розрізі ключових макрорегіонів світу, зокрема динаміку припливу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) за період 2019-2024 років, що дозволяє ідентифікувати найбільш стійкі до глобальних шоків територіальні ринки (табл. 2.8) [67].

Таблиця 2.8 – Приплив прямих іноземних інвестицій за регіонами за 2019-2024 рр., млн. дол. США

Регіони/країни	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Європа	591 121	45 873	223 370	- 61 157	221 481	198 084
Люксембург	163 718	-3358	24809	-316383	-9279	105987
Франція	21 367	11 359	32 663	76 520	42 284	33 736
Німеччина	57 168	64 391	74 162	53 356	52 039	5 716
Швейцарія	- 84 436	- 46 371	-74 074	-41 141	-21 394	-60 708
Україна	6 017	- 36	7 320	531	4 485	3 329
Північна Америка	280 474	118 967	447 547	362 722	279 631	342 944
Канада	50 544	25 594	61 450	45 827	46 525	64 096
Сполучені Штати	229 930	93 373	386 097	316 895	233 106	278 848
Азія	494634	505590	672890	676707	622329	604517
Гонконг, Китай	73 714	134 710	140 186	109 685	122 947	126 181
Макао, Китай	6 664	- 6 308	5 187	3 784	1 621	3 531

Статистичні дані свідчать про зміщення геоеконімічного центру тяжіння

до Азії та США, де обсяги ПІІ залишаються стабільно високими на тлі інституційної волатильності та репатріації капіталу в Європі. Попри воєнну агресію, Україна демонструє адаптивне відновлення припливу капіталу до 3,3–4,4 млрд дол. у 2023–2024 роках, що підтверджує життєздатність національного інвестиційного середовища. Узагальнюючи, міжнародний капітал дедалі частіше обирає динамічні азійські хаби та стабільні ринки Північної Америки, оминаючи складні європейські юрисдикції.

Динаміка відтоку прямих іноземних інвестицій відображає здатність національних економік до капітальної експансії та їхню роль як донорів на світовому ринку (табл. 2.9) [67].

Таблиця 2.9 – Відтік прямих іноземних інвестицій за регіонами за 2019–2024 рр., млн. дол. США

Регіони/країни	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Європа	535 973	- 144 820	775 595	274 560	337 454	487 482
Люксембург	176767	103046	104481	-192435	-21134	108598
Франція	52400	21862	53641	53310	72608	40950
Німеччина	150084	38434	160831	117532	78158	38525
Швейцарія	- 50 016	- 32 849	- 78 658	- 71 086	88 958	251
Україна	842	22	- 198	344	42	- 162
Північна Америка	112 548	268 132	347 857	386 972	453 762	352 411
Канада	77 492	43 667	105 975	83 996	93 348	86 044
Сполучені Штати	35 056	224 465	241 882	302 976	360 414	266 367
Азія	343 758	379 078	456 151	471 405	467 020	454 306
Гонконг, Китай	53 202	100 715	96 428	106 226	97 152	87 247
Макао, Китай	1 041	1 355	3 265	983	42	1 430

Статистика підтверджує домінування Північної Америки та Азії як ключових донорів капіталу з обсягами відтоку до 352–454 млрд дол. США

щорічно, тоді як європейський регіон демонструє значну волатильність. Для України зафіксовано мінімальний відтік (зокрема -162 млн дол. у 2024 р.), що вказує на пріоритетність внутрішньої ліквідності та обмеженість капітальної експансії в умовах війни. У підсумку, глобальна інвестиційна пропозиція продовжує формуватися розвиненими економіками, а для країн з перехідною економікою експорт капіталу поступається завданням внутрішньої стабілізації.

Проаналізуємо динаміку приросту капіталу в розрізі різних форм фінансування за темпами зростання прямих іноземних інвестицій за ключовими макрорегіонами світу (табл. 2.10) [67].

Таблиця 2.10 – Темпи зростання прямих іноземних інвестицій за регіонами

Регіони	Вартість прямих іноземних інвестицій (ПІІ), млрд. дол. США	Темпи зростання		
		ПІІ	Зелене поле проекти	Міжнародний проєкт фінансування
Європа	182	- 58%	- 6%	- 29%
Північна Америка	343	+ 23%	+ 22%	- 35%
Африка	97	+ 75%	- 5%	- 3%
Розвиток Азії	605	- 3%	+ 5%	- 27%
Латинська Америка та Карибський басейн	164	- 12%	+ 2%	- 28%

Статистика фіксує глибоку інвестиційну рецесію в Європі (-58%), що різко контрастує з відновленням у Північній Америці (+23%) та стрімким зростанням в Африці (+75%). Позитивна динаміка проєктів «зеленого поля» в Азії та Америці на тлі загального спаду проєктного фінансування свідчить про зміщення інтересу капіталу до регіонів із вищим потенціалом реального виробничого зростання. У підсумку, така поляризація підтверджує поступову втрату європейськими ринками статусу головних драйверів глобального інвестування на користь динамічних ринків, що розвиваються.

На рисунку 2.14 представлена компаративна характеристика ключових індикаторів світової інвестиційної активності за період 2023-2024 років [67].

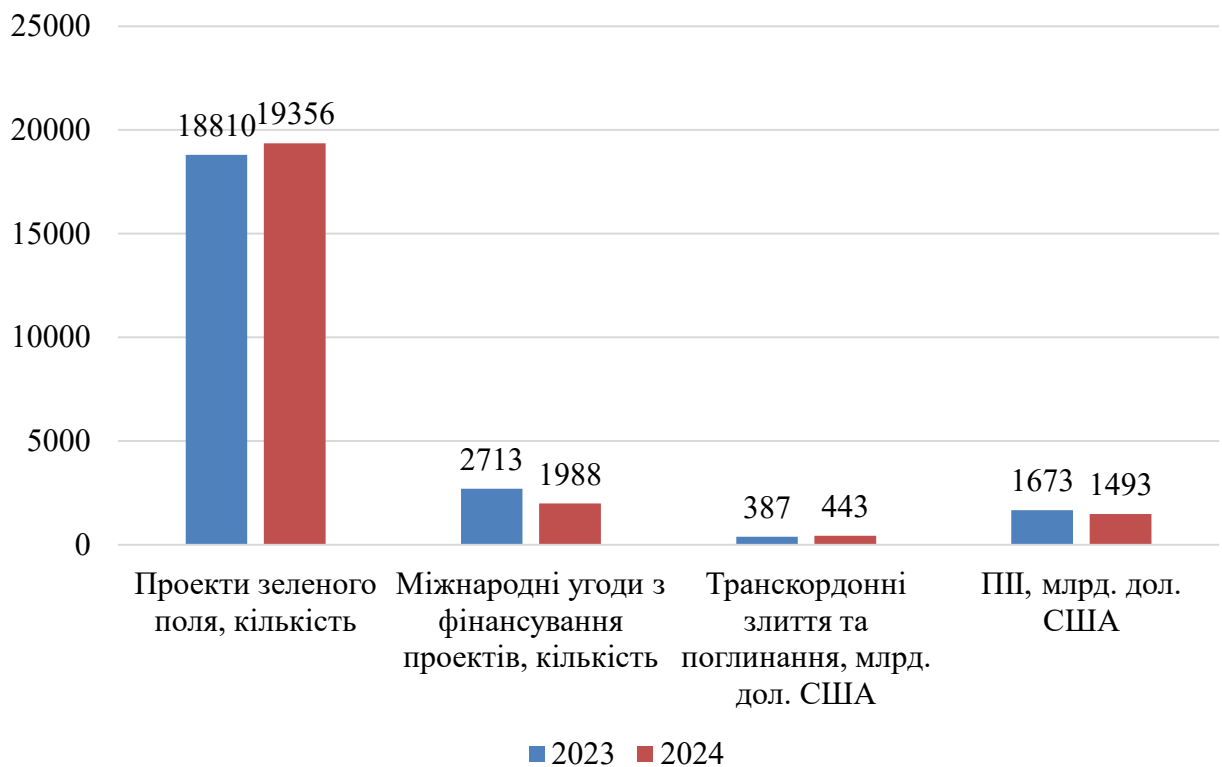

Рисунок 2.14 – Світові інвестиції за 2023-2024 роки

Подана статистика фіксує загальне скорочення світових ПІІ з 1673 до 1493 млрд дол. на тлі зростання інтересу до реального сектору, що підтверджується збільшенням кількості проєктів «зеленого поля» до 19356 одиниць. Суттєве падіння кількості міжнародних угод із фінансування проєктів у поєднанні з помірним зростанням обсягів M&A вказує на зміну стратегій інвесторів у бік консолідації активів замість реалізації нових масштабних інфраструктурних програм. У підсумку, зафіксована динаміка відображає адаптацію глобального капіталу до умов високої вартості ресурсів через пріоритетність виробничої експансії над складним кредитним фінансуванням.

Проаналізуємо динаміку залучення ресурсів провідними країнами-реципієнтами на основі рейтингу держав-лідерів за обсягами припливу прямих іноземних інвестицій протягом 2023-2024 років (рис. 2.15) [67].

Аналіз підтверджує безумовне лідерство США, які продемонстрували зростання залученого капіталу з 233 до 279 млрд дол. США, тоді як Китай за аналогічний період зафіксував значне зменшення – з 163 до 116.

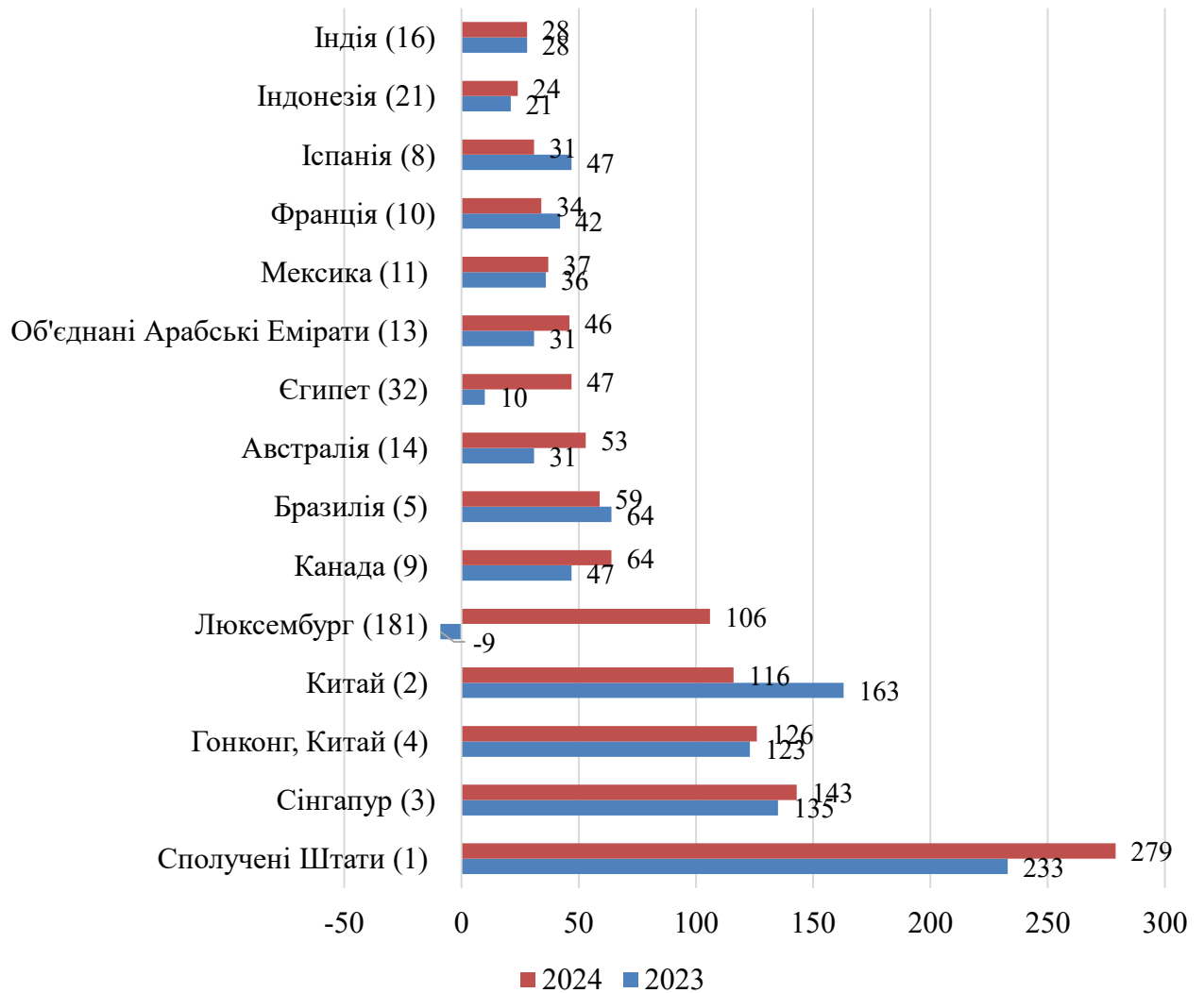

Рисунок 2.15 – Приплив прямих іноземних інвестицій, провідних країн-приймачів, млрд. дол. США (рейтинг за 2023 рік)

Висока стабільність показників Сінгапуру та Гонконгу (відповідно 143 млрд та 126 млрд дол. США станом на 2024 рік) свідчить про їхній непохитний статус стратегічних фінансових хабів, а стрімке повернення Люксембургу до позитивної динаміки із показником 106 млрд дол. США вказує на адаптацію європейських офшорних центрів до нових умов оподаткування. У підсумку, зафіксована ієрархія підкреслює посилення позицій розвинених економік у боротьбі за якісний капітал, що разом із трансформацією китайської інвестиційної моделі формує нову конфігурацію глобальних фінансових потоків у постпандемічний період.

2.3 Стан економіки та інвестиційної привабливості України в контексті міжнародного бізнесу

Теоретичний аналіз моделей та форм міжнародного інвестування дозволяє розкрити складні механізми адаптації транснаціонального капіталу до специфічних умов національних ринків. При цьому практична реалізація стратегій міжнародного бізнесу та вибір конкретної моделі експансії безпосередньо детермінуються рівнем макроекономічної стійкості країни-реципієнта, фундаментальним індикатором якої виступає динаміка її міжнародних резервів (рис. 2.16) [68; 69]. Наявність достатнього обсягу золотовалютних активів не лише гарантує стабільність валютного курсу, а й формує довіру інвесторів до спроможності держави забезпечити безперешкодну репатріацію капіталу, що є необхідною передумовою для реалізації будь-якої теоретичної моделі інвестування.

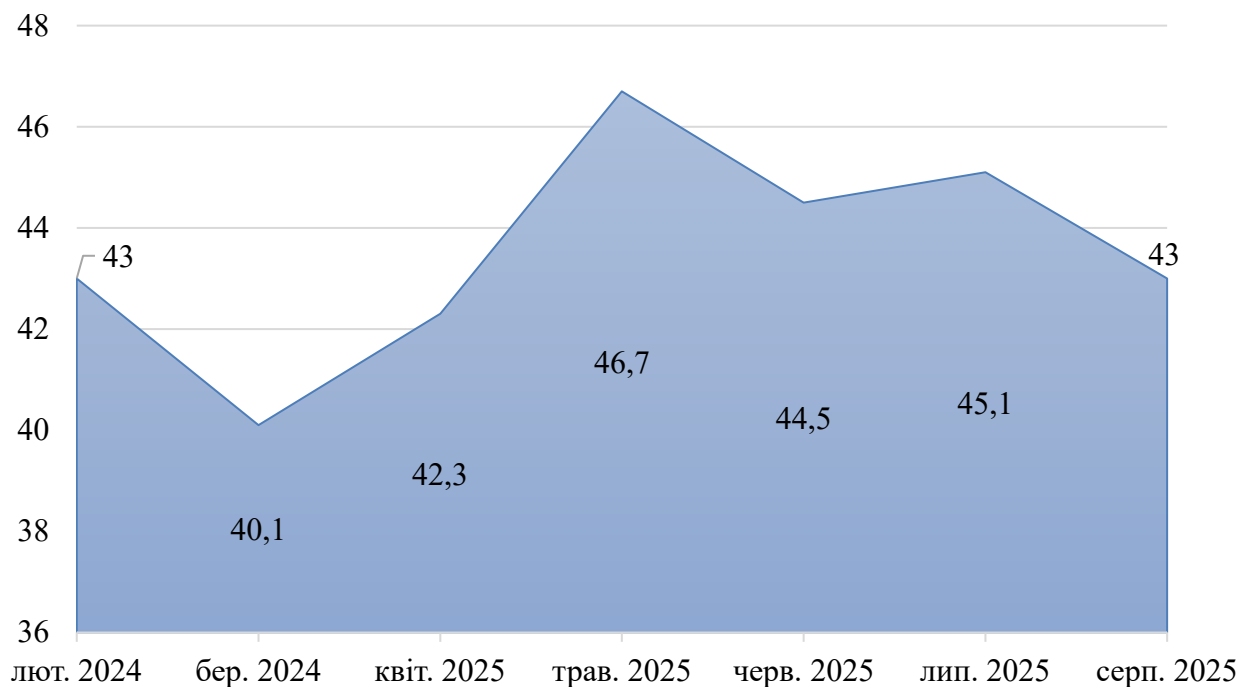

Рисунок 2.16 – Міжнародні резерви України, млрд. дол. США

Аналіз представленої динаміки свідчить про суттєвий рівень адаптивності

фінансової системи України, що відображається у здатності підтримувати міжнародні резерви на позначці понад 40 млрд дол. США протягом 2024-2025 років. Зафіксований пік у травні 2025 року (46,7 млрд дол. США) демонструє ефективність механізмів зовнішнього макрофінансового підкріплення, які нівелюють критичні дефіцити платіжного балансу. Станом на серпень 2025 року обсяг резервів стабілізувався на рівні 43 млрд дол. США, що є позитивним сигналом для суб'єктів міжнародного бізнесу щодо керованості валютних ризиків. Такий обсяг ліквідних активів забезпечує надійний фундамент для захисту прав іноземних інвесторів та сприяє активізації капіталовкладень у межах обраних теоретичних моделей розвитку.

Ефективність функціонування інвестиційного середовища перебуває у прямій детермінованій залежності від загального стану національного виробництва, динаміку якого в умовах екзогенних шоків доцільно розглянути на прикладі валового внутрішнього продукту України (рис. 2.17) [68; 69].

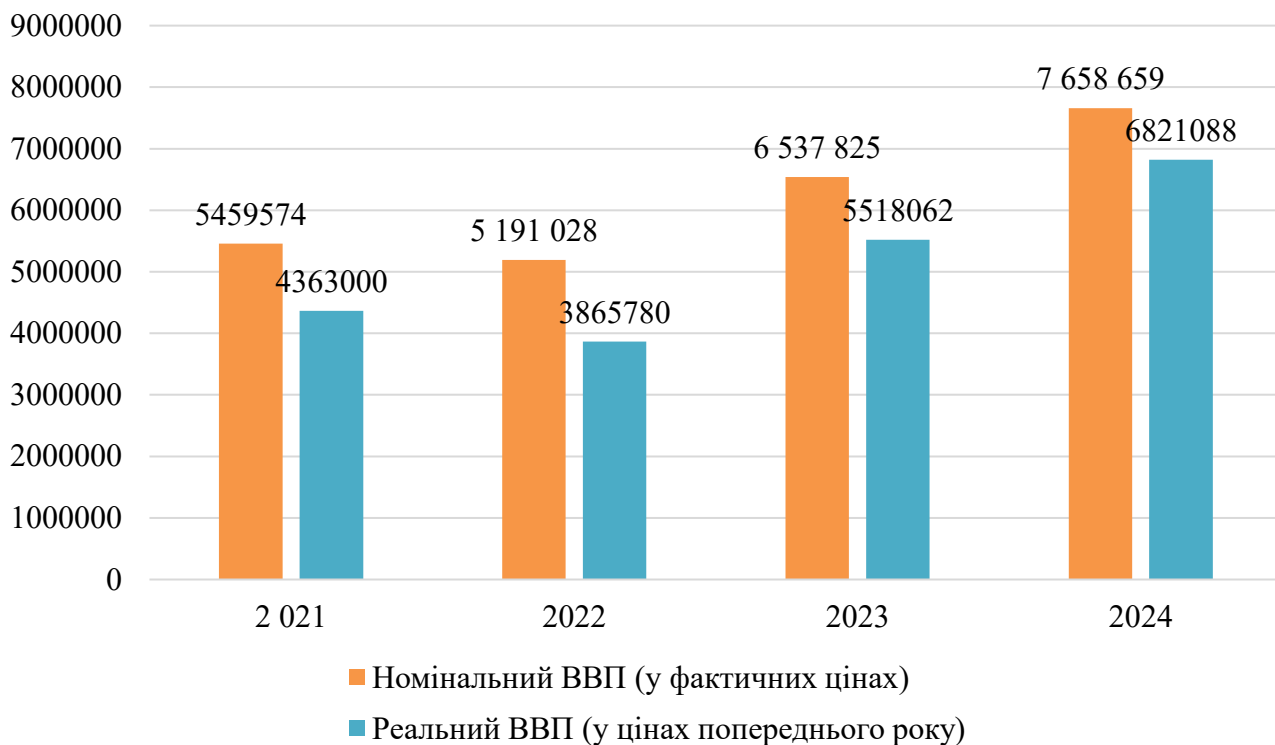

Рисунок 2.17 – Динаміка номінального та реального ВВП України, млн.

грн

Аналіз представлених даних свідчить про глибокий адаптаційний потенціал економічної системи, яка після прогнозованого падіння у 2022 році продемонструвала впевнену траєкторію відновлення протягом 2023-2024 років. Стрімке зростання номінального ВВП до рівня понад 7,6 трлн грн у 2024 році, що супроводжується стійким підвищенням реального показника, є стратегічно важливим індикатором життєздатності ринку для суб'єктів міжнародного інвестування. Позитивна динаміка реального ВВП у посткризовий період підтверджує ефективність інституційних заходів із підтримки бізнесу та стабілізацію внутрішнього попиту, попри триваючі воєнні ризики. Для іноземного капіталу такі тенденції слугують сигналом формування «фундаменту відновлення», де потенційна прибутковість проектів відбудови починає переважати над безпековими застереженнями. Разом із тим, значний розрив між номінальними та реальними показниками підкреслює необхідність зваженого підходу інвесторів до оцінки цінних факторів та валютних очікувань у межах міжнародних бізнес-стратегій.

Важливим чинником макрофінансової стійкості, що безпосередньо впливає на рівень суверенного ризику та умови міжнародного інвестування, є результативність бюджетної політики держави в останні роки (рис. 2.18) [69].

Статистичні дані за 2021-2024 роки відображають безпрецедентне розширення бюджетних параметрів, де видаткова частина зростає майже втричі, досягнувши рівня 4,48 трлн грн у 2024 році. Формування значного від'ємного сальдо, що перевищує 1,35 трлн грн, свідчить про глибоку залежність економічної стабільності від зовнішніх запозичень та грантової підтримки міжнародних партнерів. Незважаючи на дефіцит, здатність уряду нарощувати доходи бюджету понад 3,1 трлн грн демонструє адаптивність податкової системи та ефективність інституційного контролю в умовах надзвичайних викликів. Таким чином, бюджетна динаміка вказує на пріоритетність оборонних видатків, що хоча й тисне на інвестиційний потенціал у короткостроковій перспективі, проте є необхідною умовою для збереження цілісності економічного простору.

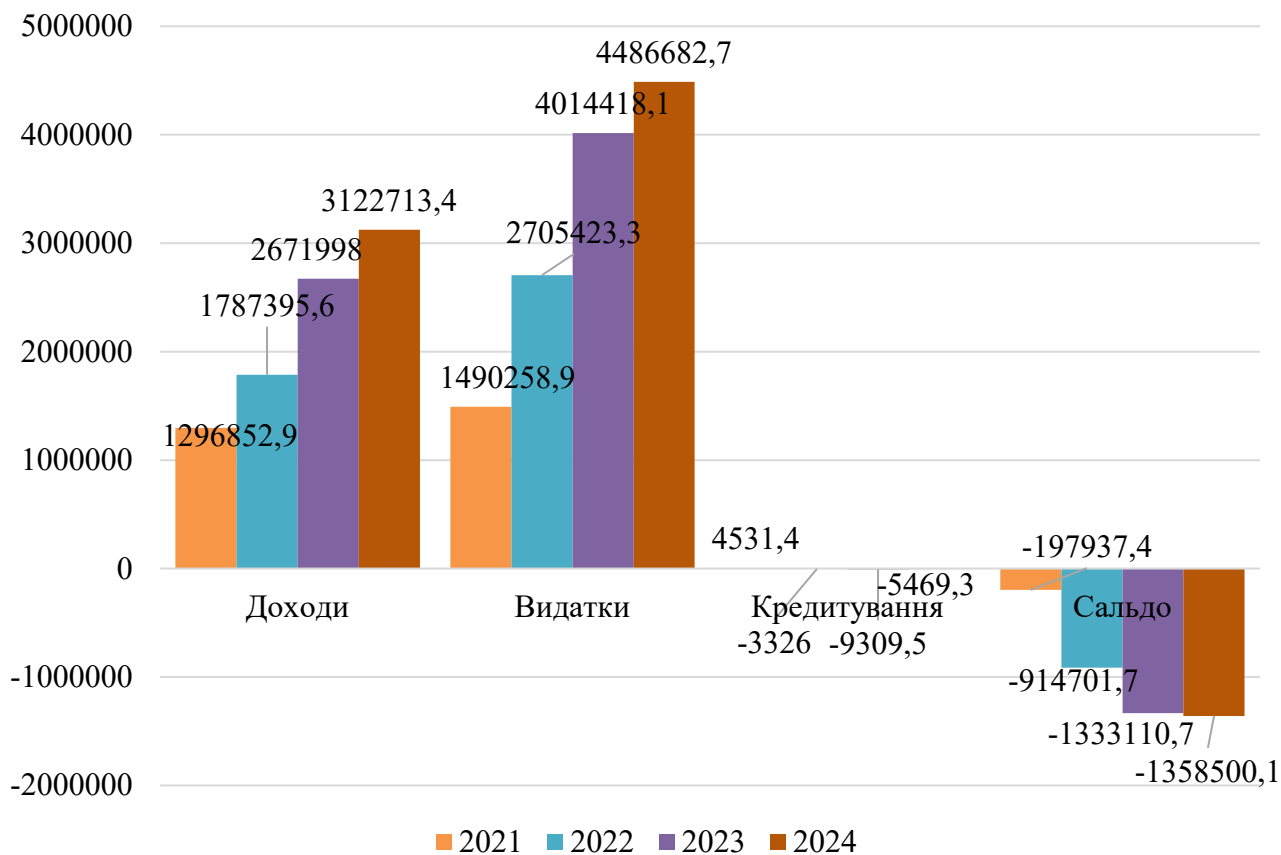

Рисунок 2.18 – Державний бюджет України за 2021-2024 рр., млн. грн.

Для глибшого розуміння пріоритетів державної політики та їхнього впливу на загальну архітектуру інвестиційного середовища проаналізуємо внутрішню структуру бюджетних асигнувань за статтями (рис. 2.19) [68; 69].

Представлена структура видатків демонструє радикальну трансформацію фінансової системи України в модель «бюджету оборони», де частка витрат на національну безпеку зросла з 8,56% у 2021 році до домінуючих 51,36% у 2024 році. Така концентрація капіталу на цілях безпеки спричинила вимушене скорочення питомої ваги видатків на соціальний захист (з 22,77% до 10,36%) та міжбюджетні трансферти, що свідчить про максимальну мобілізацію ресурсів для збереження суверенітету. Водночас збереження стабільної частки фінансування громадського порядку, безпеки та судової влади на рівні близько 15% підкреслює зусилля держави щодо підтримання інституційної стійкості, що є критично важливим сигналом для міжнародного бізнесу.

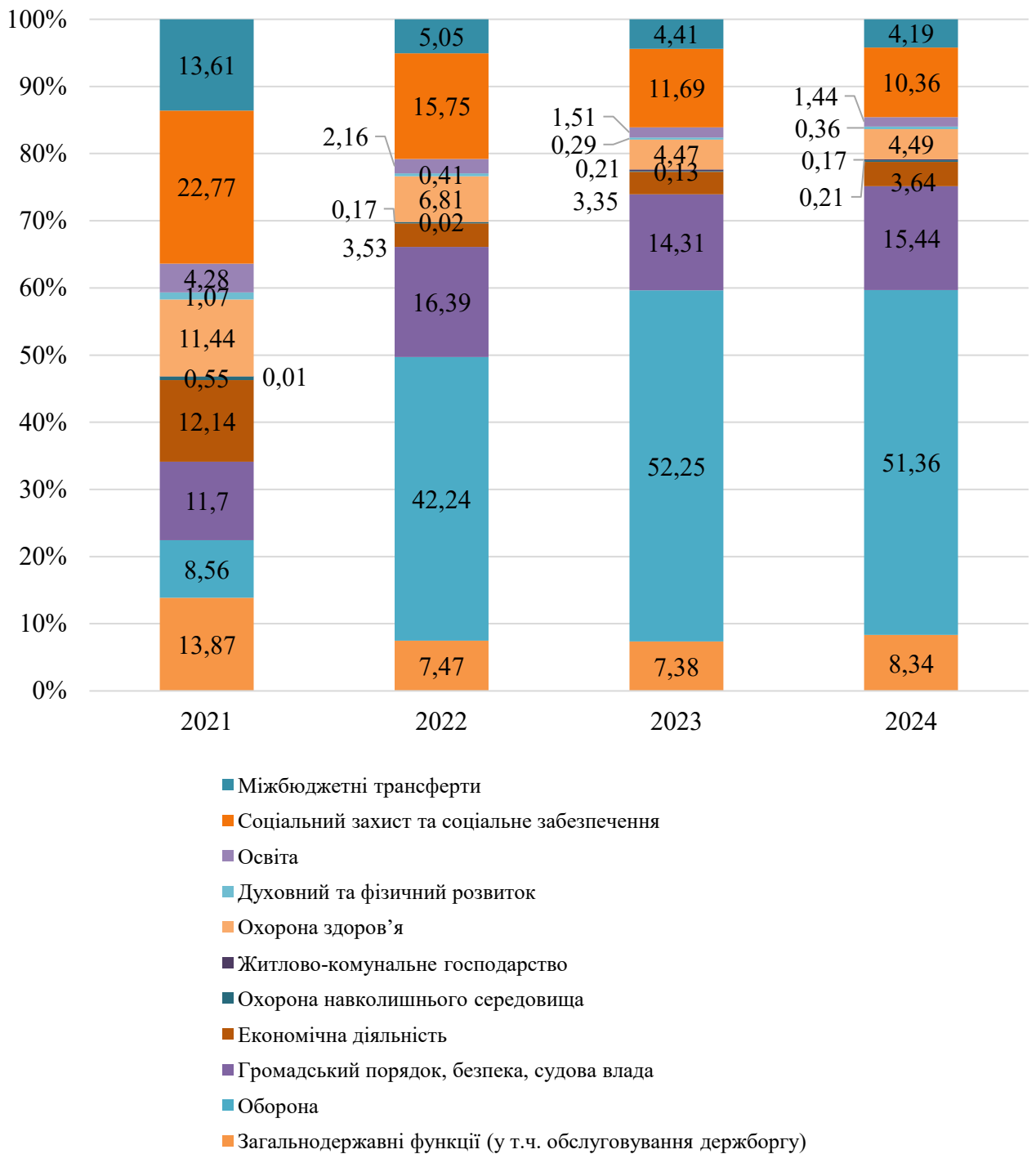

Рисунок 2.19 – Видатки державного бюджету України за статтями

Подібна конфігурація бюджету чітко окреслює сектори, де наразі сконцентроване державне замовлення, проте вона також вказує на накопичення значного відкладеного попиту в інфраструктурних та соціальних проєктах, які стануть драйверами інвестування в період посткризового відновлення.

Систематичне накопичення бюджетного дефіциту в умовах екзогенних шоків неминує призводити до суттєвого нарощування боргових зобов'язань держави, що вимагає детального аналізу їхнього співвідношення з динамікою валового внутрішнього продукту країни (рис. 2.20) [68; 69].

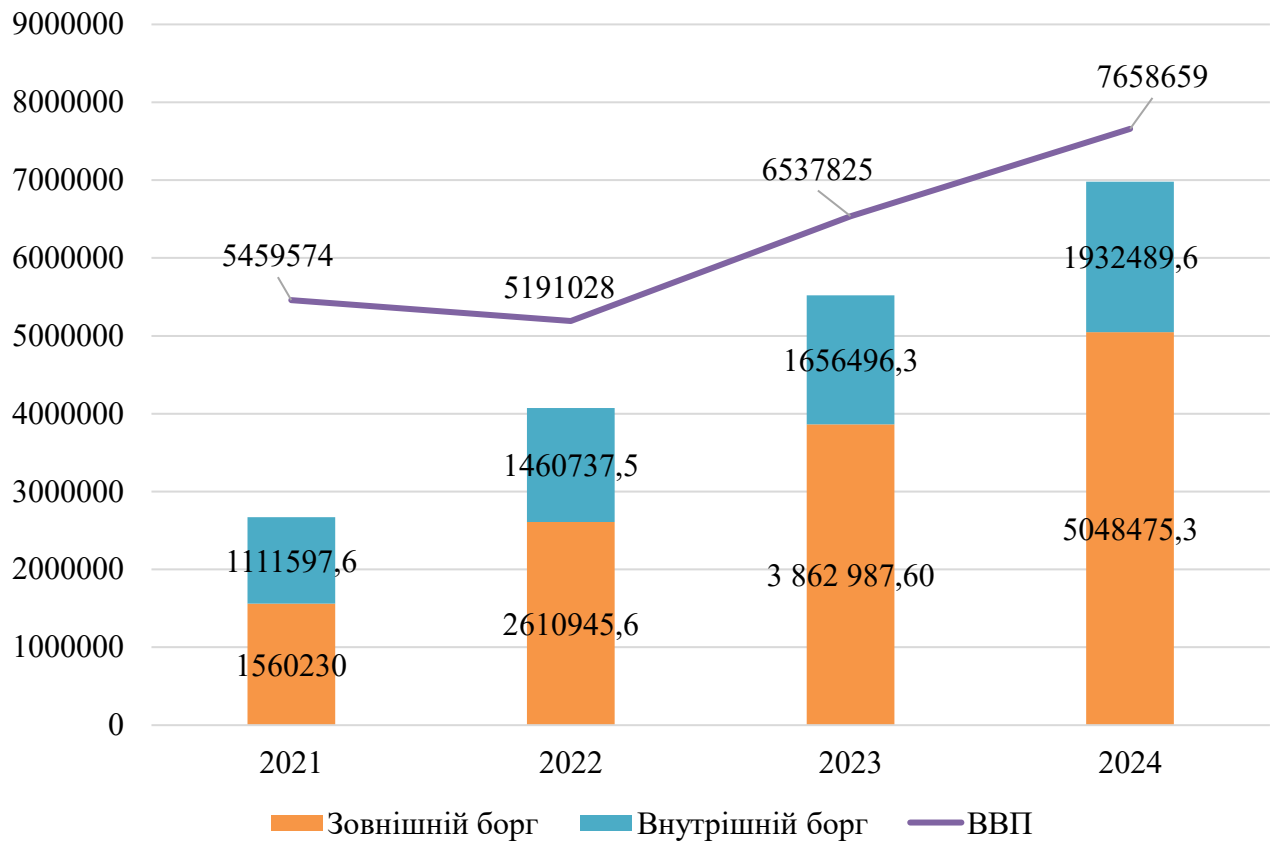

Рисунок 2.20 – Зовнішній та внутрішній борг України і динаміка номінального ВВП країни, млн. грн.

Представлені дані свідчать про стрімке зростання сукупного державного боргу України, який у 2024 році наблизився до позначки 7 трлн грн, демонструючи випереджаючі темпи росту відносно номінального ВВП. Домінуючу роль у структурі запозичень відіграє зовнішній борг, обсяг якого з 2021 року зріс більш ніж утричі, що підкреслює критичну залежність макроекономічної стабільності від міжнародної фінансової допомоги. Попри відновлення динаміки ВВП у 2023-2024 роках, високий рівень боргового

навантаження створює додатковий тиск на державні фінанси та виступає стримуючим фактором для консервативних іноземних інвесторів у системі міжнародного бізнесу. Така ситуація актуалізує потребу у розробці комплексних механізмів реструктуризації та ефективного управління державним боргом як необхідної передумови для покращення інвестиційного клімату в період посткризового відновлення.

Об'єктивне оцінювання інвестиційної привабливості країни в системі міжнародних економічних відносин вимагає глибокого аналізу структури її платіжного балансу, що дозволяє ідентифікувати рівень зовнішньої вразливості та джерела покриття фінансових розривів (табл. 2.11) [68; 69].

Таблиця 2.11 – Динаміка платіжного балансу України за секторами, млн. євро

Статті	2015	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Рахунок поточних операцій	4 512	-3 696	3 844	-4 707	7 015	-8 642	-13 957
Рахунок операцій з капіталом	414	34	-2	13	172	134	4 656
Чисте кредитування (+)/ чисте запозичення (-)	4 926	-3 662	3 842	-4 694	7 187	-8 508	-9 301
Фінансовий рахунок	4 263	-9 022	2 154	-5 123	9 537	-17 170	-9 393
Державний сектор	-4 180	-4 656	-664	-1 044	-12 688	-23 834	-17 659
Приватний сектор (включно з помилками та упуцненнями)	8 443	-4 366	2 818	-4 078	22 225	6 664	8 266
Резерви та пов'язані статті	664	5 360	1 688	428	-2 350	8 662	92
Резервні активи	5 558	3 934	2 552	2 212	-1 734	10 427	2 848
Кредит МВФ	4 894	-1 425	864	-555	616	1 764	2 756
Розподіл СПЗ	0	0	0	2 339	0	0	0

Аналіз представленої динаміки свідчить про суттєве зростання від'ємного сальдо рахунку поточних операцій, яке у 2024 році досягло критичної позначки

-13,9 млрд євро, що відображає глибокий дисбаланс у зовнішній торгівлі товарами та послугами. Разом з тим, зафіксована різка активізація рахунку операцій з капіталом (4,6 млрд євро у 2024 році) та стабільна підтримка приватного сектору дозволяють частково нівелювати тиск на валютний ринок. Вирішальну роль у підтриманні загальної ліквідності системи відіграють резервні активи та кредитна підтримка МВФ, обсяги яких забезпечують необхідний запас міцності для виконання міжнародних зобов'язань. Отже, сучасний стан платіжного балансу України демонструє модель «керованої стійкості», де зовнішня фінансова допомога виступає базовим стабілізатором інвестиційного клімату та головним гарантом макрофінансової рівноваги в умовах воєнних викликів.

Для розуміння природи дефіциту платіжного балансу необхідно деталізувати структуру рахунку поточних операцій, що дозволить виокремити роль торговельних потоків та міжнародної допомоги у формуванні фінансового ресурсу країни (табл. 2.12) [68; 69].

Таблиця 2.12 – Динаміка рахунку поточних операцій платіжного балансу України за напрямками, млн. євро

Статті	2015	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1	2	3	4	5	6	7	8
Рахунок поточних операцій	4512	-3696	3844	-4 07	7015	-8642	-13957
Баланс товарів та послуг	-2113	-11203	-2913	-3657	-25488	-34826	-35875
Баланс товарів	-3093	-12771	-6759	-7026	-14751	-28092	-30535
Експорт товарів	31920	41183	39903	53946	38970	32392	36351
Імпорт товарів	35012	53954	46661	60972	53721	60485	66885
Баланс послуг	980	1568	3846	3369	-10737	-6734	-5340
Експорт послуг	11208	15612	13633	15590	15737	15350	16007
Імпорт послуг	10228	14044	9788	12221	26474	22083	21347
Баланс первинних доходів	3376	1710	3174	-4961	8139	4689	457

Продовження таблиці 2.12

1	2	3	4	5	6	7	8
Надходження	5218	11884	10671	11839	12479	11389	8846
Виплати	1842	10174	7497	16800	4340	6700	8389
Оплата праці (баланс)	5047	11401	10265	11477	12169	10272	7524
Надходження	5079	11419	10283	11496	12185	10289	7541
Виплати	32	18	18	19	15	17	17
Доходи від інвестицій (баланс)	-1671	-9691	-7091	-16438	-4031	-5786	-7324
Надходження	139	465	387	342	294	897	1048
Виплати	1809	10156	7478	16780	4324	6684	8372
у т.ч. реінвестовані доходи	-3031	2907	-459	4109	292	3144	2402
Інші первинні доходи	-	-	-	-	-	203	257
Надходження	-	-	-	-	-	203	257
Виплати	-	-	-	-	-	0	0
Баланс вторинних доходів	3249	5797	3583	3911	24364	21495	21461
Надходження	4123	7065	4961	5780	27293	22528	22308
Виплати	875	1268	1378	1869	2929	1033	847

Аналіз даних свідчить про критичне розширення дефіциту балансу товарів та послуг, який у 2024 році досяг позначки -35,8 млрд євро, що зумовлено як обмеженням експортних потужностей, так і високою потребою в імпорті для потреб оборони та відновлення. Трансформація балансу послуг у стабільно від'ємний показник протягом 2022-2024 років відображає значні витрати українських резидентів за кордоном, що створює додатковий тиск на валютну позицію країни. Головним стабілізуючим чинником виступає безпрецедентне зростання вторинних доходів до рівня понад 21,4 млрд євро, що забезпечується переважно за рахунок міжнародної грантової допомоги та підтримує загальну ліквідність рахунку. Таким чином, поточна структура платіжного балансу підкреслює критичну роль зовнішньої фінансової підтримки у нівелюванні торговельних дисбалансів, що є визначальним

фактором для збереження інвестиційної привабливості України в системі міжнародних економічних відносин.

Важливим індикатором конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку та її здатності протидіяти зовнішнім шокам є стан торговельного балансу, динаміка якого за досліджуваний період дозволяє ідентифікувати глибинні структурні диспропорції (рис. 2.21) [68; 69].

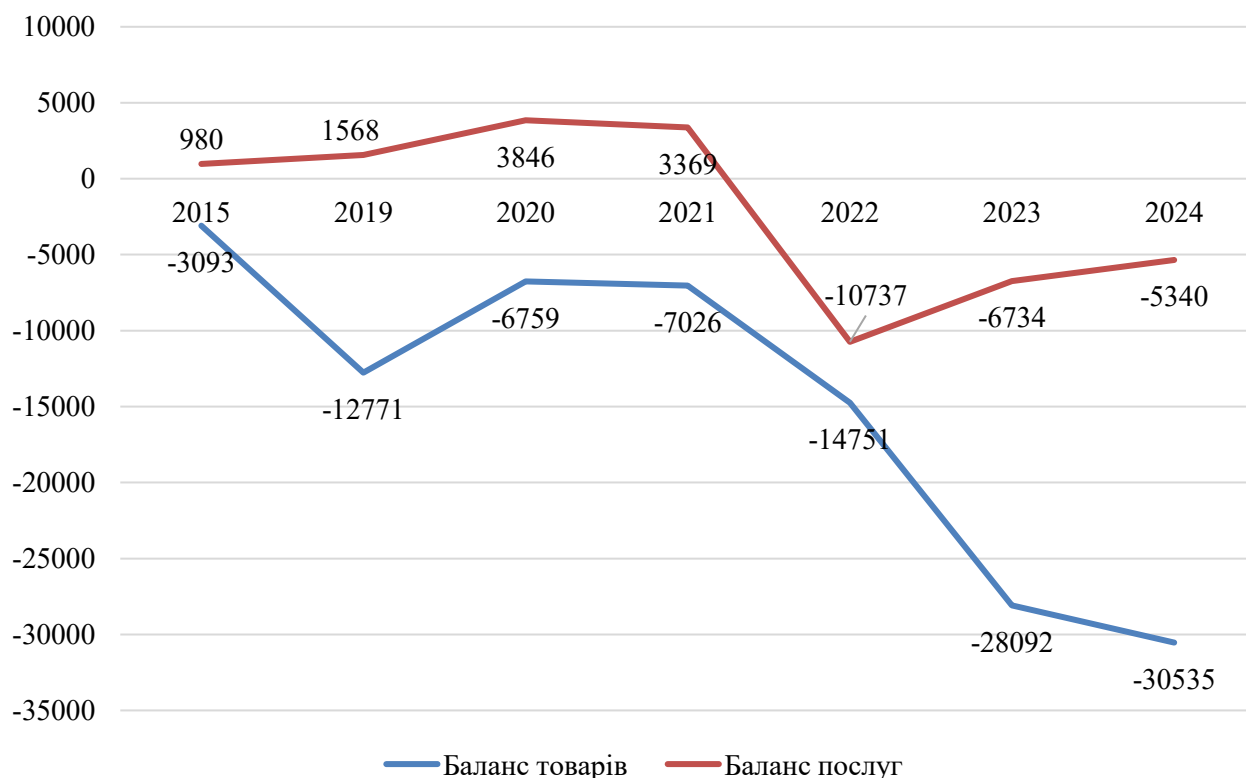

Рисунок 2.21 – Динаміка балансу товарів та послуг України за 2015-2024 рр., млн. євро

Наведені дані демонструють безпрецедентне розширення дефіциту балансу товарів, який у 2024 році досяг позначки -30,5 млрд євро, що відображає суттєву втрату експортних потужностей та критичну залежність від імпорتنних поставок. Принциповою зміною стала трансформація традиційно профіцитного балансу послуг у дефіцитний, починаючи з 2022 року, що значною мірою пояснюється вимушеною міграцією та високими видатками

резидентів за межами країни. Такий глибокий від'ємний розрив у зовнішній торгівлі створює значне навантаження на платіжний баланс і підкреслює роль зовнішнього фінансування як основного стабілізатора фінансової системи. Таким чином, вирівнювання торговельного сальдо через відновлення експортного потенціалу та логістичних шляхів залишається стратегічним викликом для забезпечення інвестиційної привабливості України.

Висновки до розділу 2

Визначено, що сучасний стан глобального інвестиційного середовища характеризується вираженою турбулентністю та структурною трансформацією капітальних потоків. Статистичні дані свідчать про загальне скорочення світових прямих іноземних інвестицій з 1673 млрд до 1493 млрд дол. США протягом 2023-2024 років, що супроводжується стрімким падінням кількості міжнародних угод із фінансування проєктів (з 2713 до 1988 одиниць). Водночас зафіксовано позитивну динаміку в реальному секторі, де кількість оголошених проєктів «з нуля» (Greenfield) зросла до 19356 одиниць, що вказує на адаптацію глобального бізнесу до високої вартості капіталу через пріоритетність створення нових виробничих потужностей над фінансовими операціями.

Регіональний аналіз виявив глибоку географічну поляризацію: якщо Європа перебуває у фазі інвестиційної рецесії з падінням обсягів ПІІ на 58%, то Північна Америка демонструє відновлення на рівні 23%, а Азія стабільно утримує позицію глобального донора з показником 605 млрд дол. США. У розрізі провідних країн-реципієнтів спостерігається зміцнення позицій США, які збільшили приплив капіталу з 233 млрд до 279 млрд дол. США, на тлі суттєвого охолодження інтересу до Китаю, чий показник знизився зі 163 млрд до 116 млрд дол. США. Стабільність Сінгапуру (143 млрд дол. США) та Гонконгу (126 млрд дол. США) підтверджує їхній статус непохитних фінансових хабів, що здатні акумулювати ресурси навіть в умовах глобальної невизначеності.

Оцінка інституційного середовища України за міжнародними індикаторами демонструє складну динаміку адаптації до воєнних викликів та євроінтеграційних вимог. Попри статус «економічно невільної» країни в рейтингу Fraser (143-тє місце), Україна утримує конкурентне 66-тє місце у Глобальному індексі інновацій, що свідчить про високу ефективність використання людського капіталу. Нова методологія Business Ready (B-READY) зафіксувала інтегральний бал на рівні 60,8, при цьому критичний розрив між якістю нормативної бази (68,2) та ефективністю державних сервісів (52,4) вказує на те, що головним бар'єром для інвесторів залишається складність практичної імплементації законодавства. Відновлення кредитного рейтингу до рівня ССС+ та зростання індексу сприйняття корупції до 39 балів створюють передумови для поступового покращення інвестиційного іміджу держави.

Аналіз інвестиційної позиції та валютної структури України підтверджує стійкість національної економіки, де приплив ПІІ у 2023–2024 роках стабілізувався в межах 3,3–4,5 млрд дол. США. Дослідження структури активів засвідчило домінування «інших інвестицій» (163 млрд дол.) та резервних активів (43,8 млрд дол.) при загальному обсязі пасивів понад 214 млрд дол. США. Важливим маркером євроінтеграції стала валютна детермінація імпорту, де частка євро досягла 65,9%, що у поєднанні з від'ємною чистою інвестиційною позицією на рівні -12,4 млрд дол. вимагає перегляду державної політики. Подальша активізація міжнародного інвестування прямо залежить від здатності України трансформувати боргову модель фінансування у виробничу, спираючись на розвиток промислових кластерів та сучасні цифрові інституційні режими.

3 НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ТА АКТИВІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

3.1 Стратегії покращення інвестиційного клімату в світовій економіці та активізація глобальних потоків капіталу

У сучасних умовах глобальної трансформації стратегії покращення інвестиційного клімату еволюціонують від простої лібералізації ринків до створення високотехнологічних екосистем, де держава виступає не лише регулятором, а й активним партнером інвестора. Провідні економіки світу в 2025 році роблять ставку на поєднання цифрової прозорості та стратегічного стимулювання секторів Industry 4.0 і «зеленої» енергетики.

Трансформація глобального інвестиційного ландшафту в 2024-2025 роках вимагає від країн впровадження новітніх інституційних моделей, що здатні нівелювати зростаючу геополітичну невизначеність.

У звітах UNCTAD, OECD, World Bank та наукових працях з «Нової індустріальної політики» сьогодні використовуються дескриптивні моделі (типології) для класифікації стратегій держав (табл. 3.1) [25; 67; 70]:

- Seamless Digital Government (безшовне цифрове врядування), який використовується для опису послуг, що надаються без фізичного контакту з чиновником (Естонія – проєкт e-Estonia та Сінгапур – Smart Nation);

- Strategic Industrialism (стратегічний індустріалізм) передбачає, що держава не просто «не заважає» ринку, а агресивно інвестує та створює умови для конкретних галузей (напівпровідники, батареї тощо) (США та Індія);

- Green Transition Hub (хаб зеленого переходу) передбачає, що країни (наприклад, Данія або Чилі) вибудовують весь інвестиційний клімат навколо однієї мети – декарбонізації. Вони не приймають інвестиції, що не відповідають ESG-стандартам, але дають надвеликі пільги для «зеленого» водню або вітроенергетики;

- Regulatory Sandboxes (регуляторні пісочниці) вперше запроваджено

британським регулятором FCA у 2015 році. Сьогодні це стандарт для Industry 4.0, де інвестору дозволяють працювати в «правовому вакуумі» або за особливими правилами, поки технологія (наприклад, безпілотний транспорт) проходить тестування.

Аналіз показує, що традиційна конкуренція за допомогою низьких податкових ставок поступається місцем боротьбі за якість інституційного сервісу. Згідно з методологією Business Ready (B-READY), країни, що забезпечують безшовний цифровий цикл життя інвестиційного проєкту, отримують на 25-30% більше Greenfield-проєктів.

Таблиця 3.1 – Компаративний аналіз стратегічних моделей покращення інвестиційного клімату (прогноз на 2025-2026 рр.)

Назва моделі	Країни-бенчмарки	Ключовий механізм реалізації	Очікуваний ефект для ПІІ
Model 1: Seamless Digital Government	Естонія, Сінгапур, ОАЕ	Повна цифровізація дозвільної системи, е-резидентство, смарт-контракти.	Мінімізація корупційних ризиків та трансакційних витрат (до 15%).
Model 2: Strategic Industrialism	США, Південна Корея, Індія	Прямі субсидії та податкові кредити для критичних технологій (напівпровідники, ШІ).	Концентрація капіталу в стратегічних галузях (Friend-shoring).
Model 3: Green Transition Hub	Данія, Німеччина, Норвегія	Впровадження суворих ESG-стандартів та пільг для декарбонізованих виробництв.	Залучення капіталу з фондів сталого розвитку (ESG-інвестори).
Model 4: Regulatory Sandboxes	Велика Британія, Ізраїль	Спеціальні правові режими для тестування фінансових та промислових інновацій.	Прискорене впровадження інновацій та залучення венчурного капіталу.

Зафіксований поділ на стратегічні моделі вказує на те, що у 2026 році поняття «сприятливий клімат» дедалі більше асоціюється з передбачуваністю регуляторного середовища. Модель «Strategic Industrialism», яку активно впроваджують США та Індія, демонструє, що вибіркові протекціоністські заходи (наприклад, пільги за умови локалізації виробництва) можуть бути потужним магнітом для ПІІ, попри загальні принципи вільної торгівлі. Тобто сучасна митна політика стає не бар'єром, а інструментом «фільтрації» та заохочення інвестицій у високотехнологічні сегменти.

Аналіз світового досвіду свідчить про перехід від загальних податкових пільг до точкового стимулювання високотехнологічних галузей, що підтверджується лідерством Сінгапуру та США у залученні капіталу через цільові субсидії та розвиток R&D-інфраструктури. Висока кореляція між рівнем цифрової фасилітації та обсягами інвестицій вказує на те, що у 2025 році «швидкість» державних послуг стає важливішим фактором за низькі податкові ставки. У підсумку, глобальна активізація інвестування детермінується здатністю держав створювати цифрові екосистеми, які мінімізують транзакційні витрати інвесторів у стратегічно важливих секторах економіки.

Для активізації потоків капіталу провідні країни трансформують свої Агенції з просування інвестицій (IPA) із суто інформаційних офісів у сервісні центри за принципом «Single Window» (єдиного вікна).

Ключові напрями активізації капіталу в 2026 році:

- Targeted Investment Promotion – перехід від масового залучення інвесторів до точкового пошуку ТНК, які володіють технологіями «подвійного призначення» або критичними для енергопереходу;

- Aftercare Services – розширення послуг супроводу вже існуючих інвесторів (до 60% нових ПІІ у розвинених країнах – це реінвестований прибуток існуючих компаній);

- Cross-border Regulatory Cooperation – укладання двосторонніх інвестиційних угод нового покоління, що включають цифрові митні протоколи для полегшення руху капіталу та товарів у межах ланцюгів постачання.

Для формування об'єктивного прогнозу інвестиційної активності у світі необхідно врахувати комплекс випереджаючих макроекономічних індикаторів, що детермінують глобальний контекст 2025 року. Систематизована оцінка ключових параметрів, які зумовлюють стримані очікування щодо динаміки капітальних потоків у короткостроковій перспективі (табл. 3.2) [70].

Таблиця 3.2 – Ключові показники перспектив прямих іноземних інвестицій

Індикатор	2024	01.2025	04.2025	Перспективи щодо прямих іноземних інвестицій у 2025-2026 р.
Зростання валового внутрішнього продукту (%)	3,3	3,2	2,8	Негативний
Валове нагромадження основного капіталу (%)	3,7	3,7	3,1	Негативний
Обсяг торгівлі (%)	3,8	3,4	1,7	Негативний
Прогноз інфляції (%)	5,8	4,2	4,3	Негативний
Волатильність іноземної валюти	7,5	8,7	9,4	Негативний
Індекс волатильності фондового ринку	13,8	18,7	25,0	Негативний
Індекс цін на сировинні товари/енергоносії	105,1	99	92,1	Негативний
Індекс менеджерів із закупівель	48,8	48,3	49,4	Негативний
Індекс невизначеності глобальної економічної політики	229,7	339,4	549,0	Негативний

Аналіз прогностичних індикаторів свідчить про формування вкрай несприятливого фону для міжнародного інвестування у 2025 році, що зумовлено стрімким зростанням індексу глобальної економічної невизначеності до позначки 549,0 та уповільненням темпів зростання світової торгівлі до критичних 1,7%. Кумулятивний ефект від посилення валютної волатильності та перебування індексу РМІ у зоні стагнації (нижче 50 пунктів) детермінує перехід ТНК до консервативних стратегій, орієнтованих на збереження ліквідності замість капітальної експансії. У підсумку, синхронне погіршення всіх

макроекономічних параметрів протягом першої половини 2025 року підтверджує сценарій подальшого охолодження інвестиційного клімату та посилення протекціоністських бар'єрів у світовій економіці.

Для глибшого розуміння галузевої специфіки руху глобального капіталу необхідно дослідити структуру оголошених проєктів «з нуля» (Greenfield), які відображають стратегічні пріоритети інвесторів у створенні нових виробничих потужностей. У таблиці 3.3 систематизовано дані щодо вартісного та кількісного розподілу таких проєктів за секторами та провідними галузями протягом 2023-2024 років [70].

Таблиця 3.3 – Оголошені проєкти «з нуля» за секторами та провідними галузями промисловості

Сектор/галузь	Млрд. дол. США		Зростання (%)	Кількість		Зростання (%)
	2023	2024		2023	2024	
Всього	1413	1338	-5	18810	19356	3
Первинний	77	41	-48	155	158	2
Виробництво	605	590	-3	7670	8028	5
Послуги	730	708	-3	10985	11170	2
10 найкращих галузей у вартісному вираженні						
Постачання енергії та газу	381	273	-28	896	894	0
Інформація та комунікація	122	211	73	3414	3406	0
Електроніка та електрообладнання	178	182	2	1450	1445	0
Будівництво	71	89	25	358	366	2
Автомобільна промисловість	91	85	-7	989	942	-5
Кокс та рафінована нафта	56	65	16	78	61	-22
Основний метал та металеві вироби	70	59	-15	343	296	-14
Транспортування та зберігання	66	55	-17	1325	1094	-17
Видобувні галузі промисловості	76	39	-48	122	122	0
Хімічні речовини	56	38	-32	595	708	19

Аналіз галузевої структури свідчить про зміщення інвестиційних пріоритетів у бік високотехнологічних послуг, де галузь інформації та комунікацій продемонструвала стрімке зростання вартості проєктів на 73% на тлі загального стабільного розвитку сектору електроніки. Позитивна динаміка кількості нових виробничих проєктів (+5%) при одночасному падінні капіталовкладень у видобувні галузі на 48% підкреслює глобальний тренд на декарбонізацію та технологічну модернізацію промисловості. Водночас суттєве скорочення вартості енергетичних проєктів свідчить про завершення фази ажіотажного інвестування в енергоносії та перехід до оптимізації існуючих ланцюгів доданої вартості. У підсумку, зафіксована структура Greenfield-інвестицій формує сприятливий контекст для розвитку інженерних та автоматизованих кластерів, що відкриває нові можливості для реіндустріалізації України на засадах цифрової економіки.

Для формування сприятливого клімату держави використовують такі стратегічні інструменти:

- лібералізація валютного регулювання – зняття обмежень на репатріацію прибутку;
- стимулювання через індустріальні парки – адання податкових пільг та готової інфраструктури для виробничих компаній;
- діджиталізація державних послуг – переведення взаємодії бізнесу з державою (ліцензії, митниця, податки) у цифровий формат (Paperless);
- гарантії страхування воєнних та політичних ризиків – залучення MIGA, DFC та національних агентств для покриття ризиків інвесторів.

Глобальні потоки Прямих іноземних інвестицій (ПІІ) зміщуються від простого пошуку низької собівартості до пошуку безпеки та технологічної переваги. Основними векторами є:

- цифрова економіка та ПІІ – найбільш динамічний сектор. Інвестиції спрямовуються в центри обробки даних та розробку суверенних ПІІ-моделей;
- "зелений" перехід – інвестиції у відновлювану енергетику, системи зберігання енергії та видобуток критичних мінералів (літій, кобальт);

- Impact Investing (соціально-значущі інвестиції) – перехід від формального ESG до оцінки "фінансової матеріальності" впливу – інвестори вкладають туди, де соціальний ефект безпосередньо корелює з прибутковістю;

- AgriTech та продовольча безпека – модернізація агросектору з використанням точного землеробства для мінімізації кліматичних ризиків.

Підсумовуючи аналіз світових стратегій, доцільно констатувати, що сучасний етап вимагає фундаментального перенаправлення інвестиційних потоків. Згідно з положеннями Звіту про світові інвестиції за 2025 рік, ключовим завданням є не просто збільшення кількісних обсягів капіталу, а його цільове спрямування на розбудову сталої інфраструктури, цифрову інклюзію, відновлювану енергетику та інноваційні виробничі сектори.

З огляду на отримані результати ми виділяємо шість пріоритетних напрямів трансформації глобального інвестиційного середовища, визначених Програмою ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD), які мають стати основою національних стратегій:

- реформування міжнародної фінансової системи з метою забезпечення «потрійного кредитування» з боку банків розвитку через використання гібридного капіталу та перенаправлення спеціальних прав запозичення для подолання дефіциту ліквідності;

- масштабна мобілізація капіталу у напрямі зміцнення багатосторонньої співпраці для ефективного управління глобальними ризиками та побудови збалансованої фінансової архітектури;

- еволюція сталого фінансування, що передбачає інтеграцію цілей сталого розвитку (ЦСР) у фінансові стратегії корпоративного сектору із застосуванням чітких стандартів звітності;

- подолання інвестиційного розриву в цифровій економіці завдяки пріоритетному розширенню цифрової інфраструктури та підтримки інклюзивних національних стратегій розвитку навичок і локального інноваційного потенціалу;

- гармонізація інвестиційної політики передбачає узгодження

національних регуляторних режимів із цілями «зеленого» переходу та спрямування капіталу в чисту енергетику та автоматизоване виробництво;

– модернізація глобального управління інвестиціями направлена на оновлення міжнародних правил для захисту суспільних інтересів, забезпечення справедливого ставлення до інвесторів при збереженні національного політичного простору.

3.2 Напрями трансформації інвестиційного середовища України в контексті євроінтеграції та повоєнного відновлення

Трансформація інвестиційного середовища України в умовах воєнного стану та підготовки до вступу в ЄС вимагає переходу від пасивної моделі очікування капіталу до проактивної стратегії «держави-підприємця». На основі шести глобальних пріоритетів ООН, адаптованих до національних реалій, стратегічні напрями покращення клімату мають базуватися на створенні унікальних інституційних гарантій, що нівелюють безпекові ризики та стимулюють високотехнологічне виробництво.

Важливим індикатором фактичної активності міжнародного капіталу та його готовності до операційної діяльності є динаміка реєстрації нових суб'єктів господарювання іноземними власниками в Україні, порівняння якої з показниками Румунії дозволяє наочно оцінити вплив безпекових і транзакційних факторів на рішення інвесторів (рис. 3.1) [68; 69].

Представлена динаміка ілюструє значну асиметрію в операційній активності іноземного капіталу, де Румунія як член ЄС та стабільна юрисдикція утримує показники реєстрації нових компаній на рівні, що у 4-5 разів перевищує українські. В Україні спостерігається прогнозоване падіння інтенсивності створення іноземних підприємств після 2021 року, що відображає прямий вплив воєнно-політичного ризику на вхід нових гравців на ринок. Незважаючи на певну стабілізацію у 2023 році, зниження показника до 1109 компаній у 2024 році свідчить про перехід багатьох міжнародних суб'єктів до

вичікувальної стратегії та пріоритетність більш безпечних ринків-сусідів для первинної інтернаціоналізації.

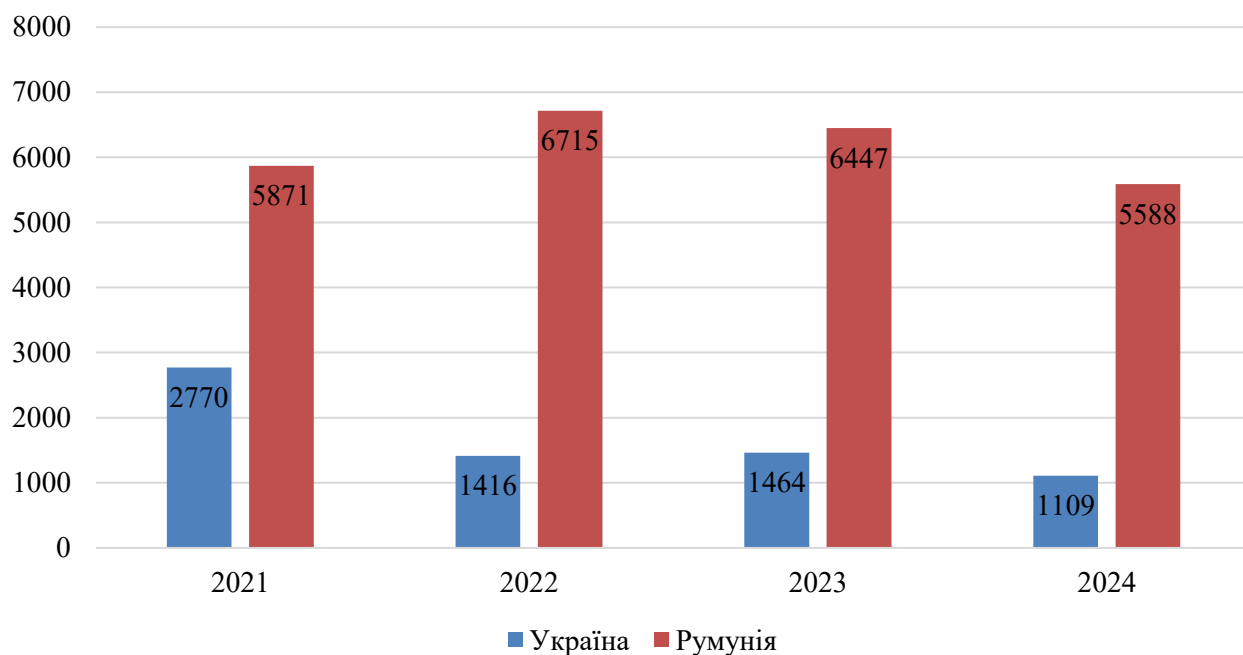
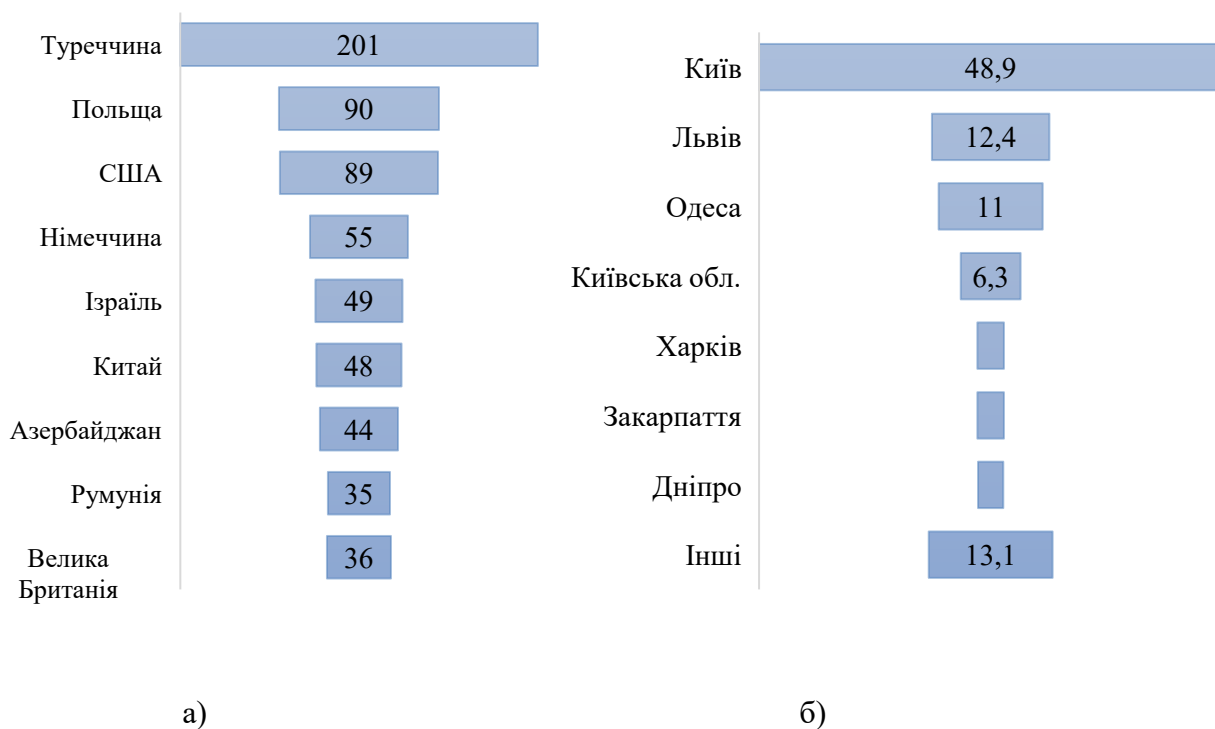

Рисунок 3.1 – Динаміка кількості новостворених компаній іноземними власниками в Україні та Румунії за 2021-2024 рр.

Отримані дані підкреслюють необхідність впровадження спеціальних механізмів страхування та преференцій в Україні, які могли б нівелювати інституційні переваги країн ЦСЄ у боротьбі за мобільний іноземний капітал.

Для виявлення реальних пріоритетів іноземного капіталу в умовах воєнного стану необхідно проаналізувати кореляцію між країнами походження інвесторів та територіальною спрямованістю їхньої ділової активності, що відображено у структурі новостворених підприємств за 2024 рік (рис. 3.2) [69].

Аналіз представлених даних свідчить про збереження високої зацікавленості з боку стратегічних партнерів, де безумовне лідерство турецьких інвесторів (201 компанія) та активність представників Польщі й США підкреслюють вирішальну роль логістичної близькості та політичної підтримки у прийнятті інвестиційних рішень.

а) Розподіл новостворених компаній в Україні за країною приналежності іноземних засновників у 2024 р.

б) Регіональна структура реєстрації нових підприємств з іноземним капіталом в Україні у 2024 р., %

Рисунок 3.2 – Іноземна підприємницька активність в Україні у 2024 р. у розрізі країн походження засновників та регіонів-реципієнтів, осіб і %

У територіальному розрізі спостерігається надвисока концентрація капіталу в столичному регіоні (майже 50% нових компаній) та великих хабах, таких як Львів та Одеса, що пояснюється наявністю розвиненої бізнес-інфраструктури та порівняною безпековою стійкістю цих локацій. Така структура іноземного підприємництва чітко детермінована фактором «безпечних гаваней», де інвестори віддають перевагу західним областям та Києву, ігноруючи прифронтові регіони через високі ризики втрати активів. Отже, сучасна карта іноземних капіталовкладень в Україні формується навколо сформованих логістичних коридорів та адміністративних центрів, що потребує розробки спеціальних інструментів для стимулювання дифузії інвестицій у деокуповані та прикордонні території.

Оцінка масштабів необхідного відновлення є ключовим етапом у визначенні місткості майбутнього інвестиційного ринку України та ідентифікації галузевих ніш, що будуть найбільш привабливими для міжнародного капіталу в процесі відбудови (рис. 3.3).

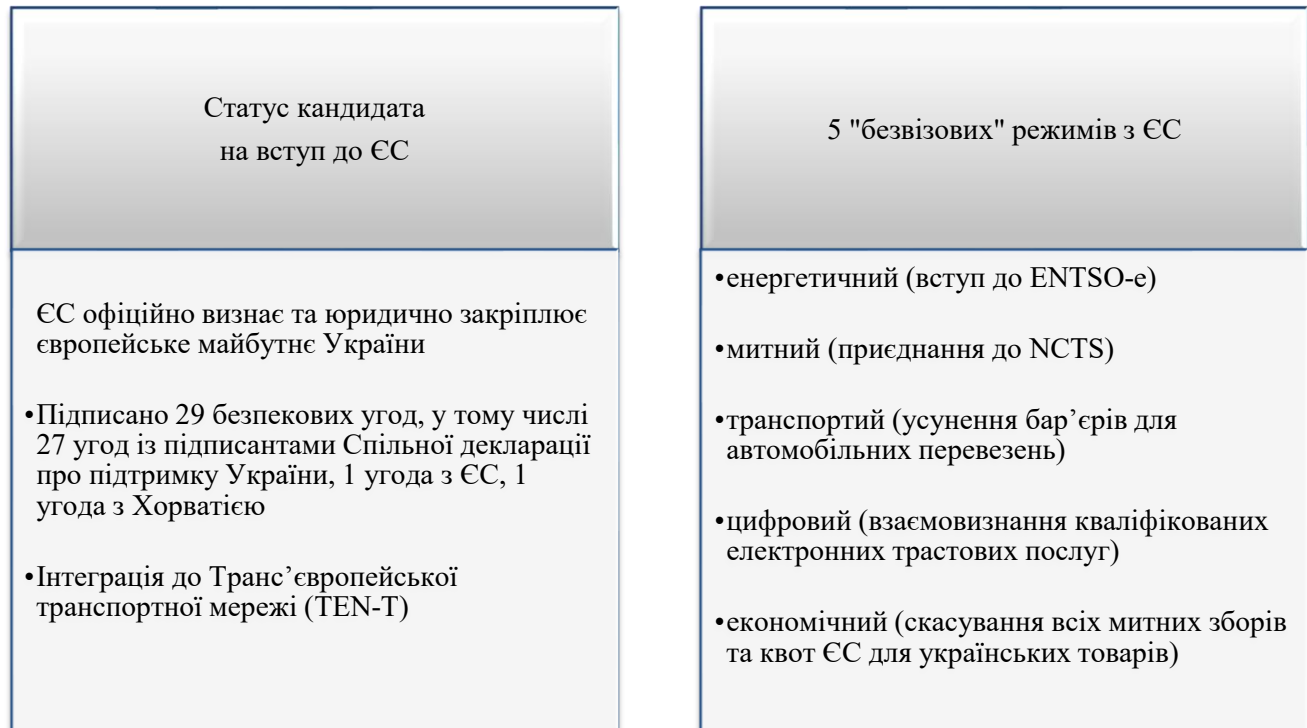

Рисунок 3.3 – Основні досягнення України для розвитку іноземних інвестицій

Перспективи залучення іноземних інвестицій у посткризовий період безпосередньо залежать від чіткої верифікації галузевих потреб у капіталовкладеннях, масштаби яких за оцінками міжнародних інституцій формують унікальний за обсягом попит на технології та фінансові ресурси (рис. 3.4) [68; 69].

Наведені розрахунки Світового банку ілюструють колосальний обсяг майбутнього ринку відновлення, де критично важливі сектори, такі як житло (83,7 млрд дол. США), транспорт (77,5 млрд дол. США) та енергетика (67,8 млрд дол. США), сукупно потребують понад 229 млрд дол. США капітальних інвестицій. Для суб'єктів міжнародного бізнесу такий розподіл потреб чітко

окреслює пріоритетні напрями для реалізації проектів у сфері інфраструктурного будівництва, енергомашинобудування та новітніх інноваційних технологій.

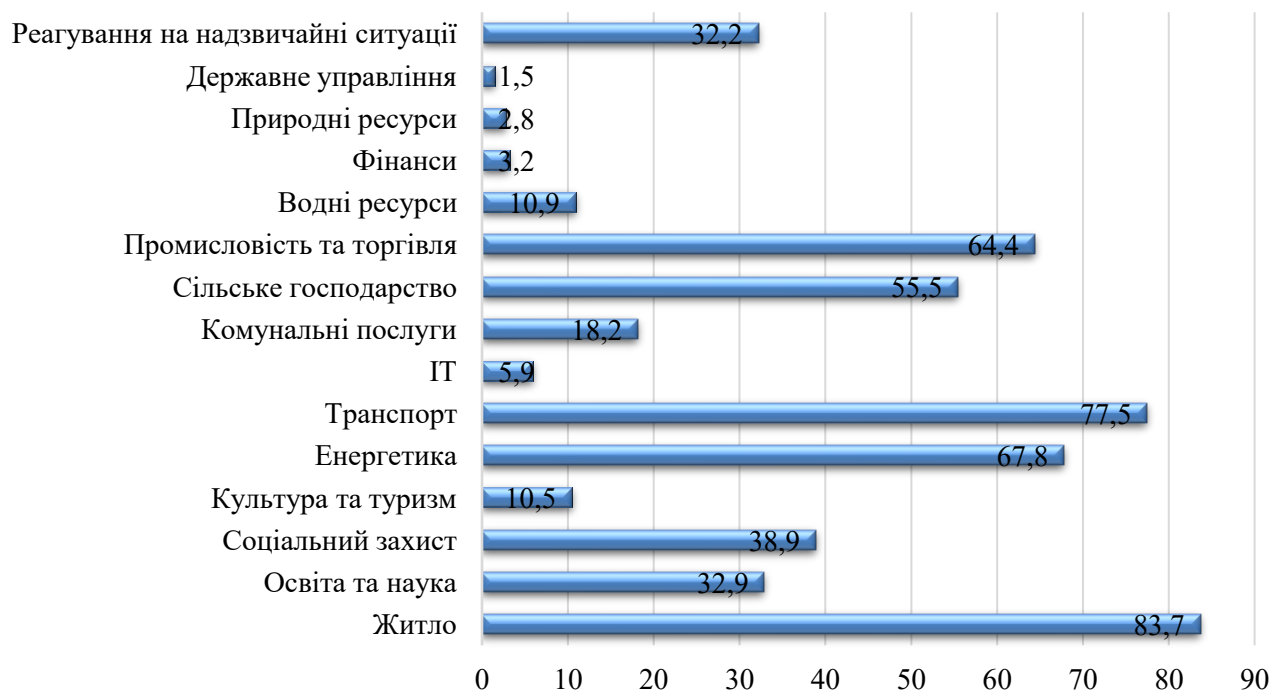

Рисунок 3.4 – Потреби у відбудові України станом на грудень 2024 року за оцінками Світового банку, млрд. дол. США

Високий запит на відбудову промисловості, торгівлі та агропромислового комплексу (понад 120 млрд дол. США) створює фундамент для формування нових індустріальних кластерів, інтегрованих у глобальні ланцюги створення вартості. Таким чином, масштабність відновлення виступає стратегічним драйвером залучення транснаціонального капіталу, що за умови ефективного інституційного супроводу здатне не лише компенсувати воєнні втрати, а й забезпечити технологічний стрибок національної економіки в системі МЄВ.

Важливим чинником конкурентоспроможності національного бізнес-середовища на європейському ринку є вартість людського капіталу, яка у поєднанні з показниками ефективності праці визначає потенційну прибутковість міжнародних інвестиційних проектів (рис. 3.5) [68; 69].

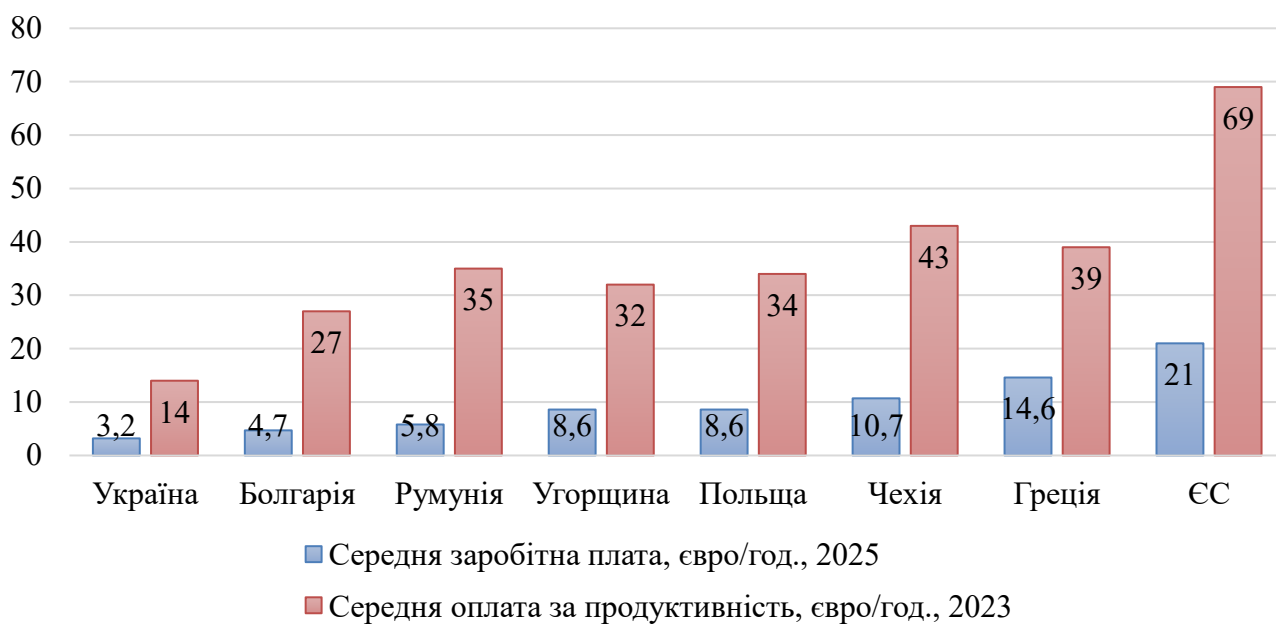

Рисунок 3.5 – Середня заробітна плата та оплата продуктивності в Україні і європейських країнах за 2023 та 2025 роки, євро/год

Представлені дані свідчать, що Україна зберігає значну цінову перевагу на ринку праці із показником середньої заробітної плати на рівні 3,2 євро/год у 2025 році, що є найнижчим значенням серед порівнюваних країн регіону. Аналіз співвідношення оплати за продуктивність (14 євро/год) до фактичної ставки підкреслює наявність значного резерву для зростання ефективності праці, хоча абсолютні показники продуктивності в Україні суттєво поступаються середньоєвропейському рівню у 69 євро/год. У порівнянні з найближчими конкурентами за іноземний капітал, такими як Польща та Румунія (де ставки становлять 8,6 та 5,8 євро/год відповідно), український ринок пропонує інвесторам суттєво нижчі операційні витрати на персонал.

Отже, збереження низької вартості праці у поєднанні з високим освітнім рівнем залишається ключовим драйвером залучення ПІІ у трудомісткі галузі та сервісні центри, проте стратегічним викликом для міжнародного бізнесу в Україні є подолання розриву в технологічній озброєності праці для досягнення показників продуктивності розвинених країн ЄС.

Ключовим напрямом активізації міжнародного інвестування є

розширення мандатів національних та міжнародних експортно-кредитних агентств (MIGA, DFC, ЕКА). Аналіз структури пасивів України свідчить про домінування боргових зобов'язань, тоді як залучення акціонерного капіталу прямо залежить від наявності інструментів страхування від воєнних ризиків. Впровадження системи державного перестраховування дозволить змінити структуру міжнародної інвестиційної позиції, де наразі «інші інвестиції» переважають над прямими.

Для активізації міжнародного інвестування в реальний сектор пріоритетом є розвиток науково-виробничих кластерів. Це дозволяє реалізувати модель «інвестиційного ліфта», де іноземний капітал приходить не в порожнє поле, а в підготовлену екосистему з наявними людськими ресурсами та ланцюгами постачання [71; 72].

Створення індустріальних парків із преференційними митними режимами дозволить залучити інвесторів, орієнтованих на модель Near-shoring (наближення виробництва до кордонів ЄС). З огляду на те, що валютна структура імпорту вже на 65,9% орієнтована на євро, інтеграція в європейські промислові ланцюги через кластери є природним шляхом мінімізації валютних ризиків для інвесторів.

Важливо зазначити, що в умовах трансформації інвестиційного клімату митна політика має стати «стимулюючим протекціонізмом». Це передбачає встановлення нульових або мінімальних ставок мита на ввезення високотехнологічного обладнання для автоматизації виробництва при одночасному захисті внутрішнього ринку від готової продукції низької переробки.

Ключові стратегічні кроки для України:

- цифровізація інвестиційного шляху – повна імплементація стандартів B-READY через платформу «Дія.Бізнес» для забезпечення прозорості реєстрації та супроводу інвестицій;

- валютна лібералізація – поступове зняття обмежень на репатріацію прибутку для інвесторів, що вкладають у «зелені» проєкти та інженерію;

– локалізація через офсети – запровадження обов’язкового рівня локалізації при державних закупівлях у критичних галузях, що стимулюватиме ТНК створювати спільні підприємства з українськими кластерами.

Для України формування інвестиційного клімату нерозривно пов’язане з процесом відновлення (Recovery) та інтеграцією до ЄС. У 2026 році ключовим джерелом капіталу для України стануть не лише прямі приватні інвестиції, а й змішане фінансування, де державні або міжнародні кошти (наприклад, кредит ЄС на €90 млрд) виступають гарантом для приватного капіталу.

Перспективні ніші в Україні:

– оборонно-промисловий комплекс (Defense Tech) – створення спільних підприємств з іноземними гігантами для виробництва дронів, РЕБ та боєприпасів;

– логістика та переробка – розбудова складів та переробних потужностей на кордоні з ЄС;

– енергетична децентралізація – мала генерація (газопоршневі установки, сонячні станції), що інтегрована в загальну мережу.

Висновки до розділу 3

Узагальнюючи результати розробки стратегічних напрямів, можна констатувати, що глобальна парадигма формування інвестиційного клімату остаточно змістилася від пасивної лібералізації до моделей «стратегічного індустріалізму» та «безшовного цифрового врядування». Встановлено, що успіх у залученні міжнародного капіталу сьогодні детермінується не стільки податковими преференціями, скільки якістю цифрової інфраструктури та здатністю держави мінімізувати трансакційні витрати через інструменти, описані у методології Business Ready (B-READY). Реалізація шести глобальних пріоритетів ООН, зокрема щодо реформування фінансової системи та подолання цифрового розриву, виступає базовою умовою для подолання поточної інвестиційної рецесії та перенаправлення потоків ПІІ у сектори сталої

інфраструктури та відновлюваної енергетики.

Для України стратегічний вектор покращення інвестиційного середовища має базуватися на синергії євроінтеграційних реформ та розбудови функціональних механізмів страхування воєнно-політичних ризиків. Доведено, що лише через активне залучення інструментів MIGA та DFC можливо змінити деформовану структуру міжнародної інвестиційної позиції, де наразі спостерігається критичне домінування боргових зобов'язань над прямими акціонерними вкладеннями. Повеєнне відновлення вимагає переходу до моделі «інвестиційного ліфта», де держава забезпечує інституційну безпеку капіталу, а міжнародна фінансова допомога слугує каталізатором для залучення приватних ПІІ у реальний сектор економіки.

Особливого значення у процесі активізації міжнародного інвестування набуває кластерна модель розвитку, що дозволяє створювати локальні центри технологічної компетенції. Обґрунтовано, що інтеграція вітчизняних підприємств у глобальні ланцюги створення вартості найбільш ефективно відбувається через формат індустриальних парків. Це дозволяє використовувати митно-тарифне регулювання не як бар'єр, а як інструмент стимулювання імпорту високих технологій, що є критично важливим для реіндустріалізації України та підвищення конкурентоспроможності національної промисловості у межах внутрішнього ринку ЄС.

Обґрунтовано, що формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні є комплексним завданням, яке потребує одночасної цифровізації державних сервісів, валютної лібералізації та впровадження «стимулюючого протекціонізму» у митній політиці. Запропоновані стратегічні кроки щодо локалізації виробництва та розвитку R&D-інфраструктури дозволять Україні конвертувати її високий інноваційний потенціал у сталі потоки міжнародного капіталу. Тільки через поєднання безпекових гарантій із прозорими регуляторними режимами країна зможе змінити свій статус із реципієнта фінансової допомоги на повноцінного суб'єкта глобального інвестиційного ринку.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило отримати наукові і практичні результати, які дають змогу сформулювати наступні узагальнені висновки роботи.

У межах дослідження сутності інвестиційного клімату обґрунтовано, що в сучасній системі міжнародних економічних відносин ця категорія трансформувалася з суто фінансового показника у складну інституційну екосистему. Встановлено, що інвестиційний клімат є динамічною сукупністю правових, макроекономічних та інфраструктурних умов, які в сукупності визначають рівень ризику та привабливість національної юрисдикції для іноземних інвесторів, причому на перший план виходить передбачуваність державної політики та якість захисту прав власності.

Аналіз факторів формування інвестиційного клімату засвідчив зміну глобальної парадигми: класичні чинники (сировинна база, дешева праця) поступаються місцем рівню цифрової зрілості та дотриманню стандартів сталого розвитку (ESG). Доведено, що ключовими детермінантами залучення капіталу виступають якість людського капіталу в технологічних секторах, наявність інноваційної інфраструктури та стійкість ланцюгів постачання до геополітичних шоків.

Дослідження теоретичних моделей та підходів до оцінювання дозволило ідентифікувати перехід до більш комплексних методологій, зокрема Business Ready (B-READY) Світового банку. Встановлено, що сучасні моделі оцінювання повинні враховувати не лише нормативну базу, а й практичну ефективність цифрової фасилітації інвестицій, що дозволяє об'єктивніше класифікувати країни за рівнем їхньої готовності до залучення високотехнологічного капіталу в умовах Індустрії 4.0.

У ході аналізу сучасних тенденцій зафіксовано фазу глобальної інвестиційної рецесії, де обсяг світових прямих іноземних інвестицій скоротився з 1673 млрд до 1493 млрд дол. США. Попри зниження фінансових

потоків, виявлено стійкість реального сектору. Кількість Greenfield-проектів зросла до 19356 одиниць, що підтверджує прагнення ТНК до створення нових виробничих потужностей замість складного проектного фінансування, обсяги якого впали з 2713 до 1988 угод.

Порівняльна оцінка інвестиційного клімату країн світу підкреслила посилення регіональної поляризації капіталу. Виявлено безумовне лідерство США, які збільшили залучення ПІІ до 279 млрд дол. США, на тлі драматичного охолодження інтересу до Китаю, чий показник знизився до 116 млрд дол. США. Висока стабільність Сінгапуру (143 млрд дол.) та Гонконгу (126 млрд дол.) у 2024 році підтверджує ефективність їхніх моделей як глобальних цифрових хабів.

Аналіз інвестиційної привабливості України засвідчив адаптивне відновлення економіки, де приплив ПІІ стабілізувався на рівні 3,3-4,5 млрд дол. США. Проте виявлено критичну деформацію міжнародної інвестиційної позиції. За загального обсягу пасивів у 214 млрд дол., частка прямих інвестицій залишається низькою порівняно з борговими зобов'язаннями (163 млрд дол.), а від'ємна чиста позиція у -12,4 млрд дол. вимагає негайного переходу до політики стимулювання акціонерного капіталу. Важливим маркером євроінтеграції є те, що частка євро в структурі імпорту досягла 65,9%.

У межах розробки стратегій покращення інвестиційного клімату в світі обґрунтовано шість пріоритетів ООН (UNCTAD), орієнтованих на реформування міжнародної фінансової системи та цифрову інклюзію. Визначено, що успішні світові моделі («стратегічний індустріалізм» США та «цифрове врядування» Естонії) базуються на поєднанні селективного протекціонізму з максимальною прозорістю державних сервісів, що має стати орієнтиром для глобальної активізації капіталу до 2030 року.

Визначено напрями трансформації України, де пріоритетом є розбудова науково-виробничих кластерів та індустріальних парків. Доведено, що синергія страхування воєнних ризиків через MIGA/DFC та впровадження «стимулюючого протекціонізму» в митній політиці (пільги на імпорт

обладнання для машинобудування) дозволить Україні конвертувати воєнні виклики у сталий інвестиційний привабливий статус та забезпечити реіндустріалізацію.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Міжнародне право та євроінтеграційні перспективи України: сучасні виклики : колективна монографія / М. Р. Аракелян, Х. Н. Бехруз, Ю. Ю. Акіменко [та ін.] ; за ред.: М. Р. Аракеяна, Х. Н. Бехруза, Ю. Ю. Акіменко. Одеса : Фенікс, 2023. 464 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/26023>
2. Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М., Столярчук Я. М. Міжнародна економіка : підручник. К. : КНЕУ, 2014. 762 с.
3. North D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 152 p. URL: https://epistemh.pbworks.com/f/8.%20Institutions_Institutional_Change_and_Economic_Performance.pdf
4. Dunning J. H. Explaining International Production. London : Unwin Hyman, 1988. 378 p. URL: https://archive.org/details/explainingintern0000dunn_p3a5/page/n7/mode/2up
5. Investment Climate Research / World Bank Group. Washington, DC : World Bank, 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/investment-climate>
6. Investment Policy Hub / UNCTAD. Geneva : United Nations Conference on Trade and Development, 2024. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/>
7. Foreign Direct Investment Statistics / International Monetary Fund (IMF). URL: <https://www.imf.org/en/research>
8. Policy Framework for Investment / OECD. Paris : OECD Publishing, 2015. 168 p. URL: <https://www.oecd.org/investment/pfi.htm>
9. Липов В. В. Міжнародна економічна інтеграція : практикум. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 204 с. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/14168/1/2016%20%D0%9B%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%B2%20%D0%92%20%D0%92.pdf>
10. Козак Ю. Г., Лук'яненко Д. Г., Макогон Ю. В. та ін. Міжнародна економіка: підруч. для студ. вищ. навч. закл. ; За ред. Ю. Г. Козака,

Д. Г. Лук'яненко, Ю. В. Макогона. К.: Центр учбової літератури, 2009. URL: <https://library.nusta.edu.ua/depository/%D0%9E%D1%86%D0%B8%D1%84C.pdf>

11. Детермінанти сталого розвитку економіки : Монографія / Під заг. ред. д.е.н., проф. Храпкіної В. В., д.ю.н., проф. Устименка В.А. К.: Інтерсервіс, 2019. 261 с.

12. Vernon R. International Investment and International Trade in the Product Cycle. *Quarterly Journal of Economics*. 1966. Vol. 80, № 2. P. 190–207. URL:

13. Buckley P. J., Casson M. The Future of the Multinational Enterprise. London : Macmillan, 1976. 116 p. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-349-02896-2>

14. Мордань Є. Ю., Гуца А. В. Інвестиційний клімат України та шляхи його поліпшення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 17. С. 33–38. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2017/8.pdf

15. Рудь О. О. Інвестиційний ризик-менеджмент: особливості аналізу та оцінки ризиків в інвестиційному проєкті. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 70. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-127>

16. Convention and Rules / International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID). Washington, D.C. : ICSID, 2022. 162 p. URL: <https://icsid.worldbank.org/resources/rules-and-regulations>

17. Climate Change and Financial Stability / International Monetary Fund (IMF). Washington, D.C. : IMF, 2024. URL: <https://www.imf.org/en/Topics/climate-change>

18. Швиданенко О. А. Глобальна парадигма конкурентоспроможності: імперативи становлення та розвитку : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.02 / Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. Київ, 2007. 36 с.

19. Міжнародна інвестиційна діяльність : підручник / Д. Г. Лук'яненко, Б. В. Губський, О. М. Мозговий ; за ред. Д. Г. Лук'яненка. Київ : КНЕУ, 2003. 387 с.

20. Лук'яненко Д., Тітова О. Глобальна модифікація конкурентних механізмів ринку. *Міжнародна економічна політика*. 2011. № 1-2 (14-15). С. 5–

32. URL: http://iepjournal.com/journals/14-15/2011_1_Lukyanenko_Titova.pdf

21. Нечитайло У. П. Інвестиційний потенціал та інвестиційний клімат: особливості формування та співвідношення. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2011. Вип. 33, ч. 2. С. 132–137. URL: <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/119047/113886>

22. Gereffi G., Fernandez-Stark K. *Global Value Chain Analysis: A Primer*. Durham, North Carolina : Center on Globalization, Governance & Competitiveness (CGGC), Duke University, 2011. 40 p. URL: https://gvcc.duke.edu/wp-content/uploads/2011-05-31_GVC_Analysis_A_Primer.pdf

23. Global Value Chains (GVCs) / OECD. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/global-value-chains.html>

24. Porter M. E. *The Competitive Advantage of Nations*. New York : Free Press, 1990. 855 p. URL: <https://www.hbs.edu/faculty/Pages/item.aspx?num=188>

25. Business Ready (B-READY) / World Bank. Washington, DC : World Bank Group, 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/businessready>

26. Міжнародна економіка : навч. посіб. / за ред. В. П. Решетило, О. В. Бервено ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2024. – 244 с.

27. Пересада А. А. *Інвестиційний процес в Україні : монографія*. Київ : Лібра, 1998. 392 с.

28. Standards and Codes / International Monetary Fund (IMF). URL: <https://www.imf.org/external/standards/index.htm>

29. Sovereign Ratings Methodology / S&P Global Ratings. 2024. URL: <https://www.spglobal.com/ratings/en/about/understanding-ratings>

30. Чапляк Н. Інвестиційна привабливість України: проблеми та шляхи вирішення в сучасних реаліях. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-80>

31. Килин О. В., Вітер О. М., Свелеба Н. А. Оцінка та перспективи розвитку інвестиційного клімату України. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Економіка*. 2025. Т. 30, вип. 1 (103). С. 16–

22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/1-103-3>

32. Investment Policy Hub: Bilateral Investment Treaties. *UNCTAD*. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements>

33. Anholt S. Nation Brands Index 2023 / Ipsos. URL: <https://www.ipsos.com/en/nation-brands-index-2023>

34. World Investment Report 2024: Investment Facilitation and Digital Government / UNCTAD. Geneva : United Nations Conference on Trade and Development, 2024. 228 p. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2024>

35. Яцентюк Р. М. Інвестиційний клімат та інституційне середовище бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 7 (289). С. 78–84. https://eco-science.net/wp-content/uploads/2025/07/7.25._topic_Rostyslav-Yatsentiuk-78-84.pdf

36. Виноградчий В. І., Ремига Ю. С., Трушкіна Н. В. Інвестиційний клімат та прогнозування інвестицій в Україні. *Ефективна економіка*. 2024. № 7. <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/4192/4227>

37. Global Competitiveness Report Special Edition 2023 / World Economic Forum. Cologny/Geneva : WEF, 2023. URL: <https://www.weforum.org/reports/>

38. Geopolitics and Foreign Direct Investment / International Monetary Fund (IMF). 2023. URL: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/04/05/geoeconomic-fragmentation-threatens-to-undo-global-economic-integration>

39. OECD Investment Policy Reviews / OECD. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-investment-policy-reviews_19900910.html

40. Приходько В. П., Єгорова О. О., Пишмінцева М. Д. Інвестиційний клімат України та напрями його вдосконалення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2021. Вип. 36. С. 104–109. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/36_2021ua/22.pdf

41. Яровенко Т., Бережна С. Інвестиційний клімат країн в умовах

фінансової нестабільності. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 4 (83). С. 165–173. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.04

42. World Economic Outlook 2024: Steady but Slow: Resilience amid Divergence / International Monetary Fund. Washington, DC : IMF, 2024. 210 p. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>

43. Two-Pillar Solution to Address the Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy / OECD. Paris : OECD Publishing, 2023. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/>

44. Worldwide Governance Indicators: Interactive Data Access. *The World Bank*. URL: <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>

45. Corruption Perceptions Index 2022–2025 / Transparency International. Berlin : Transparency International, 2022–2025. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi>

46. Human Capital Index 2024. *World Bank Group*. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/human-capital>

47. Шпак Н., Кісь М., Білоус Ю. Аналіз критеріїв привабливості країн для іноземного інвестування. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 3 (03). С. 76–79. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-3-13>

48. Javorcik B. S. Global supply chains and the security-efficiency trade-off. *Oxford University Press*. 2023. URL: <https://academic.oup.com/oxrep/>

49. Karpenko A.V., Sevast'yanov R.V. Development trends of the cluster movement in the economy of Ukraine. *Економічний вісник державного вищого навчального закладу “Український державний хіміко-технологічний університет”*. 2022. № 2. С. 144-157. URL: <http://ek-visnik.dp.ua/wp-content/uploads/pdf/2022-2/Karpenko.pdf>

50. Digital Economy Report 2024. *UNCTAD*. URL: <https://unctad.org/topic/ecommerce-and-digital-economy/digital-economy-report>

51. Acemoglu D., Johnson S., Robinson J. A. The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation. *The American Economic Review*. 2001. Vol. 91. No. 5. P. 1369–1401.

52. Китайчук Т. Інвестиційна привабливість: теоретичний аналіз та впливові фактори. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-65>
53. World Energy Investment 2024. *International Energy Agency (IEA)*. 2024. URL: <https://www.iea.org/reports/world-energy-investment-2024>
54. World Trade Report 2023: Re-globalization for a resilient, inclusive and sustainable future. World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr23_e.htm
55. Porter M. E. Clusters and the New Economics of Competition. *Harvard Business Review*. 1998. URL: <https://hbr.org/1998/11/clusters-and-the-new-economics-of-competition>
56. ESG Reporting and Investment Trends 2024. *MSCI*. URL: <https://www.msci.com/esg-investing>
57. Задоя А.О. 3 18 Міжнародна інвестиційна діяльність: навчальний посібник [Електронний ресурс] / А.О. Задоя. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. – 122 с.
58. Огінок С. В., Кохана С. І. Роль міжнародних інвестицій у світовій економіці. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 57. С. 401–406. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-42>
59. Hymer S. H. The International Operations of National Firms: A Study of Direct Foreign Investment. Cambridge, MA : MIT Press, 1976. 253 p. URL: <https://mitpress.mit.edu/9780262080859/the-international-operations-of-national-firms/>
60. Europe in figures Federal Statistical Office in cooperation with Eurostat. URL: <https://www.destatis.de/Europa/DE/Thema/Aussenhandel/ inhalt.html# txzepj6ad>
61. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/>
62. Statistics Explained. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Foreign-controlled_enterprises_statistics_-_inward_FATS
63. Статистика зовнішнього сектору. Національний банк України. URL:

<https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>

64. Global Innovation Index Reports 2022–2025 / World Intellectual Property Organization (WIPO). Geneva : WIPO, 2022–2025. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/

65. World Competitiveness Ranking Reports 2022–2025 / IMD World Competitiveness Center. Lausanne : Institute for Management Development, 2022–2025. URL: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/>

66. Economic Freedom of the World: Annual Reports 2022–2025 / Fraser Institute. Vancouver : Fraser Institute, 2022–2025. URL: <https://www.fraserinstitute.org/economic-freedom>

67. World Investment Report 2025: International investment in the digital economy / UNCTAD. New York : United Nations, 2025. 240 p. (UNCTAD/WIR/2025). ISBN 978-92-1-003558-3. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025>

68. Державна служба статистики України : офіційний вебсайт. URL: <https://stat.gov.ua/uk>

69. Національний банк України : офіційний вебсайт. URL: <https://bank.gov.ua/>

70. OECD Investment Policy Reviews / OECD. URL: <https://www.oecd.org/investment/countryreviews.htm>

71. Карпенко А. В., Карпенко Н. М. Механізм управління розвитком кластерів в Україні як особливою формою бізнес-спільнот. *Економіка і організація управління*: збірник наукових праць. 2023. № 2 (50). С. 61–75. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/14134>

72. Čiutienė R., Karpenko A., Kholiavko N. and Plynokos D. Management of Innovative Business Development in the Zaporizhzhia Cluster EAM 4.0. *Proceedings of the 5th International Scientific Congress Society of Ambient Intelligence - ISC SAI*, ISBN 978-989-758-600-2. 2022, pages 177-186. DOI: 10.5220/0011346500003350